

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना
Local Adapatation Plan for Action
(LAPA)

छत्रेश्वरी गाँउपालिका, सल्यान
आ.व. २०८०/०८१ देखि ०८४/०८५ सम्म)

छत्रेश्वरी गाँउकार्यपालिकाको कार्यालय, भोटेचौर, सल्यान, कर्णाली प्रदेश
२०८०

दस्तावेज : छत्रेश्वरी गाउँपालिकाको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

सर्वाधिकार: छत्रेश्वरी गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, भोटेचौर, सल्यान

योजनाको अवधि: ५ वर्ष (२०८०/०८१ देखि २०८४/८५), जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल असरलाई लाई मध्यनजर गर्दै, यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना पालिकाले आवश्यकता अनुसार परिमार्जन गर्दै जानेछ, यद्यपि यो पाँच वर्षको लागि तयार गरिएको छ ।

तयार गर्ने: छत्रेश्वरी गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, भोटेचौर, सल्यान

सेवाप्रदायक संस्था : माउण्टेन रिसर्च एण्ड डेभलपमेण्ट फाउन्डेसन प्रा.लि., काठमाण्डौ (Mountation Research and Development Foundation Pvt.Ltd. (MRDF), Kathmandu, Nepal)

विशेष आभार: स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीका क्रममा सहभागी भएका सबै सहभागीहरू

आवरण चित्र: छत्रेश्वरी गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, भोटेचौर, सल्यान

आर्थिक सहयोग: छत्रेश्वरी गाउँ कार्यपालिका/नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम (NCCSP-2) (बेलायत सरकारको आर्थिक र मोट म्याकडोनाल्ड लिमिटेडको प्राविधिक सहयोगमा संचालित कार्यक्रम)

Disclaimer: यो प्रकाशन NCCSP-2 कार्यक्रमको आर्थिक सहयोगमा छत्रेश्वरी गाउँपालिकाले सेवाप्रदायक सस्था छनौट गरी सो माफत तयार पारेको हो । यस प्रकाशनमा सम्लग्न विषयवस्तु र सामग्रीहरूमा लत्रन्त्रकए(द् कार्यक्रम वा यसलाई आर्थिक सहयोग प्रदान गर्ने बेलायत सरकार तथा प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने मोट म्याकडोनाल्डका विचारहरू प्रतिबिम्बित गर्दैन । यसमा छत्रेश्वरी गाउँ कार्यपालिका र सेवाप्रदायक सस्था (MRDF) को पूर्ण जिम्मेवारी रहेको छ ।

छत्रेश्वरी गाँउपालिका
Chhatreswari Rural Municipal
गाँउ कार्यपालिकाको कार्यालय
भोटेचौर, सल्यान

पत्र सख्या (Reference No) २०७९/०६०
चलानी (Dispatch No.)

कर्णाली प्रदेश (Karnali Province)
मिति (Date) २०८०/०३/०७

बिषय: जो जस संग सम्बन्ध राख्दछ ।

कणाली प्रदेश अन्तर्गत रहेको दुर्गम सल्यान जिल्लाको छत्रेश्वरी गाँउपालिका पिछडिएको क्षेत्रका अधिकांश मानिसहरूको मुख्य पेशा कृषि तथा पशुपालन हो । विपद् जोखिम तथा जलवायु परिवर्तनले गर्दा गरिवी र सामाजिक बन्चितकरणमा परेका कारण न्यूनीकरणका लागि थप चुनौतिहरू सिर्जना गरेको छ । अनियमित वर्षा र अत्याधिक एवं पटक पटक आउने बाढी, विनाशकारी हुरिबतास, हिमपात, सुख्खा आदि जस्ता सबै प्रकारका प्रकोपहरूले गर्दा गरिव तथा विपन्नवर्गको जीविकोपार्जन सुरक्षामा असर पार्दछन् । परिवर्तित जलवायुले ल्याएको असरहरूले विकासका कार्यक्रमहरूलाई समेत प्रत्यक्ष रूपमा असर पारेको अनुभव गरिएको छ । बिभिन्न खालका प्रकोपहरूले यस गाँउपालिका अन्तर्गत रहेका समुदायहरूका स्थानीय बासिहरूलाई असर पारेको छ । यहाँका सतप्रतिशत घरधुरीहरू विपद् जोखिम तथा जलवायु परिवर्तनको असरबाट दिन प्रतिदिन प्रभावित भईरहेको सन्दर्भलाई मध्ये नजर गरी छत्रेश्वरी गाँउपालिका स्तरिय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम"को आर्थिक सहयोग, छत्रेश्वरी गाँउपालिका, सल्यानको समन्वय र माउण्टेन रिसर्च एण्ड डेभलपमेन्ट फाउण्डेशन प्रा.लि.(MRDF), काठमाण्डौको सहजीकरणमा छत्रेश्वरी गाँउपालिका सल्यानले तयार गरेको हो ।

यसरी पहिचान भएका विपद् तथा जलवायु जोखिमलाई विस्तृत रूपले व्यवस्थापन गर्नको लागि गाँउपालिका ५ वर्षको लागि विस्तृत कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ । गाँउपालिका स्तरिय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने सहयोग प्राप्त गर्नसक्ने सरोकारवालाहरू समेतको सहयोगमा यसलाई पूर्ण रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याईनेछ । यो कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने आर्थिक, प्राविधिक तथा अन्य आवश्यक स्रोत साधनहरूको व्यवस्थापन गर्न गाँउपालिकाको तर्फबाट सदैव सहयोग रहने छ । यो कार्ययोजना तयारी तथा कार्यान्वयनको लागि आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग गर्नु हुने नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रमलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहान्छु । त्यसै गरी यो योजना तयारीको प्रकृत्यामा सहजीकरण गर्ने माउण्टेन रिसर्च एण्ड डेभलपमेन्ट प्रा.लि.(MRDF), काठमाण्डौ, नेपाल र नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम २ का टोली तथा यो कार्ययोजना तयारीमा अहोरात्र खटिने सबै वडाका जनप्रतिनिधीहरू, राजनितिक दलहरू, शिक्षक, समाजसेवी, विपद् व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरू, महिला, दलित लगायत सहभागी सम्पूर्ण निकाय तथा व्यक्तिहरूलाई प्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । साथै छत्रेश्वरी गाँउपालिका स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समितिले सबै निकायहरूलाई सहयोगको लागि आह्वान गर्दछ ।

ओज बहादुर बुढाथोकी
अध्यक्ष

छत्रेश्वरी गाँउपालिका, सल्यान

ओज बहादुर बुढाथोकी
अध्यक्ष

छत्रेश्वरी गाँउपालिका
गाँउ कार्यपालिकाको कार्यालय
भोटेचौर, सल्यान
कर्णाली प्रदेश नेपाल

विन्न भौतिक विज्ञान, गन्तव्य शहरीकरण, जीवांश इन्धनको अत्यधिक प्रयोग, विषाक्त ग्याँस तथा रसायनिक पदार्थको उत्पादन, वन विनाश आदि जस्ता मानवजन्य क्रियाकलापले उत्पन्न हरितगृह ग्याँसले विश्वव्यापी उष्णीकरण भइरहेको छ । यसको परिणाम स्वरूप जलवायुमा परिवर्तन आएको कुरा विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय अध्ययन अनुसन्धानबाट पुष्टि भईसकेको छ । जलवायु परिवर्तनको असर स्थानीय तहमा पनि प्रत्यक्ष रूपमा देखिन थालिसकेको छ । तसर्थ परिवर्तित जलवायुले निम्त्याएको असरहरूसंग जुध्न अनुकूलनका उपायहरु अपनाउनु अहिलेको प्रमुख चुनौती बनेको छ ।

वर्षेनी नेपालमा अनियमित हिमपात, वर्षा, बाढी, पहिरो, खडेरी, हुरीबतास, असिना आदि जस्ता प्रकोपहरु देखा पर्छन् । यस्ता प्रकोपहरुले गर्दा गरिब तथा विपन्न वर्गको जीविकोपार्जनका स्रोतहरुमा प्रत्यक्ष असर पार्दछन् । यस्ता असरबाट सल्यान जिल्लाको छत्रेश्वरी गाँउपालिका पनि अछुतो रहेको छैन । यहाका वासिन्दाहरुले यिनै प्रकोपहरुको नकारात्मक असरहरु महशुस गरिरहेका छन् । यसै सन्दर्भमा छत्रेश्वरी गाँउपालिका स्थानीय समुदायसंग प्रत्यक्ष अन्तरक्रिया गरी जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी गन्तव्य अभिवृद्धि गर्दै सङ्गठन क्षेत्र र समुदाय पहिचान गरिएको छ । यसका साथै जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरुलाई विभिन्न विधिहरु प्रयोग गरी स्थानीय अनुकूलनका उपायहरुको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरिएको छ । यसरी पहिचान गरिएका जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरुलाई अनुकूलन गर्नको लागि आगामी पाँच वर्षको लागि विस्तृत कार्ययोजना तयार गरिएको छ ।

यस गाँउपालिकाको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनालाई सफलतापूर्वक सम्पन्न गर्नको लागि सहजीकरण गर्ने माउण्टेन रिसर्च एण्ड डेभलपमेन्ट फाउण्डेशन प्रा.लि.(MRDF), काठमाण्डौ, नेपाल र नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम २ साथै स्थानीय सरोकारवालाहरु, विभिन्न निकायका प्रातानाधिकहरु, विभिन्न संघसस्थाहरुको प्रत्यक्ष सहभागिताको लागि धन्यवाद । LAPA मा बनेका योजनाहरुको पारदर्शिता सहित कार्यान्वयन गर्नको लागि सरोकारवाला निकायहरूसंग समन्वय तथा सहकार्यको लागि छत्रेश्वरी गाँउपालिका, गाँउ कार्यपालिकाको कार्यालय, सल्यान सदा तत्पर रहने छ । यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि सरोकारवाला तथा सम्बन्धीत निकायहरुमा सहयोग तथा सहकार्यको अपेक्षा समेत व्यक्त गर्दछौं ।

धन्यवाद ।

२०८०/०३/०९

गुरु प्रसाद योगी
प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
छत्रेश्वरी गाँउपालिका,
गाँउ कार्यपालिकाको कार्यालय, भोटेचौर, सल्यान

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको सारांश

जलवायु परिवर्तन र यसका प्रतिकूल प्रभावहरु समग्र विश्वकै लागि साभ्का चुनौतीका रुपमा अगाडि आइरहेको वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा सल्यान जिल्लाको छत्रेश्वरी गाउँपालिकाले पनि यसबाट सिर्जित तथा भविष्यमा सिर्जना हुन सक्ने प्रतिकूल प्रभावहरूसँग अनुकूलित हुने क्षमताको अभिवृद्धि गर्न परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन योजनाको कार्यढाँचा २०७६ ले निर्दिष्ट गरेका विधि, प्रक्रिया र चरणहरुलाई अवलम्बन गरी बहुसरोकारवाला निकायहरु र गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधिहरु, विषयगत शाखा प्रमुख, स्थानीय गैरसरकारी संघसंस्थाहरुका प्रतिनिधि, जलवायु परिवर्तन क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्थाहरु, महिला तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरुको सक्रिय सहभागीतामा वडा स्तरबाट पहिचान भएको प्रकोप तथा अनुकूलनका प्रयासहरुलाई समेत समावेश गरी आ. व २०८०/८१ देखि ०८४/८५ सम्मका लागि ५ वर्षे स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरेको छ । यस कार्ययोजनाको सारांश तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

शिर्षक	विवरण			
गाउँपालिकाको सिमाना	छत्रेश्वरी गाउँपालिका, भोटेचौर, सल्यान			
	उत्तर: बागचौर गाउँपालिका, सल्यान			
	पश्चिम : शारदा गाउँपालिका, सल्यान		पूर्व: रोल्पा जिल्ला	
	दक्षिण : त्रिवेणी र कपुरकोट गाउँपालिका, सल्यान			
भौगोलिक अवस्थिति	समुद्र सतहबाट ८३९ -२८०० मि. उचाईमा रहेको छ । (श्रोत: chhatresworimun.gov.np)			
क्षेत्रफल	१५०.६९ वर्ग किलोमिटर			
जनसंख्या	महिला	पुरुष	जम्मा	घर तथा परिवार संख्या
	११२२३	१००१९	२१२४२	५१३९
	स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८			
जातजाती	क्षेत्री ठकुरी, ब्राह्मण, जनजाती, दलित जातीहरु			
प्रमुख पेशा तथा जीविकोपार्जनका आधार	कृषि, पशुपालन, मजदुरी, रोजगारी र वैदेशिक रोजगारी ।			
हावापानी	समशितोष्ण			
मुख्य प्रकोप तथा विपद्हरु	क्रमसः सुखाखडेरी, बाढी, कृषिमा रोगकिरा, पशुरोग, वन्यजन्तु आतंक, चट्याङ्ग, पहिरो, आगलागी, असिना, हावाहुरी, मानव रोग, मिचाहा प्रजाति र तुषारो ।			
वडाहरु जोखिम स्तरिकरण	अति उच्च जोखिमका वडाहरु		उच्च जोखिमका वडाहरु	मध्यम जोखिमका वडा
	क्रमस वडा नं. २ र ६ पर्दछन् ।		क्रमस वडा नं. ४ र ५ पर्दछन् ।	वडा नं.१, ३ र ७ पर्दछन् ।
योजनाको परिकल्पना	गाउँपालिकाको संकटासन्न तथा जोखिमका समुदायको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि भै प्रकोप/विपद् तथा जलवायु परिवर्तनको नकरात्मक असर न्यून भएको हुनेछ ।			
आशातित उपलब्धी	विपद् तथा जलवायु परिवर्तनलाई विकासका क्रियाकलापहरुमा मुलप्रवाहीकरण गरी विपद् न्युनीकरण र जलवायु परिवर्तनसँग अनुकूलित हुदै तनाव रहित एक उत्थानशील गाउँपालिकाको रुपमा परिचित हुने आशा राखिएको छ ।			
मुख्य भूमिका/सहयोग गर्न सक्ने निकायहरु				
गाउँपालिका, वडा कार्यालय, जि.स.स, पशुपंक्षी विकास शाखा, स्वास्थ्य कार्यालय, विषयगत कृषि शाखा, कृषक समुह, सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह, नेपाल प्रहरी, नेपाली सेना, ससशत्रु प्रहरी बल, बजार व्यवस्थापन समिति, जिल्ला उद्योग वाणिज्य संघ, गैर सरकारी संस्थाहरु, सिंचाई डिभिजन कार्यालय, डिभिजन वन कार्यालय, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु, सहकारी संस्थाहरु, युवाक्लबहरु, महिला समुह, आमासमुह, खानेपानी कार्यालय,				

संक्षिप्त शब्दावलीहरु			
लापा	स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना	LAPA	Local Adaptation Plans for Action
नापा	राष्ट्रिय अनुकूलन योजना	NAPA	National Adaptation Program of Action
एलडिसिआरपि	स्थानीय विपद तथा जलवायु उत्थानशिल योजना	LDCRP	Local Disaster and Climate Resilience Plan
एलडिएमसि	स्थानीय विपद व्यवस्थापन समिति	LDMC	Local Disaster Management Committee
जि.वि.व्य.स.	जिल्ला विपद व्यवस्थापन समिति	गापा	गाउँपालिका
DDMC	District Disaster Management Committee	नपा	गाउँपालिका
जिसस	जिल्ला समन्वय समिति		
भिसिए (VCA)	Vulnerability Capacity Assessment	सावउस	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह
सिसिए (CCA)	Climate Change Adaptation	कि.मि	किलोमिटर
वडा कार्यालय	Ward Office	मि	मिटर
गाउँपालिका	Rural Municipality	हे.	हेक्टर
गाउँपालिकाको कार्यालय	Office of the Rural Municipal Executive	रु.	रुपैयां
गाउँपालिका	Municipality	आ.व.	आर्थिक वर्ष
गाउँपालिकाको कार्यालय	Office of the Municipal Executive	गैसस	गैर सरकारी संस्था
जिल्ला समन्वय समितिको कार्यालय	Office of the District Co-ordination Committee	अगैसस	अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था
महागाउँपालिका	Metropolitan City	मा. वि.	माध्यामिक विद्यालय
उप महागाउँपालिका	Sub-Metropolitan City	आ.वि.	आधारभूत विद्यालय

जिल्लामा क्रियाशिल सम्बन्धित दातृ निकाय तथा गैह्र सरकारी संस्थाहरु जस्तै सेभ द चिल्ड्रेन, यूकेएड, युएसएआईडी, नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम, विश्व खाद्य कार्यक्रम, सुआहारा कार्यक्रम, लानप्लस, सुसवा लगायत अन्य सँगको सहयोगमा योजना कार्यान्वयन गरिने छ ।
क्षमता विकास
गाउँपालिका, वडा कार्यालय र बस्ती अथवा तीन वटै तहका कार्यान्वयनकर्ता, व्यवस्थापक, अनुगमनकर्ता समेत स्थानीय तहमा विषयगत क्षेत्रको जनशक्ति विकास कार्य गरिने ।
लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण
प्राकृतिक तथा मानव सिर्जित विपदले गर्दा मानवीय तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीमा देखिएको नकारात्मक असरहरुलाई सम्बोधन गर्नको लागि तर्जुमा गरिएको अनुकूलन क्रियाकलापहरुमा गर्भवती महिला, २ वर्षमुनीको बालबालिका, विपन्न वर्ग, दलित, महिला, तथा पछाडि पारिएका वर्गहरुको पहुँच तथा नियन्त्रणको अवस्था सुनिश्चितता गरिएको हुनेछ ।
योजनाको समायोजन
तयार गरिएको स्थानीय अनुकूलन योजनालाई दीगो र संस्थागत रूपमा कार्यान्वयन गर्नको लागि गाउँपालिका स्तरमा तयार हुँदै गएको आवधिक योजनामा र आगामी वर्ष देखि राष्ट्रिय योजना तर्जुमा प्रक्रिया अनुसार समायोजन गरिने छ र अन्य सरकारी तथा गैर सरकारी निकायको वार्षिक योजनामा समेत समावेश गराउनको लागि पैरवी गरिनेछ ।
कार्यान्वयन
गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयको नेतृत्वमा विषयगत कार्यालय र स्थानीय सेवाप्रदायक संघसंस्थाको सहकार्यमा कार्यान्वयन गर्नुपर्ने छ ।
अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्यांकन जिल्ला तह, गाउँपालिका, वडा कार्यालय र समुदाय तहबाट गरिने छ । समुदाय तहमा क्रियाकलापहरुको, वडा तहमा प्रक्रिया र प्रगतिहरु र गाउँपालिका तथा जिल्ला तहमा नतिजा तथा उपलब्धीहरुको विभिन्न वार्षिक समिक्षा, अर्धवार्षिक समिक्षा, फिल्ड अनुगमन आदिको माध्यमबाट अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिनेछ ।

आगामी पाँच वर्षको लागि तयार गरिएको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका क्रियाकलापहरुको विषयगत क्षेत्र अनुसार बजेट सहितको संक्षिप्त रूपः

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्रहरु	आ.व. २०८०/८१	आ.व. २०८१/८२	आ.व. २०८२/८३	आ.व. २०८३/८४	आ.व. २०८४६/८५७	जम्मा
१	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	4750	6150	4750	3000	1400	20050
२	बन, जैविक विविधता, जलाधार संरक्षण	35400	10300	800	800	800	48100
३	जलस्रोत तथा उर्जा	31900	31000	17000	8000	14000	137900
४	स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई	108700	73700	52700	47700	31700	314500
५	स्थानीय ग्रामीण तथा शहरी बस्ती	47200	49000	35000	2000	0	133200
६	जलवायुजन्य प्रकोप नियन्त्रण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन	85500	128500	215000	115000	46500	590500
७	उद्योग यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार	30000	120000	30000	0	0	180000
८	पर्यटन एवं प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा	35000	30000	10000	5000	0	80000
९	लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, जीविकोपार्जन र सुशासन	2500	2500	500	500	500	6500
१०	जनचेतना अभिवृद्धि, क्षमता विकास तथा अनुगमन	4100	5000	4200	5200	3600	22000
	जम्मा	385050	456150	369950	187200	98500	1532750

बिषय सुची

परिच्छेद १.....	१०
१.१ योजनाको परिचय तथा औचित्य, मान्यता र आवश्यकता.....	१०
१.२ योजनाको लक्ष्य, मान्यता एवम् निर्देशक सिद्धान्तहरू.....	११
स्थानीय अनुकूलन योजना र विपद् जोखिम व्यवस्थापनबीच अन्तरसम्बन्ध.....	१२
१.३ योजना तयारीका चरण तथा प्रक्रियाहरू.....	१२
१.४ जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धि.....	१४
१.५ सङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण.....	१५
१.५ प्रकोप व्यवस्थापन तथा अनुकूलनका उपायहरू तथा प्राथमिकीकरण.....	१६
१.६ अनुमोदन तथा आवधिक योजनामा समायोजन.....	१६
परिच्छेद २ : छत्रेश्वरी गाउँपालिकाको परिचय र अवस्थिति.....	१७
२.१ गाउँगाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति र भु	१७
बनोट.....	१७
२.२ सामाजिक, आर्थिक तथा मानवीय अवस्था.....	१८
२.२.१ जनसंख्या.....	१८
२.२.२ शिक्षा, स्वास्थ्य र सञ्चार.....	१९
२.२.३ जलस्रोत तथा ऊर्जाको अवस्था.....	२०
२.२.४ कृषि र खाद्यसुरक्षाको अवस्था.....	२०
२.२.५ भू-उपयोग सम्बन्धी विवरण.....	२०
२.३ भौतिक पूर्वाधारको अवस्था.....	२१
२.३.१ खानेपानीमा पहुँचको अवस्था.....	२२
२.३.२ वन सम्बन्धी विवरण.....	२२
२.३.३ छत्रेश्वरी गाउँपालिकामा कार्यरत संघसंस्थाहरूको अवस्था तथा उपलब्ध सेवाहरू.....	२३
परिच्छेद ३: जलवायु परिवर्तन, विपद् तथा प्रकोपको अवस्था.....	२४
३.१ तापक्रम र वर्षाका तथ्यांकहरूको विश्लेषण (Climate profile).....	२४
३.२ प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम.....	२५
३.४ प्रकोप तथा जोखिम विश्लेषण.....	३६
३.५ संकटासन्न वर्ग तथा समुदाय पहिचान (differnetial impact).....	३८
३.६ वडाको जोडागत जोखिम स्तरीकरण.....	३९
३.७ प्रकोपको स्तरीकरण.....	४०
३.८ स्रोतहरूको विवरण तथा जोखिमको अवस्था.....	४१
३.९ परिवर्तित प्रकोप, वाली तथा मौसमी पात्रो.....	४३
३.१० जीविकोपार्जनका स्रोतहरू माथिको प्रभाव विश्लेषण.....	४५
३.११ जोखिम समुदाय तथा घरधुरी.....	४६
३.१२ जोखिमको रूपरेखा.....	४७
३.१३ विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव.....	४८
३.१४ पारिस्थितिकीय प्रणालीको संकटासन्नता चित्रण तथा विश्लेषण.....	५२
३.१४.१ वन जङ्गल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरूको विश्लेषण.....	५२
३.१४.२ कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरूको विश्लेषण.....	५३
३.१४.३ जल (खोला, ताल, नदी) पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरूको विश्लेषण.....	५३
३.१४.४ पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको तुलनात्मक रूपमा जोखिम विश्लेषण.....	५४
परिच्छेद ४ : जलवायु परिवर्तनअनुकूलन तथा विपद्जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन रणनीतिको पहिचान.....	५५
४.१ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापनका रणनीतिहरू.....	५५
४.२ विषयगत क्षेत्र अनुसारका रणनीतिहरू.....	५५
परिच्छेद ५ : जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना.....	५६
५.१ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्रियाकलापहरूको पहिचान.....	५६
५.२ अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यहरूको प्राथमिकीकरण.....	५८
५.३ अनुकूलन कार्ययोजनाको निर्माण.....	६०
परिच्छेद ६ : जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण मूलप्रवाहीकरण.....	७७
६.१ आवधिक योजना तथा विकासका नीतिहरूमा मूलप्रवाहीकरण.....	७८

६.२ स्थानीय तहको वार्षिक योजना, बजेट तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण.....	७८
६.३ अनुगमन तथा मूल्यांकन योजना.....	७९
६.४ अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका कार्यहरुको तर्जुमा र कार्यान्वयन.....	८०
सन्दर्भ सामग्री.....	८२
अनुसूचीहरु.....	८३
अनुसूची १: स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, छत्रेश्वरी गाउँपालिका, सल्यान.....	८३
अनुसूची २: छत्रेश्वरी गाउँपालिका, गाउँकार्यपालिकाका पदाधिकारीहरुको विवरण.....	८३
कार्यक्रमका केही भलकहरु. (एक).....	८५
कार्यक्रमका केही भलकहरु. (दुई).....	८६
कार्यक्रमका सहभागिहरुको उपस्थिति विवरण.....	८७

तालिकाको सूची:

तालिका १ : उमेर समुह तथा लिंग अनुसारको जनसंख्या	२०
तालिका २ : वडागत जनसंख्या	२१
तालिका ३ : अपाङ्गताका जनसंख्या	२१
तालिका ४ : ५ वर्ष वा सो भन्दा माथिको जनसंख्या.....	२२
तालिका ५ : खानेपानीको स्रोत	२४
तालिका ६ : सेवा प्रदायक संस्थाहरूको विश्लेषण	२५
तालिका ७ : छत्रेश्वरी गाउँपालिकाको प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम	२६
तालिका ८ : प्रकोपको अवस्था तथा जोखिम हरूको विश्लेषण.....	३८
तालिका ९ : संकटासन्नवर्ग तथा सामाजिक समुहहरूको पहिचान	४०
तालिका १० : वडाहरूको जोडागत जोखिम स्तरिकरण	४१
तालिका ११ : प्रकोपको स्तरीकरण	४२
तालिका १२ : परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो.....	४५
तालिका १३ : जीविकोपार्जनका स्रोतहरूमा प्रभाव विश्लेषण.....	४७
तालिका १४ : संकटासन्नता घरघुरी.....	४८
तालिका १५ : छत्रेश्वरी गाउँपालिकाको जोखिमको रूपरेखा.....	४९
तालिका १६ : विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव.....	५२
तालिका १७ : वन जङ्गल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा पारेको जोखिमहरूको विश्लेषण.....	५४
तालिका १८ : कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा पारेको जोखिमहरूको विश्लेषण	५५
तालिका १९ : जल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा पारेको जोखिमहरूको विश्लेषण	५५
तालिका २० : पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको तुलनात्मक जोखिम विश्लेषण	५६
तालिका २१ : अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरूको पहिचान	५८
तालिका २२ : अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्युनिकरण कार्यहरूको प्राथमिकीकरण.....	६०
तालिका २३ : स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना.....	६३
तालिका २४ : योजना तर्जुमा प्रक्रियाको समायोजन	६१
तालिका २५ : अनुगमन तथा मुल्याङ्कन योजना.....	६२

चित्रको सूची:

चित्र १ : लापा खाकाको समग्र प्रकृया.....	१४
चित्र २ : स्थानीय अनुकूलन विधि प्रक्रिया	१५
चित्र ३ : छत्रेश्वरी गाउँपालिकाको वडा सहित GIS नक्शा.....	१८
चित्र ४ : भुउपयोग सम्बन्धी नक्शा.....	२३
चित्र ५ : अधिकतम, न्युनतम र औसत तापक्रमको अवस्था	२५
चित्र ६ : वार्षिक वर्षा र श्रुतु अनुसार वर्षाको विवरण	२६
चित्र ७ : पहिरो जोखिम नक्शा.....	४१
चित्र ८ : छत्रेश्वरी गाउँपालिकामा जोखिमताको अवस्था.....	४३
चित्र ९ : VRA नक्शा.....	४४

परिच्छेद १

१.१ योजनाको परिचय तथा औचित्य, मान्यता र आवश्यकता

जलवायु परिवर्तन नियमित प्राकृतिक प्रक्रिया हो यद्यपि मानव जन्य क्रियाकलापहरु वन विनाश, बहुदो औद्योगिकीकरण, यातायात क्षेत्रमा पारम्परिक खनिज इन्धनको व्यापक प्रयोग र अव्यवस्थित शहरीकरणले हरितगृह ग्याँसको चिन्ताजनक उत्सर्जनबाट जलवायु परिवर्तनमा तिब्रता आएको छ। जलवायु परिवर्तनको कारकको रूपमा मानिएको हरितगृह ग्याँसको उत्सर्जनमा नगण्य भूमिका हुँदा हुँदै पनि जर्मनवाचद्वारा प्रकाशित 'ग्लोकल क्लाइमेट रिस्क इन्डेक्स-२०२१ को १६ संस्करणका अनुसार सन् २०००-२०१९ को अवधिमा जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित प्रमुख दस देशको सूचीमा नेपाल दशौं नम्बरमा परेको छ। ११ हजार भन्दा बढी त्यस्ता घटनाहरुको कारण ४,७५,००० भन्दा बढी व्यक्तिले जीवन गुमाए र विश्व अर्थतन्त्रले २.६६ ट्रिलियन अमेरिकी डलरको नोक्सानी बेहोनुपयो।

जलवायु परिवर्तनले गर्दा तापक्रममा वृद्धि हुने, वर्षामा परिवर्तन हुने र समग्र पृथ्वीको प्राकृतिक सन्तुलनमा फरक पर्न थालेको महशुस हुन थालेको छ। हिमालका हिँउ पग्लने, हिमतालहरु फुट्ने, अनियमित तथा अधिक वर्षा हुने, समुन्द्री सतह बढ्ने, बाढी, पहिरोको जोखिम तथा आवृत्ति बढ्ने, खडेरी लम्बिने तथा कृषि उत्पादनमा ह्रास आउने जस्ता समस्याहरु विकाराल रूपमा देखिदै आएका छन्। जीविकोपार्जनका लागि प्राकृतिक स्रोतहरु र वर्षातको पानीमा अधिक निर्भर रहने हाम्रो देशमा यसको असर र पार्न सक्ने प्रभावहरु आउने दिनमा अबै बढ्ने देखिन्छ। नेपाल विश्वका १९८ मलुक मध्ये एक भू-कम्पीय जोखिमको हिसाबले ११ औं (यु.एन वि.सि.पि.आर २००४), पानीजन्य प्रकोपबाट हुने क्षतिका हिसाबले ३० औं (मानव विकास प्रतिवेदन २००९) स्थानमा रहेको छ। जलवायु परिवर्तनका कारण जीविकोपार्जन, प्राकृतिक स्रोत, कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, जलस्रोत तथा ऊर्जा, वन तथा जैविक विविधता, मानवस्वास्थ्य, ग्रामीण बसोवास तथा भौतिक पूर्वाधारमा धेरै नकारात्मक असर परेको विवरण राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) २०६७ ले जनाएको छ।

जलवायु परिवर्तनको कारणबाट सिर्जित समस्याहरुको सामना गर्न नेपाल सरकारले जलवायु परिवर्तन राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (NAPA) २०६७, जलवायु परिवर्तन नीति २०६७ र स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना (National Framework on LAPA) २०६७ का साथसाथै विभिन्न स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाहरु (LAPA) समेत तयार गरी सफलतापूर्वक कार्यान्वयन गर्दै आएका छन्। सँगसँगै जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी आवश्यकता पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गर्ने र सोही आधारमा मध्यकालीन (सन् २०३० सम्म) र दीर्घकालीन (सन् २०५० सम्म) समयका लागि वन तथा वातावरण मन्त्रालयको समन्वयमा राष्ट्रिय अनुकूलन योजना (National Adaptation Plan-NAP) न्याप कार्यान्वयन प्रक्रियामा रहेकोछ। विगतका अनुभव, अन्तर्राष्ट्रिय सन्दर्भ र नेपालमा भएको राज्य पूर्णसंरचना अनुकूल हुनेगरी नेपाल सरकारले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४, वातावरण संरक्षण ऐन २०७६ र जलवायु नीति २०७६, जारी गरिसकेको छ भने स्थानीय स्तरमा विकास निर्माणको समग्र प्रक्रियामा जलवायु अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनलाई मूलप्रवाहीकरण गर्नुपर्दछ भन्ने सैद्धान्तिक अवधारणामा आधारित रही परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन योजनाको राष्ट्रिय संरचना (Revised LAPA Framework) २०७६ पारित भैसकेको छ। यो परिमार्जित खाकाले स्थानीय सरकारहरुलाई स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तनका असरहरु व्यवस्थापन गर्न र दीर्घकालीन जलवायुमैत्री विकासका योजनाहरु पहिचान तथा कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्नेछ। यसले स्थानीय स्तरमा विभिन्न सरोकारवालाहरुबीच नियमित सहकार्य तथा सम्वाद मार्फत् स्थानीय क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयनमा सहमति निर्माण गरी जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन र दीगो विकाससँग सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरुको कार्यान्वयन गर्न समेत मद्दत गर्नेछ।

यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाले यस गाउँपालिकामा जलवायु परिवर्तनबाट सङ्घटासन्न अवस्थामा रहेका टोल, बस्ती तथा समुदाय र तिनका अनुकूलन अभ्यास तथा जल्दाबल्दा समस्याहरुलाई पहिचान गरी स्थानीय समुदायले आवश्यक निर्णय गर्न सहज हुने गरी अनुकूलन कार्यहरुको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गर्न

सहजीकरण गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । यस अनुकूलन कार्ययोजनाले जलवायु परिवर्तनको असरबाट प्रभावित विपन्न समुदाय, महिला, तथा दलित समुदायहरूले सामना गर्नु परेका मुद्दाहरूको पहिचान तथा अनुकूलनका सम्भावित अवसरहरूको पहिचान गरेको छ ।

छत्रेश्वरी गाउँपालिकाको जलवायु परिवर्तन सङ्कटासन्नता पहिचान, संवेदनशीलता विश्लेषण र प्रकोपहरूको क्षेत्र तथा प्रभावित समुदाय पहिचान गरी ती पक्षहरूलाई सम्बोधन गर्ने गरी अनुकूलन योजना तयार गर्ने मान्यता अनुरूप यो कार्ययोजना तयार भएको छ । जलवायुजन्य प्रकोप बढ्दै गएको महसुस गरेका यस गाउँपालिकाका बासिन्दाले यस योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा पाँचवर्षे योजना निर्माण गरी जलवायुजन्य जोखिमको असर र प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न यहाँका सबै वर्ग को सहभागितामा अनुकूलन क्षमता वृद्धि हुनेगरी योजना तयार गरिएको छ । यो योजना कार्यान्वयनको प्रत्येक चरणमा कार्यान्वयनको प्रभावकारिता बढाउनको लागि लैङ्गिक संवेदनशीलता तथा विपन्नहरूको सहभागितालाई सुनिश्चित गरी यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ ।

१.२ योजनाको लक्ष्य, मान्यता एवम् निर्देशक सिद्धान्तहरू

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका निर्दिष्ट सिद्धान्तहरू (समावेशी, उर्ध्वगामी, लचिलो, तत्परता) लाई आधारविन्दु मानिने छ । छत्रेश्वरी गाउँपालिकामा निर्मित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाले छत्रेश्वरी गाउँपालिका अन्तर्गत पर्ने सम्पूर्ण वडाहरू, वस्ती र टोलमा तथा समुदायको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि भई जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याएको हुनेछ । यस योजनाका औचित्यहरू निम्नानुसार रहेका छन्:

- अति जलवायु सङ्कटासन्न वडा, टोल, वस्ती तथा समुदाय र तिनका अनुकूलन चुनौती तथा अवसर लगायतका कार्य पहिचान गर्न,
- स्थानीय समुदायले आफ्ना आवश्यकताबारे आफैँले निर्णय गर्न सहज तरिका प्रयोग गर्न सक्ने गरी अनुकूलन कार्यहरूको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गर्न,
- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्न र स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन बमोजिम सो कार्ययोजनालाई स्थानीय तथा राष्ट्रियस्तरका योजनामा समेत समायोजन गर्न,
- सेवा प्रदायक निकायले समयमै प्रभावकारी ढङ्गले स्रोत परिचालन गरी अनुकूलन कार्य क्रमबद्ध रूपमा अपनाउन/कार्यान्वयन गर्न,
- कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्दै कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न र
- स्थानीय तथा राष्ट्रिय योजनालाई लागतको आधारमा अनुकूलनका प्रभावकारी विकल्प पहिचान गर्न ।

मान्यता:

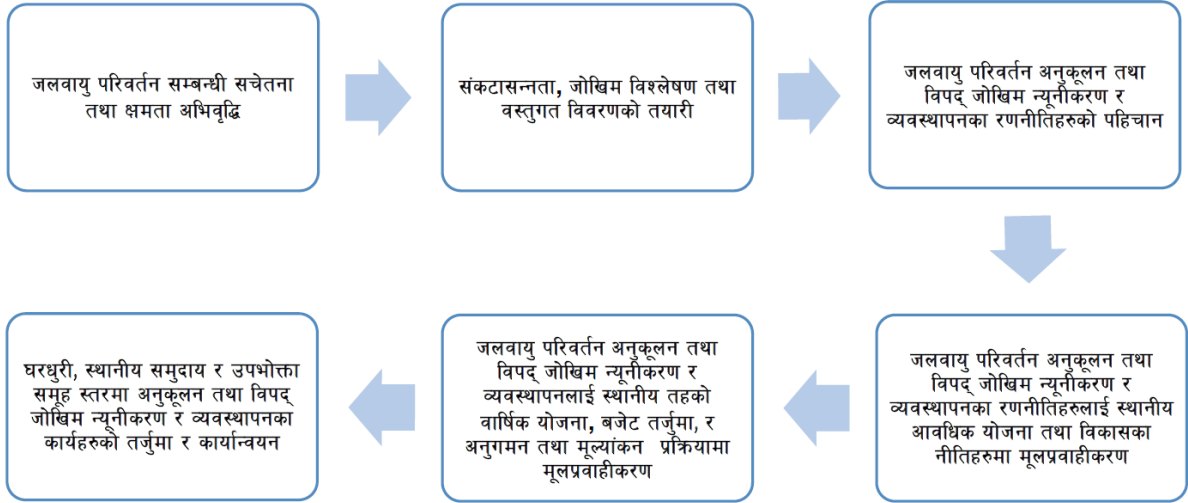
- स्थानीय जलवायु अनुकूलन कार्ययोजना स्थान विशेष अनुसार फरक फरक हुन्छ ।
- स्थानीय समुदाय तथा सरोकारवालाहरूको सहभागितामा लक्षित क्षेत्र, वर्ग तथा समुदायको पहिचान गरी जलवायु परिवर्तनको असरसँग सामना गर्न अनुकूलनका उपायहरूको प्राथमिकीकरण गरी स्थानीय अनुकूलन योजना तयार गरिएको छ ।
- गाउँपालिका स्तरीय अनुकूलन योजनाले लक्षित क्षेत्र, वर्ग तथा समुदायलाई समेटेी जोखिम क्षेत्रको पहिचान गरी कार्यक्रमहरूको तय गरेको हुँदा यो कार्ययोजना प्रभावकारी रूपले सञ्चालन गर्न सकिन्छ ।
- स्थानीय निकायमा निर्वाचित जनप्रतिनिधि भएको हुँदा कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि अनुकूल वातावरणको सिर्जना हुनेछ ।
- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण गर्दा गाउँपालिकामा रहेको सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूलाई समावेश गरिएकाले योजनालाई प्राथमिकताका साथ कार्य गर्न उपयुक्त वातावरण सिर्जना हुनेछ ।
- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचनाको निर्देशित सिद्धान्त उर्ध्वगामी, समावेशी, तत्परता र लचिलोमा आधारित भई स्थानीय अनुकूलन योजना तयार गरिएको छ ।
- राष्ट्रिय अनुकूलन योजनाले पहिचान गरेका क्षेत्रमा आधारित भई जलवायु परिवर्तनले असर गर्ने सबै विषयगत क्षेत्र समेटेी विभिन्न सरोकारवाला निकायहरूको सहभागितामा योजना तयार गरिएको छ ।
- स्थानीय अनुकूलन योजना तयार गर्दा स्थानीय विपद् व्यवस्थापनका पक्षहरूलाई पनि विशेष ध्यान दिईएको छ ।

स्थानीय अनुकूलन योजना र विपद् जोखिम व्यवस्थापनबीच अन्तरसम्बन्ध

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको लागि वन तथा वातावरण मन्त्रालयले स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना तयार गरी लागु गरेको छ, भने स्थानीय विपद् व्यवस्थापन योजना तयारीको लागि संघीय मामीला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयबाट मार्गदर्शन तयार गरी लागु गरिएको छ । दुवै दस्तावेजको लागि छुट्टाछुट्टै मन्त्रालयबाट मार्गदर्शन लागु गरिएको भएतापनि यसको उद्देश्य, आशय, योजना तर्जुमा, प्रक्रिया र विधिमा खासै भिन्नता देखिँदैन । दुवै योजनाको मुख्य उद्देश्य नेपालले भोगिरहनु पर्ने र दोहोरीरहने बाढी, पहिरो, माहामारी, आगलागी, हिमपात, शीतलहर जस्ता विनासकारी समस्या तथा जोखिमहरूसँग जुध्न उत्थानसिल समुदायको निर्माण गर्नु रहेको छ । स्थानीय अनुकूलन योजनाले जलवायु परिवर्तनबाट सिर्जित जलवायुजन्य प्रकोपहरूमा केन्द्रित भई संकटासन्न समुदायको अनुकूलित क्षमतामा अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यका साथ योजना तयार गरेको र स्थानीय विपद् व्यवस्थापन योजनाले जलवायुजन्य तथा अन्य प्रकोपहरूलाई समेटेी विपद् व्यवस्थापनका पक्षलाई केन्द्रित गरी योजना तयार गरिएको छ । विपद् व्यवस्थापन योजनामा समावेश भएगरेका विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी योजनाहरू पनि स्थानीय अनुकूलन योजनामा समावेश गरी कार्यान्वयन गर्दा अझ बढी प्रभावकारी हुने देखिएकोले दुवै योजनाहरूलाई संयुक्त रूपमा समान पक्षहरूलाई समावेश गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

१.३ योजना तयारीका चरण तथा प्रक्रियाहरू

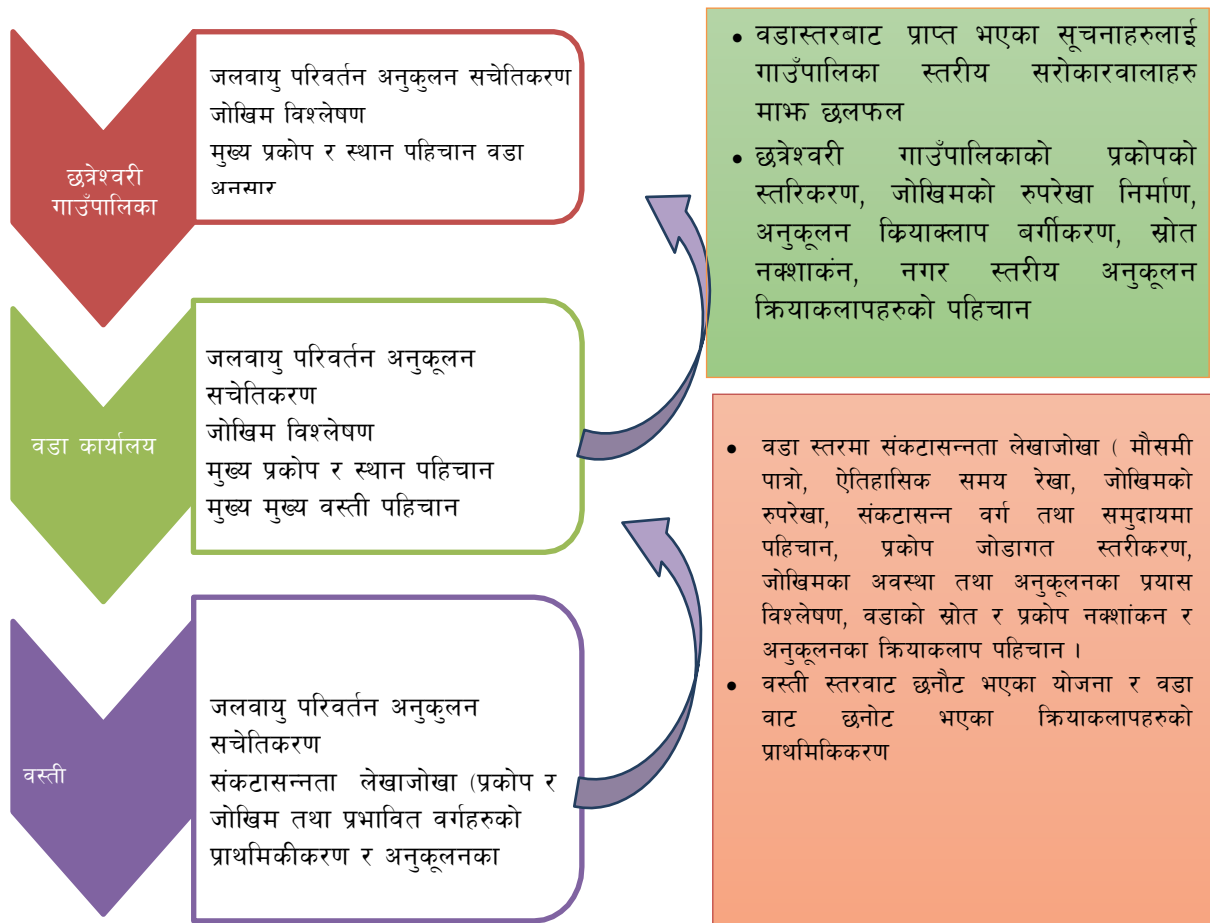
स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्दा जलवायु परिवर्तन नीति २०७६, राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम २०६७, परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन कार्य योजनाको राष्ट्रिय संरचना २०७६, स्थानीय विपद्जोखिम व्यवस्थापन योजनातर्जुमा निर्देशिका २०६८, वातावरण नीति, २०७६ लाई आधार मानिएको छ । स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजनाको (लापा) राष्ट्रिय संरचनाका चार निर्देशक सिद्धान्तहरू (उर्ध्वगामी, तत्परता, लचकता र समावेशी) र छ, चरण अन्तर्गत विभिन्न सहभागितामूलक विधि तथा औजारहरूको प्रयोग गरी यो कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ ।

चित्र १ लापा खाकाको समग्र प्रक्रिया

चित्र १ लापा खाकाको समग्र प्रक्रिया

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा गोष्ठी छत्रेश्वरी गाउँ छत्रेश्वरीगाउँपालिकामा जनप्रतिनिधिहरू र पालिका स्तरीय सरोकारवालाहरूलाई जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सचेतकरण गरेर शुरुवात गरिएको थियो । सो गोष्ठीमा गाउँगाउँपालिका क्षेत्रमा मुख्य मुख्य प्रकोपहरूको पहिचान साथै जोखिमहरूको विश्लेषण गरिएको थियो । त्यसैगरी वडा स्तरमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि सचेतकरण, प्रकोपको पहिचान र वस्तुहरू छनौट पश्चात् वस्तुहरूमा संकटासन्नता लेखाजोखा र अनुकूलनका क्रियाकलापहरूको पहिचान गरिएको थियो । वडामा संकटासन्नता लेखाजोखा, प्रकोप स्रोत नक्सांकन समेत तय गरी अनुकूलनका क्रियाकलापहरू पहिचान गरिएको थियो । प्रत्येक क्रियाकलापहरूलाई विभिन्न सुचकको आधारमा प्राथमिकिकरण गरिएको हो । प्रत्येक वडाबाट आएका सुचनाहरूलाई पुन गाउँपालिकामा प्रस्तुत गरिएको थियो । वडाहरूको स्तरीकरण, स्रोत नक्सांकन, गाउँगाउँपालिकाको जोखिम विश्लेषण, गाउँगाउँपालिका स्तरीय अनुकूलनका क्रियाकलापहरू पहिचान साथै वर्गीकरण गरिएको हो ।

चित्र २ : स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना विधि प्रक्रिया

१.४ जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धि

जलवायु परिवर्तन नविनतम विषयवस्तु भएकाले जलवायु परिवर्तनले पार्ने असर तथा प्रभावलाई सम्बोधन गर्नका लागि प्रभावकारी स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्न जलवायुले के कस्तो असर पारेको छ, के कस्तो प्रभाव पार्न सक्दछ, अनुकूलनका विद्यमान अवसर वा चुनौती के के छन् र त्यसको सामना गर्नका लागि आवश्यक स्रोत र साधन कसरी जुटाउने आदि सूचना स्थानीय स्तरमा जानकारी गराउन समुदाय, वडा तथा वस्ती र गाउँपालिका स्तरमा ९ वटा सचेतना तथा अभिमुखीकरण क्रियाकलाप संचालन गरिएको थियो । सो क्रियाकलाप वाट प्रत्यक्ष रूपमा २११ व्यक्ति लाभावीत भएका छन् । सचेतना कार्यक्रममा सङ्गठान समुदाय, स्थानीय निकाय, राजनीतिक दल, शैक्षिक एवं सेवा प्रदायक संघ-संस्था, विज्ञ, दलित, जनजाती, किसान, युवा र सर्वसाधारणलाई सहभागी गरिएको थियो । सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रमको लागि जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी प्रस्तुति, फ्लेक्स चार्ट, सामुहिक छलफल, लक्षित वर्ग छलफल, सामुहिक कार्य आदिको प्रयोग गरिएको थियो ।

क्र.स.	मिति २०८० साल	विवरण	स्थान	उपस्थित विवरण		जम्मा	जातिगत विवरण				जम्मा
				महिला	पुरुष		बा.क्षे.ठ.द	जनजाती	दलित	अन्य	
१	जेठ ९ गते	गाउँपालिका स्तरीय अभिमुखिकरण गोष्ठी	छत्रेश्वरी गाउँपालिका को कार्यालय, भोटेचौर, सल्यान	४	११	१५	११	२	२	०	१५
२	जेठ ११ गते	सहभागितामूलक संकटासननता तथा क्षमता विश्लेषण कार्यक्रम	वडा नं.१, वडा कार्यालय, दमाचौर	५	२२	२७	२३	२	२	०	२७
३	जेठ १२ गते	" "	वडा नं.२, वडा कार्यालय, गौरै	१२	११	२३	१६	०	७	०	२३
४	जेठ १३ गते	" "	वडा नं.५, वडा कार्यालय, लेखपोखरा	१४	१७	३१	२१	६	४	०	३१
५	जेठ १४ गते	" "	वडा नं.३, वडा कार्यालय, मुलखोला	४	१८	२२	१५	५	२	०	२२
६	जेठ १५ गते	" "	वडा नं.४, वडा कार्यालय, जयचौर	७	१३	२०	१७	१	२	०	२०
७	आषाढ १ गते	" "	वडा नं.७, वडा कार्यालय, राडसी	८	२५	३३	२९	२	०	१	३३
८	आषाढ ४ गते	" "	वडा नं.६, वडा कार्यालय, लान्तीबजार	८	१५	२३	१४	३	४	१	२३
९	आषाढ ९ गते	लापा को मस्यौदा उपर छलफल गोष्ठी	छत्रेश्वरी गाउँपालिका को कार्यालय, भोटेचौर, सल्यान	५	१२	१७	११	२	४	०	१७
जम्मा						२११					२११

१.५.सङ्घटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण

यस गाउँगाउँपालिकाभित्र रहेका विभिन्न वडाहरूमा जलवायुजन्य प्रकोपका कारणले सिर्जित जोखिम पहिचान गर्नका लागि सूचकमा आधारित सङ्घटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण विधिको प्रयोग गरिएको छ । यस विश्लेषणका लागि आवश्यक सूचकहरू छनौट गरिएको छ । यि सूचकहरूको सूचनाका स्रोतहरूमा पालिकाको पार्श्वचित्र, जिआईएस, सरोकारवालाहरूसंगको अन्तर्क्रिया र अन्य प्रतिवेदनहरूको समिक्षा तथा पुनरावलोकनलाई लिईएको थियो । अन्य विज्ञहरूको सुझावलाई पनि सूचकहरूको रूपमा लिईएको थियो । सङ्घटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषणको नक्शालाई अनुसूचीमा उल्लेख गरिएकोछ ।

प्रकोपहरू	सम्मुखताका सूचकहरू	संवेदनशीलताका सूचकहरू	अनुकूलनशीलताका सूचकहरू
चट्याङ्ग	वन क्षेत्र	अपाङ्ग अवस्थाको विवरण	सामुदायिक वनहरू
आगलागी	कृषियोग्य क्षेत्र	अपाङ्गताको प्रकार अनुसारको जनसंख्या	स्वास्थ्य संस्थाहरू
बाढी	वस्ती	वडागत जनसंख्या	दक्ष जनशक्ती
पहिरो	भौतिक पुर्वाधार	लिङ्ग र उमेर समुह अनुसार घरमुलीको संख्या	कृषि, वन, स्वास्थ्य सम्बन्धी तालिम प्राप्त व्यक्तीहरू
असिना	जनसंख्या	जातजाति अनुसार जनसंख्या प्रतिसत	खानेपानी तथा सिंचाईको उपलब्धता

१.५ प्रकोप व्यवस्थापन तथा अनुकूलनका उपायहरू तथा प्राथमिकीकरण

सङ्घटासन्न व्यक्ति, समुदायहरू, जीविकोपार्जन तथा पर्यावरणीय प्रणालीको जानकारी अनुसार जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु अनुकूलनका कार्यक्रमहरू तयार गरिएको छ । यसलागि वडा अध्यक्ष, वडा सदस्यहरू, कृषकहरू, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहका प्रतिनिधि, महिला समूहका प्रतिनिधि, सम्बन्धित सरकारी अधिकारीहरू,

विषयगत शाखाका प्रतिनिधिहरु तथा विभिन्न सरोकारवालाहरुको उपस्थितिमा ऐतिहासिक समयरेखा, सङ्कटासन्नता नक्साङ्कन, जलवायु परिवर्तनको क्षेत्रगत प्रभाव, कृषि, वन, जल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेका प्रभाव, जीविकोपार्जनका स्रोत माथिको जोखिम विश्लेषण, अनुकूलनका उपायहरुको प्राथमिकीकरणका कार्यहरु सहभागितामूलक अभ्यास तथा विश्लेषण गरी आएका नतिजाहरु परिच्छेद ३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

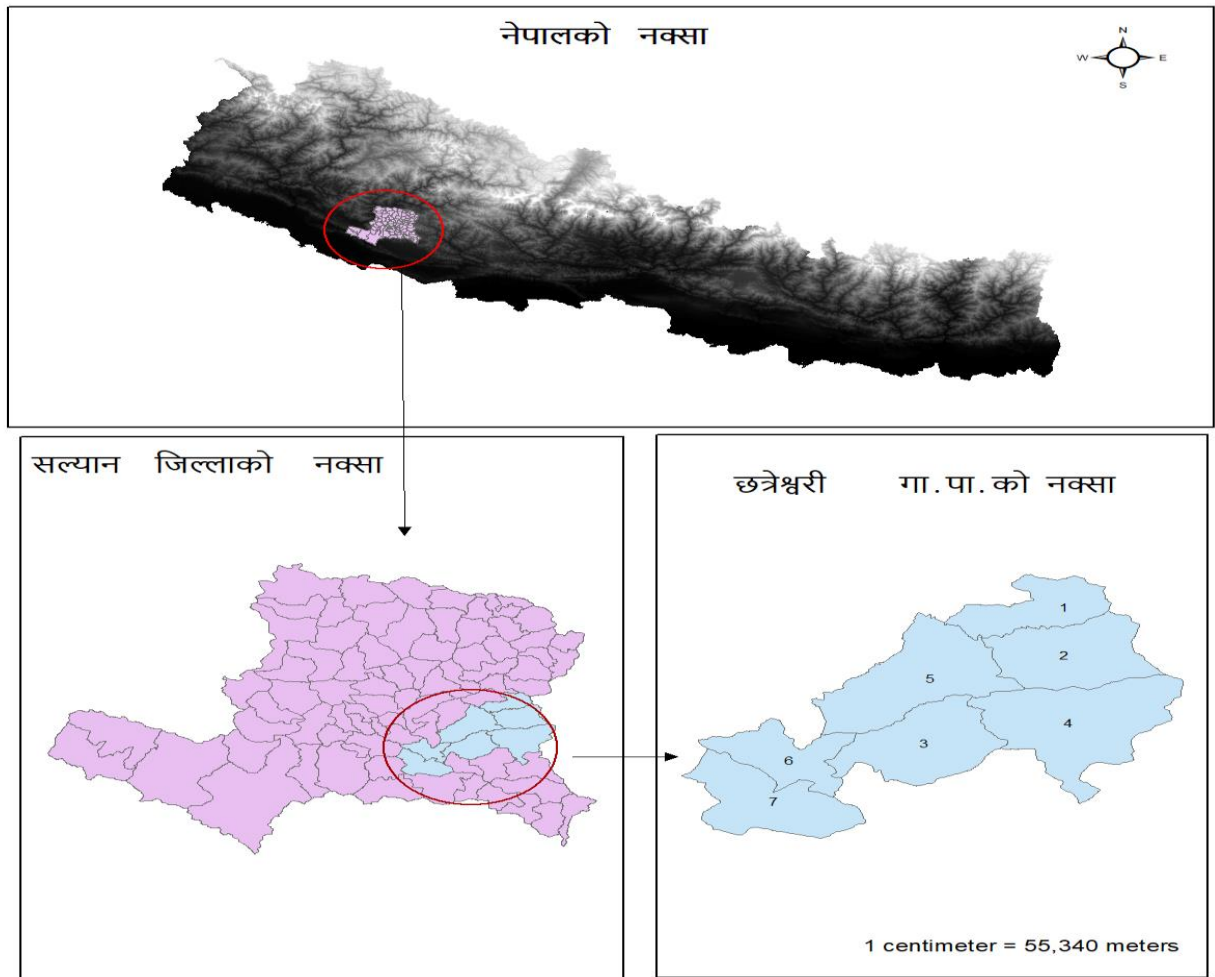
१.६ अनुमोदन तथा आवधिक योजनामा समायोजन

गाउँगाउँपालिकाद्वारा आयोजित बैठकले विभिन्न विधि, प्रक्रिया तथा तरिकाहरु प्रयोग गरी तयार पारिएको स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजनाको मस्यौदालाई आवश्यक पृष्ठपोषण सहित पारित गरेको थियो । उक्त बैठकले यस कार्ययोजनालाई गाउँगाउँपालिकाको एक अभिन्न अङ्गको रूपमा ग्रहण गर्दै आगामी वर्षहरूमा वार्षिक तथा आवधिक योजना निर्माण गर्दा यस योजनालाई अङ्गीकार गर्ने निर्णय पनि गरेको थियो ।

परिच्छेद २ : छत्रेश्वरी गाउँपालिकाको परिचय र अवस्थिति

२.१ गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति र भु बनोट

कर्णाली प्रदेश अर्न्तगत सल्यान जिल्लाको १० वटा स्थानीय तह मध्येको छत्रेश्वरी गाउँपालिका पनि एक हो । यस गाउँपालिकाको केन्द्र वडा नं. ६ को भोटेचौरमा रहेको छ । केही साना केही मध्यम खालका खोल्साखोल्सी भिरपाखा भएको भुवनावटमा अवस्थित यस गाउँपालिका सल्यान जिल्ला सदरमुकाम संग जोडिएको छ । यस गाउँपालिकाको क्षेत्रफल १५०.६९ वर्ग कि.मि. रहेको छ । छत्रेश्वरी गाउँपालिका साविकका दमाचौर, कोर्बाडभिम्ले, लेखपोखरा र छायाक्षेत्र गाविसहरु समेटिएको यस छत्रेश्वरी गाउँपालिका मा ७ वटा वडा रहेका छन् । यस गाउँपालिका अक्षांश २८.३७९१ डिग्री र देशान्तर ८२.३२४२ डिग्रीमा फैलिएकोछ । यस गाउँपालिकाको पुर्वमा रोल्पा जिल्ला, पश्चिममा शारदा गाउँपालिका, उत्तरमा बागचौर गाउँपालिका, र दक्षिणमा त्रिवेणी र कपुरकोट गाउँपालिका पर्दछन् । १५०.६९ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफलमा फैलिएको यस छत्रेश्वरी गाउँपालिका समुन्द्री सतह देखि ८३९ मिटर देखि २८०० मिटर सम्मको उचाईमा रहेको छ ।

चित्र ३: छत्रेश्वरी गाउँपालिकाको वडा सहितको GIS नक्सा

Chhatreshwori

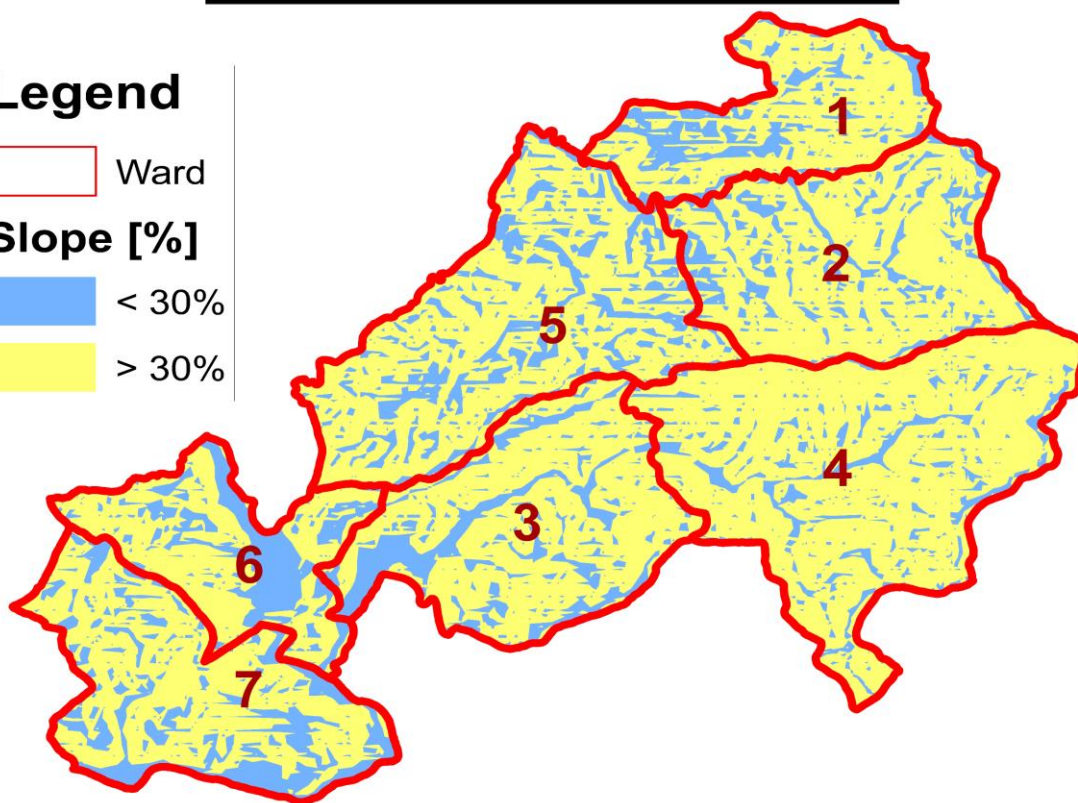
Legend

Ward

Slope [%]

< 30%

> 30%

Palikas	Ward	Area (in km2)	
		slope < 30 %	slope > 30 %
Chhatreshwori	1	4.10	9.59
	2	4.84	16.72
	3	5.56	16.10
	4	4.61	28.04
	5	7.77	19.97
	6	4.69	8.46
	7	6.76	13.24

चित्र ४: छत्रेश्वरी गाउँपालिकाको वडा सहितको भिरालोपनाको नक्सा

२.२ सामाजिक, आर्थिक तथा मानवीय अवस्था

२.२.१ जनसंख्या

यस छत्रेश्वरी गाउँपालिकामा पहाडी क्षेत्री ब्राह्मण, पहाडी जनजाती र पहाडी दलित जातीको बस्ती रहेको छ । केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग, राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजा अनुसार यस छत्रेश्वरी गाउँपालिकामा कुल जनसंख्या २१,२४२ मध्ये ११,२२३ महिला र १०,०१९ पुरुष रहेका छन भने कुल घरधुरी संख्या ५,१३९ रहेको पाईन्छ । यहाँ नेपाली खस भाषी र हिन्दू धर्म मान्ने मानिसहरु अत्याधिक रहेता पनि न्यून मात्रामा ईसाई धर्मावलम्बीहरु पनि छन् । यहाका बासिन्दाहरु मुख्यतया विजया दशमी, तिहार, जेष्ठ पुर्णिमा, हरितालिका तिज, माघे संक्रान्ति, होलीपुर्णिमा, चैते दशै, साउने संक्रान्ति, साउने पुर्णिमा, भदौ पुर्णिमा, बुद्ध जयन्ती चाडपर्वहरु मान्ने गर्दछन । उमेर समुह तथा लिङ्ग, अपाङ्गताको प्रकार तथा वडागत आधारमा भएको जनसंख्यालाई तल तालिकामा उल्लेख गरिएकोछ ।

तालिका १: उमेर समुह तथा लिङ्ग अनुसारको जनसंख्या , श्रोत राष्ट्रिय जनगणना २०७८

क्र.सं.	उमेर समूह	पुरुष	महिला	जम्मा
1	९५ वर्ष माथि	4	1	5
2	९०-९४ वर्ष	1	6	7
3	८५-८९ वर्ष	10	4	14
4	८०-८४ वर्ष	25	22	47
5	७५-७९ वर्ष	92	74	166
6	७०-७४ वर्ष	182	192	374
7	६५-६९ वर्ष	287	301	588
8	६०-६४ वर्ष	323	378	701
9	५५-५९ वर्ष	393	430	823
10	५०-५४ वर्ष	506	560	1066
11	४५-४९ वर्ष	501	598	1099
12	४०-४४ वर्ष	490	645	1135
13	३५-३९ वर्ष	530	726	1256
14	३०-३४ वर्ष	605	759	1364
15	२५-२९ वर्ष	739	947	1686
16	२०-२४ वर्ष	914	1251	2165
17	१५-१९ वर्ष	1163	1240	2403
18	१०-१४ वर्ष	1106	1037	2143
19	५-९ वर्ष	1013	1021	2034
20	०-४ वर्ष	1135	1031	2166
	जम्मा	10019	11223	21242

तालिका २: वडागत रुपमा जनसंख्या विवरण, श्रोत राष्ट्रिय जनगणना २०७८

वडा नं.	पुरुष	महिला	जम्मा
1	1285	1359	2644
2	1389	1619	3008
3	1265	1542	2807
4	1651	1761	3412
5	1608	1698	3306
6	1547	1806	3353
7	1274	1438	2712
जम्मा	10019	11223	21242

तालिका ३: अपाङ्गताको प्रकार अनुसार जनसंख्या, श्रोत राष्ट्रिय जनगणना २०७८

क्र.सं.	अपाङ्गताको प्रकार	पुरुष प्रतिशत	महिला प्रतिशत
1	शारीरिक अपाङ्गता	45.3	40.7
2	न्यून दृष्टियुक्त	12.3	13.2
3	दृष्टियुक्त	2.8	5.1
4	बहिरोपन	11.5	12.2
5	मनोमामाजिक अपाङ्गता	2.5	1.7
6	न्यून श्रवणशक्ति	6.4	8.8
7	बहिरोपन एवं दृष्टिविहीन	0.6	1.4
8	मानसिक वा मनोसामाजिक	9.5	8.8
9	बौद्धिक अपाङ्गता	0.6	1.4
10	अनुवंशीय रक्तश्राव (हेमोफेलिया)	0	0
11	अटिजम्	0.3	1.02
12	बहुअपाङ्गता	8.4	5.8

२.२.२ शिक्षा, स्वास्थ्य र सञ्चार

यस गाउँपालिका भित्र ४१ वटा सामुदायिक विद्यालयहरू संचालनमा रहेका छन् । नेपाल सरकारद्वारा संचालित १ वटा मावि स्तरको कृषि तथा वाली विज्ञान शिक्षण संस्था पनि रहेको छ । यस गाउँपालिकामा आभारभुत स्वास्थ्य इकाइ, आयुर्वेदिक आधारभुत सेवा केन्द्र र स्वास्थ्यचौकी गरी जम्मा ७ वटा संचालनमा रहेका छन् । मानवीय विकासका निकै सम्भावनाहरू भएतापनि गरिबी, अशिक्षा, अज्ञानता, कमजोर तथा भिरालो भुवनावट रहेको र प्रविधिमा पहँचुको कमि, स्रोत साधनको वैज्ञानिक परिचालनमा अभाव, भौगोलिक दुर्गमता, कमजोर शासन र सार्वजनिक सेवाका कारणले यहाँका बहुसंख्यक जनताको जीवन जोखिममा छ । यस गाउँपालिकामा ७७ % साक्षरता रहेकोछ भने ८५.८ % पुरुष र ७०.७ % महिला साक्षरता रहेकोछ ।

तालिका ४: ५ वर्ष वा सो भन्दा माथिका व्यक्तिको साक्षरता प्रतिशत

क्र.सं.	साक्षरता अवस्था	पुरुष	महिला
1	पढ्न र लेख्न दुवै जानेको	85.8	70.7

2	पढ्न मात्र जानेको	0.3	0.3
3	पढ्न र लेख्न दुवै नजानेको	13.8	28.9

२.२.३ जलस्रोत तथा ऊर्जाको अवस्था

यस गाउँपालिका भित्र शारदा नदी प्रमुख नदीको रूपमा रहेतापनि लंकिनी खोला, मोखला खोला पनि बाह्र महिना पानी हुने खोलानामा पर्दछन् । प्रयाप्त प्राकृतिक स्रोत तथा साधनले भरिपूर्ण भएतापनी पानीको स्रोतहरुभन्दा माथिल्लो भागहरुमा वस्ती तथा समुदाय रहेकोले पानीको अभावमा जिउन बाध्यभएको देखिन्छ । यस पालिका क्षेत्रमा विद्युत आपूर्तिको लागि मुख्य वितरक नेपाल विद्युत प्राधिकरण शाखा रहेको र स्थानीय स्तरमा लघुजलविद्युतको प्रयास भएको पाईदैन । मुख्य पानीको स्रोतहरु भएका शारदा नदी र मोखलाखोला जस्ता जलसम्पदाहरु रहेका छन ।

२.२.४ कृषि र खाद्यसुरक्षाको अवस्था

यस गाउँपालिकाको मुख्य पेशाको रूपमा कृषि पेशा भएतापनि जीवन निर्वाहमुखी छ । यहाका ग्रामिण बस्तीहरुमा परम्परागत शैलीका ससाना पसलहरु रहेको र किनमेल बजारको रूपमा भोटेचौर, लान्ती र शारदा गाउँपालिकाको श्रीनगर रहेका छन । अधिकांश समुदायहरुमा गहुँ, मकै, धान खाद्यान्न खेती गरेको पाईन्छ । केही समुदायहरुमा सुन्तला, कागती र आँप जस्ता फलफूल खेती तर्फ उन्मुख भएको पाईन्छ भने केही समुदायहरु तरकारी खेती तर्फ थप आकर्षित भएको पाईन्छ ।

२.२.५ भू-उपयोग सम्बन्धी विवरण

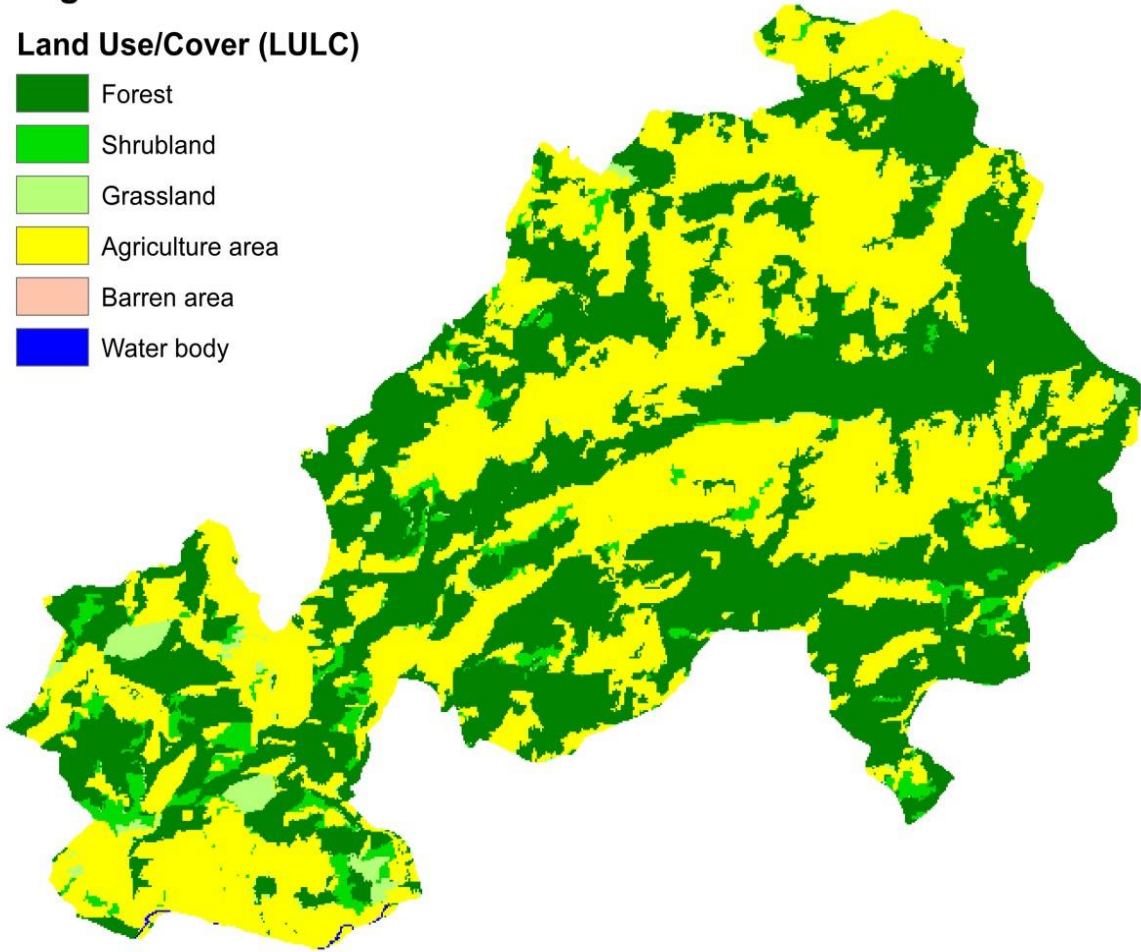
यस गाउँपालिका अर्न्तगतका वासिन्दाहरुको मुख्य पेशा कृषि तथा पशुपालनलाई भनिएता पनि त्यसबाट सन्तोषजनक रूपमा उत्पादनको लाभ लिन सकेको देखिदैन । अधिकांश भिरालो तथा खोलाखोल्सी, डाडाँकाडा भएको भु.वनावट रहेको छ भने खोला किनारको भूभाग मात्र समथर रहेको छ । फरकफरक किसिमको भु.वनावट रहेको यस गाउँपालिकामा उत्पादनशील आवादी खेतीयोग्य जग्गा शारदा नदी, मोखला खोला र लंकिनी खोला किनाराको समथर भूभागमा रहेको छ । अधिकतम भिरालो साथै कालो, बलौटेमाटो केही ठाउँमा चिम्ट्याईलो पाईन्छ । हाल केही घरधुरीहरुले परम्परागत खेती भन्दा आधुनिक खेती तथा तरकारी खेतीतर्फ उन्मुख भएको पाईन्छ ।

Chhatreshwori

Legend

Land Use/Cover (LULC)

- Forest
- Shrubland
- Grassland
- Agriculture area
- Barren area
- Water body

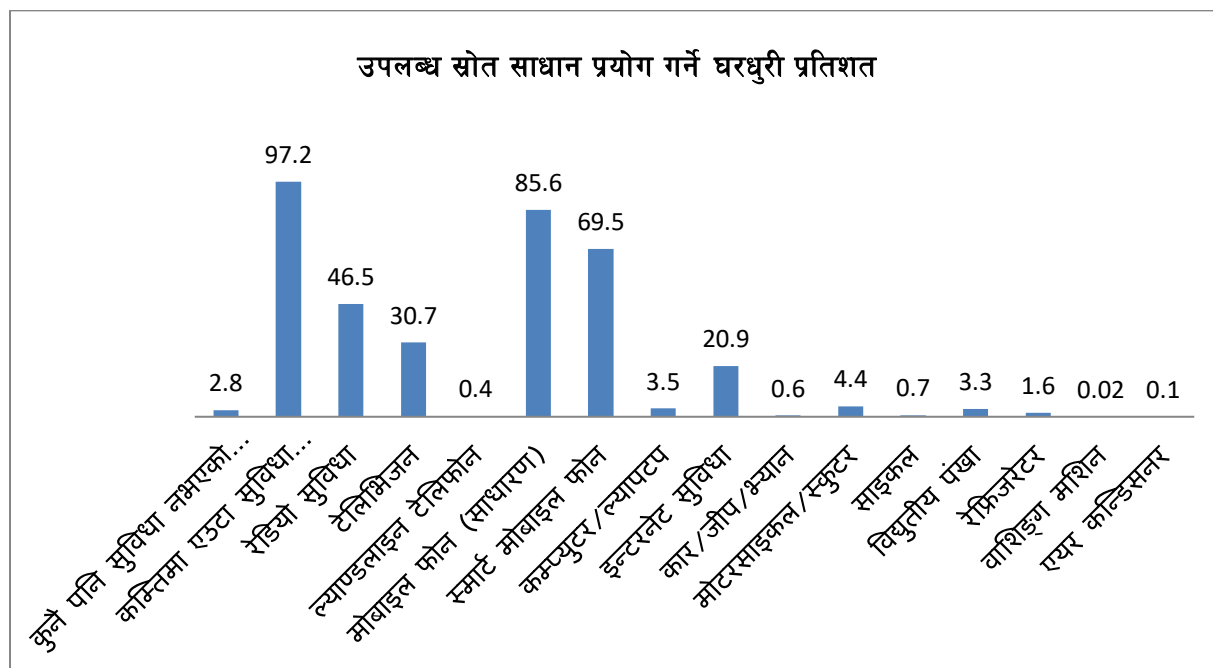

Classification of Land Use		
Classification	Palika	Area (Square Kilometer)
Agriculture area	Chhatreshwori	68.84
Barren area	Chhatreshwori	0.01
Forest	Chhatreshwori	73.26
Grassland	Chhatreshwori	2.84
Shrubland	Chhatreshwori	5.46
Water body	Chhatreshwori	0.08

भौतिक पूर्वाधारको अवस्था

यस गाउँपालिकाले आफ्नै सिमित स्रोत साधनको अभावमा प्रदेश र संघीय सरकार समेतको सहयोगमा सडकहरू निर्माण गरिरहेको छ । यस गाउँपालिकाको वडा नं.६ को चैवाङखोला, रानागाउँ, लान्ती र भोटेचौर राप्ती राजमार्गसंग जोडिएको छ । यस छत्रेश्वरी गाउँपालिकाका सम्पूर्ण वडा कार्यालय र वडाका बस्तीस्तर सम्म कच्ची सडक निर्माण भएतापनि वर्षातको समयमा कठिनाई हुनेगरेको पाईन्छ । समुदाय स्तरका कच्ची सडकहरू सिमित बजेटको कारण निर्माण कार्य अधुरो रहेको र वर्षातको समयमा बाढी, पहिरोले अवरुद्ध गर्ने गरेको छ । हरेक वर्ष योजनाको कार्यान्वयनमा गरिने फेरबदलको कारणले गर्दा स्रोत साधनको बढी भन्दा बढी उपयोग हुन नसकी सडक विस्तारको गति ढिलो हुने गरेको देखिन्छ । खासगरी दीर्घकालीन सोच र सो अनुसार योजनाको अभावले गर्दा नै यसो हुन गएको देखिन्छ । यस पालिका र वडा नं. ६ र ७ को कार्यालयहरूको नीजि भवन भएतापनि वडा नं.१, २, ३, ४, ५ अस्थायी रूपमा कार्यालय संचालनमा रहेको देखिन्छ । परम्परागत ढुङ्गा, खरको छाना भएका

घरहरुलाई व्यवस्थापन गरी अधिकांश घरहरुमा जस्तापाताका छाना छाइएका छन् । यस पालिकाको आफ्नै प्रशासकीय र आवास भवनका साथै वडा कार्यालय, स्वास्थ्य चौकीहरुका सरकारी भवनहरुमा सेवा प्रवाह गरेको पाईन्छ ।

२.३.१ खानेपानीमा पहुँचको अवस्था

यस गाउँगाउँपालिकामा घरपरिसरमा धारा पाईप प्रयोग गर्ने घरधुरी ३२.५ %, घरपरिसर बाहिरबाट धारा पाईप प्रयोग गर्ने ६१.६ %, ट्युबेल हातेकल प्रयोग गर्ने कोही नभएको, ढाकिएको कुवा ईनार प्रयोग गर्ने ०.२ %, खुल्ला ईनार कुवा प्रयोग गर्ने १.३ %, मुल धारा प्रयोग गर्ने ३.९ %, खोला भरनाको पानी प्रयोग गर्ने ०.५ प्रतिशत रहेका छन् ।

तालिका ५: खानेपानीको प्रमुख स्रोत र प्रयोग गर्ने घरधुरीहरु

वडा नं.	जम्मा	खानेपानीको प्रमुख स्रोत								
		पाईप र धाराको पानी घरवरपर	पाईप र धाराको पानी बाहिरी स्रोत	ट्युबेल, कल	ढाकिएको कुवा ईनार	नढाकिएको कुवा ईनार	मुल धारा	खोला भरना	जार बोत्तल	अन्य
1	626	178	421	0	0	3	24	0	0	0
2	738	498	208	0	1	8	20	3	0	0
3	685	334	279	0	2	18	46	5	0	1
4	737	268	443	0	0	15	10	1	0	0
5	773	70	624	0	0	1	65	12	0	1
6	891	245	607	0	6	21	9	3	0	0
7	689	76	584	0	0	2	25	1	0	1

२.३.२ वन सम्बन्धी विवरण

जैविक विविधताले भरिपूर्ण यस छत्रेश्वरी गाउँपालिकामा सल्यान जिल्लाको २८०० मिटर उचाईमा रहेको जथाक पहाड पाथिभरा टावर बाक्लो वनक्षेत्रले ढाकेको छ । अधिकांश रुपमा सल्लो र सालको जंगल रहेको छ । यस गाउँपालिकामा समशितोष्ण हावापानी पाईन्छ । यहाँ विशेष गरेर कोणधारी वृक्ष प्रजातिमा सल्ला, रानी सल्ला अधिक भेटिन्छन् । हिउँदमा पात झर्ने वृक्षहरू मध्ये फिरफिरे प्रजातिका 'म्यापल', ओखर तथा लेक पाङ्गो पनि यस क्षेत्रमा पाइन्छ ॥ छत्रेश्वरी नजिक रहेको वनक्षेत्रमा भोजपत्रका साथमा मफौला कदका रानीसल्ला र खसु, लालीगुरासका वृक्षहरू हुने उपलेकाली वन पाईन्छ । उपलेकाली वनको प्रसंगमा गोब्रेसल्ला (तालिसपत्र), र लोठसल्ला र ठिग्रे सल्ला (हेमलक ट्री) को संगसंगै निगालो घारी पनि पाईन्छ । लोपोन्मुख वनस्पतिहरूमा बोभो, सेतोचिनी, पाखनवेद, वनलसुन, च्याउ, चिराईतो, लौठसल्ला, धुपी, लसुन, चोत्रो, स्याउ, ओखर पाईन्छन भने वन्यजन्तु तथा चराचुरुङ्गीहरूमा कालिज, चिल, गिद्द, काग, बाँज, च्याखुरा, ढुकुर, भ्याकुर, परेवा, भगेरा, वनेल, भालु, गुना, बादर, स्याल, फ्याउरो ईत्यादी पाईन्छन । यस गाउँपालिकाको माथिल्लो भागहरूको अधिकांश स्थानहरूमा बाक्लो वनक्षेत्र रहेको छ । यस पालिकाको अधिकांश क्षेत्रमा खनिजको रुपमा चुनढुङ्गा, स्लेट खानी, कोइला, तामा, फलाम, ग्यास हुन सक्ने संभावना रहेको खानी तथा भुगर्भ विभागको अनुमान रहेको स्थानीयको भनाई छ । यस क्षेत्रमा लोपोन्मुख वन्यजन्तु र जडिबुटी हरु पाईने भएकोले यस गाउँपालिका जैविक विविधताको हिसाबले धनी र महत्वपूर्ण छ

२.३.३ छत्रेश्वरी गाउँपालिकामा कार्यरत संघसंस्थाहरूको अबस्था तथा उपलब्ध सेवाहरू

यस छत्रेश्वरी गाउँपालिकामा जीविकोपार्जन सुधार र समुदाय विकासका लागि संस्थाहरूले आफ्नो वार्षिक कार्यक्रम मार्फत टेवा पुऱ्याएका छन् । कुनै पनि स्थानीय विकासमा सेवा प्रदायक संघ संस्था, नीजि संस्था, सार्वजनिक संघ संस्था, नागरिक समाज एवं सञ्जाल सदस्यहरूको अहम भूमिका रहन्छ । जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापनका सवालमा आर्थिक, प्राविधिक तथा सहजीकरण सहयोग गर्न सक्ने संघ, संस्था तथा निकायहरू पहिचान गरी सो संस्थाहरूको सम्भावित भूमिका र अपेक्षित सहयोगको बारेमा देहाय बमोजिम उल्लेख गरिएको छ । यस पालिकाले जिल्ला तथा स्थानीय स्तरमा रहेका निम्न बमोजिमका सम्पूर्ण सरकारी तथा गैरसरकारी संघ संस्थाहरूमा सहयोगका लागि बेला बेला अन्तर्क्रिया गर्ने, पत्राचार गर्ने तथा निरन्तर सम्पर्क र समन्वय गरी अनुकूलन योजना कार्यन्वयन गर्नेछ ।

तालिका ६ सेवा प्रदायक संस्थाहरूको विश्लेषण

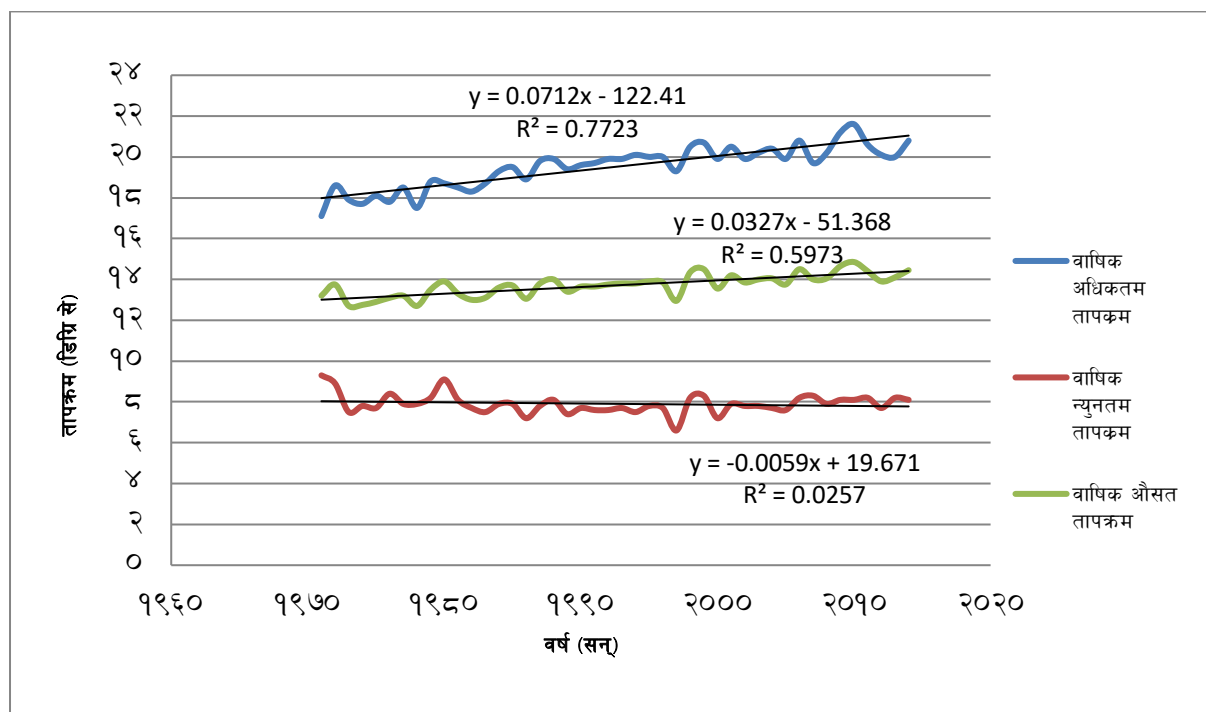
सेवा प्रदायक निकायहरू,	संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा तथा भूमिकाहरू	सम्भाव्य अनुकूलन सहयोग
जि.स.स.	विकास निर्माण, मेलमिलाप, आर्थिक सहयोग	लापा कार्यन्वयन तथा अनुगमनमा सहयोग
वडा, गाउँपालिका	दर्ता, सिफारिस, मालपोत आर्थिक सहयोग	लापा कार्यान्वयन
स्वास्थ्य संस्था	स्वास्थ्य सम्बन्धी उपचार, सल्लाह, सुभाव	जनचेतना, नयाँनयाँ रोगको बारेमा सचेतीकरण
पशु सेवा शाखा	भ्याक्सीन सेवा, पशु चौपायालाई न्युन शुल्कमा उपचार गर्ने	पशु नश्ल सुधार, निशुल्क पशु सेवा, स्तर उन्नती
कृषि शाखा	सहुलियत दर वीउविजन वितरण	वीउविजनको व्यवस्था, पुनःकृषि तथा पशु सम्बन्धी तालिम दिने, आर्गनिक औषधीको लागी सल्लाह सुभाव
प्रहरी कार्यलय	शान्ती सुरक्षा कायम र खोज उद्धार कार्यमा सहयोग	वन संरक्षण तथा सरसफाइ अभियान
सशस्त्र प्रहरी बल	शान्ती सुरक्षा कायम र खोज उद्धार कार्यमा सहयोग	वन संरक्षण तथा सरसफाइ अभियान
नेपाली सेना	शान्ती सुरक्षा कायम र खोज उद्धार कार्यमा सहयोग	वन संरक्षण तथा सरसफाइ अभियान
डिभिजन वन कार्यलय	उपभोक्ताहरूको माग अनुसार वन पैदावर आपूर्ति र प्राविधिक सहयोग	वृक्षारोपण, वन व्यवस्थापनका कार्यमा सहयोग
मालपोत, नापि शाखा, भूमिसुधार	जग्गा रजिस्ट्रेसन, लालपुरजा वितरण, रोक्का, फुकुवा	
विद्यालय	शैक्षिक सेवा केन्द्र	वन, वातावरण शिक्षा प्रदान
विद्युत प्राधिकरण कार्यालय	विद्युत लाइन विस्तार	सस्तो सुलभ तरिकाले सिएफएल सहयोग
बैंक तथा वित्तिय संस्थाहरू	ऋण दिने बैकिङ्ग कारोवार, तालिम	सुलभ ब्याजमा ऋण प्रदान गर्ने, आयआर्जन सम्बन्धी तालिम

सेवा प्रदायक निकायहरू,	संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा तथा भूमिकाहरू	सम्भाव्य अनुकूलन सहयोग
गैसस	निःशुल्क उपचार, अपाङ्गलाई भत्ता, अनाथलाई सहयोग, तरकारी विऊ प्रदान, शुसासन सिकाई तथा कार्य केन्द्र, अनुकूलन योजना, आर्थिक र प्राविधिक रूपमा सहयोग गर्ने	जैविक विविधता संरक्षण, दीगो भू-परिस्थि व्यवस्थापन, वन संरक्षण क्षमतामा अभिवृद्धि, जिविकोपार्जन सम्बन्धी तालिम, अनुकूलनका कार्यक्रम संचालन साथै आर्थिक तथा सामाजिक विकासका कार्यहरूमा सहयोग ।
नेपाल रेडक्रस	राहात सामग्री वितरण भाँडाकुडा / त्रिपाल / वाटरगार्ड / फिल्टर	जटिल किसिमको रोग लाग्दा स्वास्थ्य उपचारको लागी आर्थिक सहयोग गर्ने, नयाँनयाँ रोगको बारेमा सचेतीकरण
सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह	काठ, दाउरा प्रदान, विपन्न वर्गमुखी कार्यक्रम संचालन गरेको, सुशासनका कामहरू गर्ने गरेको, वन हेरालुलाई तालिम गोष्ठी तथा चाहिने सामग्री वितरण, चोरी शिकारी नियन्त्रण दल गठन र परिचालन, का.स.का पदाधिकारीलाई तालिम गोष्ठी दिने गरेको	सुलभ मुल्यमा काठ, दाउरा प्रदान, आयआर्जन सम्बन्धी तालिम, जिविकापार्जनमा सहयोग, विपन्नवर्गमुखी कार्यक्रम अझ बढाउने/सुशानको काम गर्ने
बैंक, लघुवित्त तथा सहकारी संस्था लि.	बचत र कर्जा प्रवाह, ऋण उपलब्ध गराउने, आयआर्जन र वैकल्पिक ऊर्जा	वायोग्यास तथा गोबरग्यास सस्तो सुलभ मात्रामा बनाउन सहजीकरण

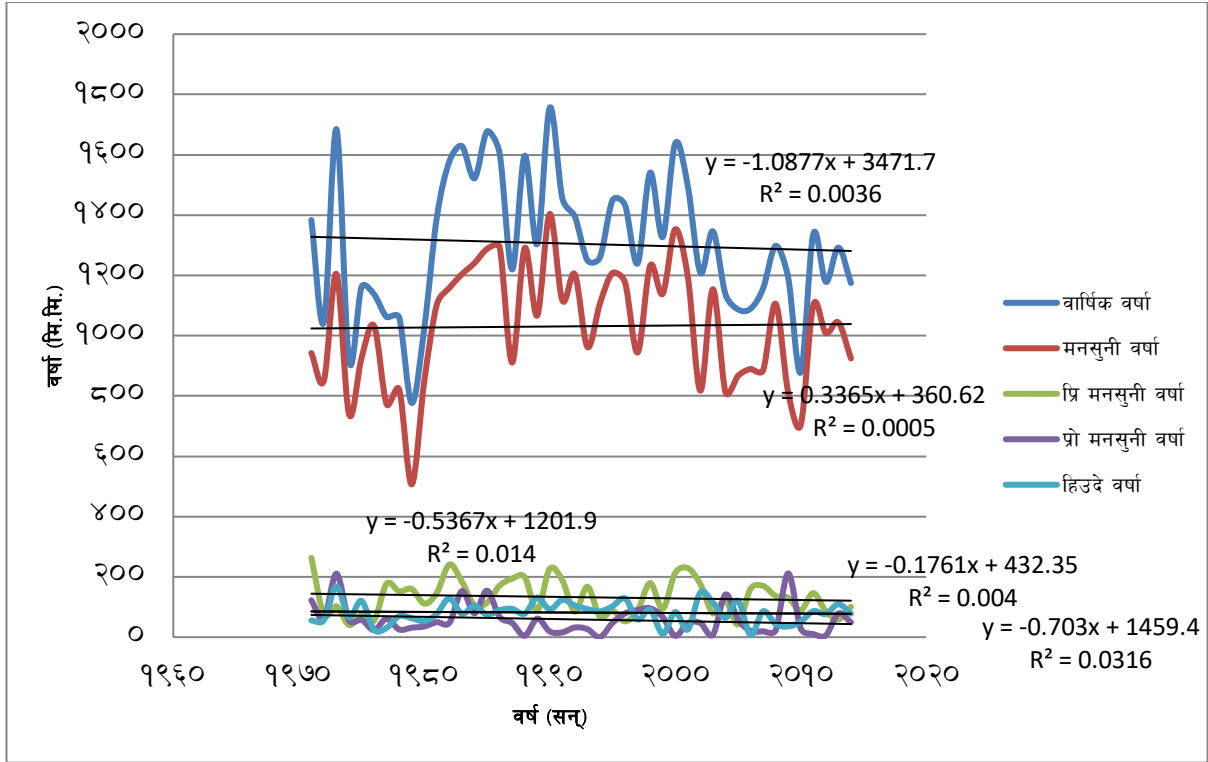
परिच्छेद ३: जलवायु परिवर्तन, विपद् तथा प्रकोपको अवस्था

३.१ तापक्रम र वर्षाका तथ्यांकहरूको विश्लेषण (Climate profile)

विगत (सन् १९७१ देखि २०१४ सम्म) को तापक्रम र वर्षाको मात्रालाई आधार मानेर नेपाल सरकार जल तथा मौसम विज्ञान विभागले २०७४ सालमा गरेको एक अध्ययन अनुसार नेपालको वार्षिक तापक्रम वृद्धि दर 0.056° सेन्टिग्रेड रहेको छ। सल्यान जिल्लामा वार्षिक अधिकतम तापक्रम 0.07 देखि 0.09° सेन्टिग्रेडले बढ्दै गइरहेको सो अध्ययनले देखाउँदछ। त्यसैगरी ताता दिनहरू एवम् रातहरू पनि बढ्दै गइरहेको साथै सल्यान जिल्ला लगायतका उत्तर पश्चिमी जिल्लाहरूमा वर्षा हुने दिनहरू बढ्दै गएको अध्ययनले देखाउँदछ। तापक्रम तथा वर्षा मापनकेन्द्रको उपलब्ध तापक्रम तथा वर्षाको अध्ययन गर्दा औसत वार्षिक तापक्रम वृद्धि 0.032 डिग्री सेल्सियस तथा औषत वार्षिक वर्षा वृद्धिदर -9.0 मिलिमिटर रहेको छ। समग्र वार्षिक वर्षा दर घटेता पनि वर्षायामको वर्षादर भने केहीमात्रामा (0.33 मिमिप्रति वर्ष) बढेको देखिन्छ। यसरी हेर्दा वर्षामा पानी पर्ने मात्रामा बढेको देखिन्छ जसले गर्दा बाढी र पहिरोको घटनामा तिव्रता आउन सक्ने आँकलन गर्न सकिन्छ। जलवायु परिवर्तनको संकटासन्नताको सबालमा संकटासन्न तथा जोखिम विश्लेषण २०२१ (VRA) अनुसार समग्र सल्यान जिल्ला मध्यम जोखिममा रहेको देखाउँदछ। यस अर्थमा छत्रेश्वरी गाउँपालिका जलवायु संकटासन्नताका आधारमा उच्चजोखिममा रहेको भन्न सकिन्छ। उपलब्ध तथ्यांकलाई हेर्दा वार्षिक औसत न्यूनतम तापक्रम घट्दो क्रममा रहेको देखिन्छ भने वार्षिक औसत अधिकतम तापक्रम भने उच्च दरले (0.09°) सेन्टिग्रेडले बढेको देखिन्छ।

चित्र ५: अधिकतम, न्यूनतम र औसत तापक्रमको अवस्था

चित्र ६: वार्षिक वर्षा र ऋतुअनुसार वर्षाको विवरण

३.२. प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम

यस छत्रेश्वरी गाउँपालिका सल्यानमा विगतमा भएका विभिन्न जलवायुजन्य प्रकोपका घटनाक्रमहरूको प्रकृति र प्रभाव विश्लेषण गर्न विगत ३० वर्ष भन्दा पहिले देखि हालसम्मको जलवायुजन्य प्रकोप, प्रभाव, प्रभावित समुदाय र त्यससँग जुध्न समुहले गरेका प्रयासहरूका साथै सो प्रकोपको असरहरूको भविष्यको परिदृष्यको बारेमा छत्रेश्वरी गाउँपालिका का बस्तिहरू, वडा र गाउँपालिका स्तरमा विभिन्न दलहरूका प्रतिनिधिहरू, जेष्ठ नागरिक, वृद्धिजीवी तथा जानिफकारहरूको उपस्थितीमा समग्र विश्लेषण गरी संकटासन्नताको समग्र अवस्था निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ७: प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम, छत्रेश्वरी गाउँपालिका, सल्यान

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
चट्याड	२०४९ फागुन	हरेक वर्ष	वडा नं.१, काल्वे	२ गोरु, २ भेडा मरेको घरको दिवाल फुटे १ जना घाईते भएको । २०७७ मो घरमा भएको विद्युत वाईरिंग र टिभि पूर्णक्षति भएको ।	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	मरेका चौपायहरुलाई जमिनमुनि गाडेको र घाईतेको उपचार गाउघरमा गरेको । लिलाधर लाई स्थानीयहरुले खाद्यान्न सहयोग गरेको ।
चट्याड	२०७४ जेठ	हरेक वर्ष	वडा नं.१, फारुलीवोट	१ गोरु मरेको, घरमा आगलागी भएको	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	तत्कालिन जिविस सल्यानबाट रु.५ हजार नगद र नेरेसो सल्यान बाट भाडाकुडा, कपडा राहत सहयोग ।
चट्याड	२०४९ फागुन	हरेक वर्ष	वडा नं.१, चिन्नेखर्क	१ घर पूर्णक्षति भएको	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	१ जनालाई गाउँपालिका बाट रु.८ हजार नगद राहत सहयोग
चट्याड	२०७७	हरेक वर्ष	वडा नं.१, सिन्दुरे	एउटा घरमा भएको विद्युत वाईरिंग पूर्णक्षति भएको ।	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	विद्युत प्राधिकरण सल्यान बाट विद्युत मिटरबक्स निशुल्क प्रदान गरेको ।
चट्याड	२०७७	हरेक वर्ष	वडा नं.१, दमाचौर	२०७७ भानुभक्त माविको सोलार पूर्णक्षति भएको । स्काई नेटवर्क प्रा.लि. को केवल लाईन पूर्णक्षति । २०७९ जेठ मा वडा कार्यालयको सोलार पूर्णक्षति भएको ।	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	स्काई नेटवर्क प्रालि को केवल लाईन बन्द गरिएको ।
चट्याड	२०७७	हरेक वर्ष	वडा नं.१, कर्णगाउँ	१ जना घाईते भएको र निजको घर फुटेको ।	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	स्थानीय जडिबुटीको उपचार पछि सन्धो भएको ।
चट्याड	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.१	हालसम्म वडाभरी स्थानीवासीहरुका ४० वटा टिभि पूर्णक्षति भएको	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	
चट्याड	२०६३	हरेक वर्ष	वडा नं.२, स्याला	१ घर पूर्णक्षति भएको	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	स्थानीय को साथ र सहयोग रहेको ।
चट्याड	२०६३	हरेक वर्ष	वडा नं.२, खोरबारे	१ गोरु, १ राँगा मरेको र निजको गोठ पूर्णक्षति भएको ।	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	चौपायहरुलाई खाडल खनेर जमिनमुनी गाडेको ।
चट्याड	२०६३	हरेक वर्ष	वडा नं.२, दहगाउँ	२०६३ मा टंक पुन को २ गोरु, १ भैसी मरेका । २०६८ मा १ पयमृत्यु र ३ जना घाईते भएका । २०७४ मा खगेन्द्र भण्डारीको १ राँगा मरेको र स्थानीय ७ घरघुरिको विद्युत वाईरिङ्ग पूर्णक्षति भएको ।	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	स्थानीयहरुको प्रयासमा मृतक चौपायहरुलाई खाडल खनेर जमिनमुनी गाडेको ।
चट्याड	२०६९	हरेक वर्ष	वडा नं.२, पानीपोखरी	१ घर पूर्णक्षति र १ घाईते ।	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	घाईतेको अवस्था सामान्य रहेको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्बारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
चट्याड	२०४४ चैत्र	हरेक वर्ष	वडा नं.४, सल्लेरी	१ घर पूर्णक्षति, १ घाईते २०४७ सालमा १ गोठ पूर्णक्षति, १ भैसी, २ गोरु, ९ बाखा मरेका ।	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	घाईते को अवस्था सामान्य रहेको । भिम बहादुर ओललाई तत्कालिन जिविस बाट रु.१५ सय र नेरेसो सल्यानबाट लत्ताकपडा राहतप्राप्त, मरेका चौपायहरुलाई स्थानीयहरुले माटोमुनी गाडेका ।
चट्याड	२०४६ चैत्र	हरेक वर्ष	वडा नं.४, चौरपाटा	५ जनाको परिवारहरुको मृत्यु, घरमा आगलागी, १ भैसी, २ गोरु, ३ बाखा मरेका ।	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	मृतकहरुको परम्परागत दाहसस्कार गरेको । मरेका चौपायहरुलाई स्थानीयहरुले माटोमुनी गाडेका ।
चट्याड	२०६३	हरेक वर्ष	वडा नं.४, हारिचार	१ घर क्षति भएको	भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	क्षति ग्रस्त घर स्वयम ले मर्मत गरेको ।
चट्याड	२०७१ जेठ ९ गते	हरेक वर्ष	वडा नं.४, आकाशिगाउँ	१ घर क्षति भएको	भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	क्षति ग्रस्त घर स्वयम ले मर्मत गरेको ।
चट्याड	२०७८ चैत्र	हरेक वर्ष	वडा नं.४, तारुपरे	१ घरमा विद्युत वाईरिङ्ग र विद्युतिय सामाग्रीहरु पूर्णक्षति भएको । १ गोरु, १ बाखा मरेको र १ गोठ पूर्णक्षति	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	छत्रेश्वरी गाउपालिका बाट रु.७ हजार राहत सहयोग प्राप्त ।
चट्याड	२०४९	हरेक वर्ष	वडा नं.५, बागवजार	३ जनाको मृत्यु, १ घाईते	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	मृतकहरुको प्रहरी मुचुल्का पछि परम्परागत दाहसस्कार गरेको । घाईतेको अवस्था सामान्य रहेको । रेडक्रसबाट लत्ताकपडा सहयोग ।
चट्याड	२०५७	हरेक वर्ष	वडा नं.५, नयागाउँ	२ जना सहित १ कुकुर, १ भैसी मरेको	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	मृतक हरुलाई परम्परागत दाहसस्कार गरेको र चौपायहरुलाई खाडल खनेर माटोमुनी पुरेको ।
चट्याड	२०६३	हरेक वर्ष	वडा नं.५, पाखापानी	१ को मृत्यु २ घाईते	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	मृतक हरुलाई परम्परागत दाहसस्कार गरेको र घाईतेहरुको अवस्था हाल सामान्य रहेको ।
चट्याड	२०६४	हरेक वर्ष	वडा नं.५, मष्टमन्दिर, महानेटा	मष्टमन्दिर लगायत सल्लाको रुखहरु क्षति भएको	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	मष्टमन्दिरलाई स्थानीयहरुको प्रयासमा पूनस्थापना गरेको ।
चट्याड	२०७८ जेठ	हरेक वर्ष	वडा नं.५, पाखापानी	विद्युत वाईरिङ्ग पूर्णक्षति भएको ।	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	विद्युत प्राधिकरणबाट मिटरवक्स सहयोग ।
चट्याड	२०७९ असोज ६		वडा नं.५, सेतामारे	१ जना घाईते	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	घाईतेको अवस्था हाल सामान्य रहेको ।

प्रकोप	साल र महिना गते	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
चट्याड	२०८० वैशाख		वडा नं.६, माथिगाउँ	२ जना घाईते	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	घाईतेको नीजि खर्चमा सल्यानको श्रीनगर उपचारपछि हाल अवस्था सामान्य रहेको
चट्याड	२०५४	हरेक वर्ष	वडा नं.७, रावतगाउँ	१ घरमा आगलागी दूई दाजुभाई घाईते	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	घाईतेको नीजि खर्चमा नेपालगन्ज भेरी अस्पतालमा उपचारपछि हाल अवस्था सामान्य रहेको
चट्याड	२०५६ जेठ २८	हरेक वर्ष	वडा नं.७, बरिखोरिया	१ जनाको मृत्यु	मानवीय क्षति बढ्नसक्ने ।	मृतकहरुलाई परम्परागत दाहसस्कार गरेको ।
चट्याड	२०७४	हरेक वर्ष	वडा नं.७, तुपारे	१ महिलाको कपाल जलेको । निजका ६ वटा बाखा मरेका	मानवीय क्षति बढ्नसक्ने ।	मृतक चौपायहरु लाई खाडल खनेर गाडेको ।
चट्याड	२०७६	हरेक वर्ष	वडा नं.७, पानेखोला	१ घर क्षति भएको	मानवीय र भौतिक क्षति बढ्नसक्ने ।	छत्रेश्वरी गाउपालिका बाट राहत स्वरुप रु. २० हजार सहयोग ।
आगलागी	२०७६ जेठ १३ गते दिउसो १ वजे	हरेकवर्ष	वडा नं.१, आत्मेश्वर शिव मन्दिर	आत्मेश्वर शिवमन्दिर को ६ सय मिटर खानेपानी पाईप पूर्ण क्षति, ६३ वटा भन्दा बढि संरक्षायामा बाँदरहरुको मृत्यु भएको ।	पानीका मुहान सुक्ने, पहिरो बढ्ने, जडिबुटी नाश हुने, वन्यजन्तु लोप हुने	मृतक बाँदरहरुलाई स्थानीयहरुको प्रयासमा खाडल खनेर गाडेको ।
आगलागी	२०६७ जेठ	हरेकवर्ष	वडा नं.२, जुम्लेसल्ला सावउस	जुम्लेसल्ला सावउस मा आगलागी नियन्त्रण गर्दा स्थानीय ४ जनाको मृत्यु भएको ।	पानीका मुहान सुक्ने, पहिरो बढ्ने, जडिबुटी नाश हुने, वन्यजन्तु लोप हुने र मानवीय क्षति बढ्ने	
आगलागी	हरेकवर्ष	हरेकवर्ष	सबै वनक्षेत्र मा	स्थानीय सामुदायिक वनक्षेत्रमा र खरकट्टि क्षेत्रमा वर्षेनी आगलागी हुने गरेको र पुनउत्पादन ह्रास हुदै गएको । पानीका मुहानमा पानीको मात्रा घट्दो रहेको । जडिबुटी लोप हुदै गएको, चराचुरुङ्गि तथा वन्यजन्तुको वासस्थान नाश भएको । चराचुरुङ्गि मृत अवस्थामा देखिएका ।	पानीका मुहान सुक्ने, पहिरो बढ्ने, जडिबुटी नाश हुने, वन्यजन्तु लोप हुने	स्थानीय समुदायले स्याउलाले र माटो खनेर नियन्त्रणमा लिने गरेको
वाही	२०६९	हरेकवर्ष	वडा नं.१, मोखला खोला	चौरपानीका एक युवक को मृत्यु । अन्दाजी ५० रोपनी खेतीयोग्य जमिन कटान गरेको । अन्दाजी १५ रोपनीमा ढुंगा, माटो थुपारेको । १ वगाएर मृत्यु भएको । ७ वटा सिचाईकूलोको मुहान वर्षेनी क्षति हुने गरेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभूमि पूर्णरुपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	अन्दाजी ५ रोपनी खेतीयोग्य भुभाग पुनप्रयोगमा ल्याएको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने यसको प्रबृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
वाढी	२०६९	हरेकवर्ष	वडा नं.१, खालीखोला तथा धोवाटेखोला	६ वटा सिचाईकूलोको मुहान पति गरेको । अन्दाजी २५ रोपनी खेतीयोग्य जमिन कटान गरेको । अन्दाजी ५ रोपनीका हुंगा थुपारेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरूपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	अन्दानी ३ रोपनी खेतीयोग्य भुभाग पुनप्रयोगमा ल्याएको ।
वाढी	२०६९	हरेकवर्ष	वडा नं.१, डम्बारेखोला, जामुखोला, सुवाखोला, गर्ज्याङ्गखोला	अन्दाजी ४५ रोपनी खेतीयोग्य जमिन कटान र १५ रोपनीमा हुंगा थुपारेको । सुवाखोलाले सुवाखोला सावउस को वनक्षेत्र चिरा पारेको साथै जनज्योति अनवि काल्चे उच्चजोखिम मा रहेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरूपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	अन्दानी २ रोपनी खेतीयोग्य भुभाग पुनप्रयोगमा ल्याएको ।
वाढी	२०७६	हरेकवर्ष	वडा नं.२, दहखोला	स्थानीयका ५ वटा पानीघट्ट वगाएको । रैजाखोला देखि जिउला सम्म अन्दाजी ५० रोपनी खेतीयोग्य जमिन कटान र ३५ रोपनीमा माटोहुंगा थुपारेको छ ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरूपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीयहरुले नीजि लगानीमा पानीघट्ट पुननिर्माण गरेको ।
वाढी	२०७६	हरेकवर्ष	वडा नं.२, मुलाखोला	गण्डाखोला देखि घाट सम्म अन्दाजी ११ रोपनी खेतीयोग्य जमिन कटान र ५ रोपनीमा हुंगा थुपारेको छ ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरूपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीयहरुले नीजि लगानीमा सामान्य छेकवार गर्नेगरेको ।
वाढी	२०७६	हरेकवर्ष	वडा नं.२, कोप्चेखोला	कोप्चेखोला देखि रुनेपानी सम्म अन्दाजी ५ रोपनी खेतीयोग्य जमिन कटान र ५ रोपनीमा हुंगा थुपारेको । १ जनाको सुन्तला खेती बगैचा उच्चजोखिममा रहेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरूपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीयहरुले नीजि लगानीमा सामान्य छेकवार गर्नेगरेको ।
वाढी	२०७६	हरेकवर्ष	वडा नं.२, तिनछहरी खोला	तूलाखोला देखि मालाहुंगा सम्म अन्दाजी १० रोपनी खेतीयोग्य जमिन र सुन्तलावारी कटान र १० रोपनीमा हुंगा थुपारेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरूपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीयहरुले नीजि लगानीमा सामान्य छेकवार गर्नेगरेको ।
वाढी	२०७६	हरेकवर्ष	वडा नं.२, राउटेचौर खोला	अन्दाजी १० रोपनी खेतीयोग्य जमिन कटान र ५ रोपनीमा हुंगा थुपारेको साथै ७ वटा सिचाईकूलोको मुहान क्षति गरेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरूपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीयहरुले नीजि लगानीमा सामान्य छेकवार गर्नेगरेको ।
वाढी	२०६८	हरेकवर्ष	वडा नं.३, लंकिनी खोला	१ महिलाको मृत्यु, आलसम्म अन्दाजी २५-३० वटा चौपायहरु वगाएको । शिरचौर देखि दारिमजिउला को घुएरी कुला सम्म अन्दाजी ५० रोपनी कटान र २५ रोपनीमा हुंगा थुपारेको, अन्दाजी १० रोपनी पून प्रयोगमा रहेको । पानीघट्टहरु र सिचाई कूलोको मुहानहरु हरेक वर्ष क्षति हुने गरेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरूपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	मृतकका परम्परागत दाहसस्कार गरेको । स्थानीयहरुले नीजि लगानीमा सामान्य छेकवार गर्नेगरेको ।
वाढी	२०७३	हरेकवर्ष	वडा नं.३, लैसेखोला	स्थानीय नारायण आवि क्षति, लैसेवजारका १९ घरघेरी उच्चजोखिममा रहेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरूपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीय नारायण आवि लाई स्थानान्तरको प्रयासमा रहेको ।
वाढी	२०७३	हरेकवर्ष	वडा नं.३, खारखोला	दोहली खानेपानी मुहान, खारखोला गाउँका ३९ घरघुरी,	खारखोला बस्ती लगायत सार्वजनिक भौतिक संरचना	स्थानीयहरुको प्रयासको कुनै सम्भावना नरहेको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
				जानकी मावि, खारखोला र आधारभुत स्वा.चौकी उच्चजोखिममा रहेको ।	पूर्णक्षति हुने देखिन्छ ।	
वाढी	२०७३	हरेकवर्ष	वडा नं.३, ठूलाखोला	ठूलाखोला बजारका ३१ घरधुरी उच्च जोखिममा रहेका । अन्दाजी ३५ रोपनी खेतीयोग्य भूभाग मा वालुवा ढुंगा थुपारेको ।		स्थानीयहरुको प्रयासको कुनै सम्भावना नरहेको ।
वाढी	२०७३	हरेकवर्ष	वडा नं.३, पालेखोला	पालेखोला गाउँका १३ घरधुरी उच्च जोखिममा रहेको । अन्दाजी ५ रोपनी आवादी जग्गामा माटो थुपारेको र १ वटा सिचाईकुलो क्षति गरेको ।		स्थानीयहरुको प्रयासको कुनै सम्भावना नरहेको ।
वाढी	२०७३	हरेकवर्ष	वडा नं.३, डोब्राखोला	अन्दाजी ७ रोपनी खेतीयोग्य भूभाग मा वालुवा ढुंगा थुपारेको ।		स्थानीयहरुको प्रयासको कुनै सम्भावना नरहेको ।
वाढी	२०६३	हरेकवर्ष	वडा नं.३, लकिनीखोला	श्रीचौरका १ जनाको मृत्यु । २०७८ सालमा १ को मृत्यु भएको । खर्सुवास देखि श्रीचौर सम्म अन्दाजी ३० रोपनी कटान र ५० रोपनीमा वालुवा ढुंगा थुपारेको र २० रोपनी पुनप्रयोगमा ल्याएको ।	खेतीयोग्य उर्वराभूमी पूर्णरूपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	मृतक रुपन बिकको ३ दिनपछि शव प्राप्त। प्रहरी मुचुल्का पछि दाहसस्कार गरेको । ओलीको छोराको पोष्टमार्टम पछि दाहसस्कार गरेको । निजलाई छत्रेश्वरी गापा बाट रु.२५ हजार नगद राहत सहयोग ।
वाढी	२०७३	हरेकवर्ष	वडा नं.३, भडखानीखोला	खडकनाथ आवि उच्च जोखिममा रहेको । ५ रोपनी कटान र ५ रोपनीमा माटोढुंगा थुपारेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभूमी पूर्णरूपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीयहरुको प्रयासको कुनै सम्भावना नरहेको ।
वाढी	२०५८	हरेकवर्ष	वडा नं.५, मोखलाखोला	२०५८ सालमा चौरपानीमा १ को मृत्यु, २०६० सालमा २ भेडा वेपत्ता, २०६२ सालमा स्थानीयका १ भेडा, २ बाख्रा वेपत्ता, २०६५ सालमा २ बाख्रा बेवत्ता, २०७२ सालमा २ वटा पानीघट्ट पूर्णक्षति भएको । हरेक वर्ष सिचाई कूलोको मुहान पूर्णक्षति हुने गरेको । वायोखोला देखि कुरीचौर सम्म अन्दाजी ५ सय रोपनी कटान र २ सय रोपनीमा वालुवा ढुंगा थुपारेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभूमी पूर्णरूपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीयहरुले नीजि लगानीमा सामान्य छेकवार गर्नेगरेको । अन्दाजी ५० रोपनी पुनप्रयोगमा ल्याएको ।
वाढी	२०७३	हरेकवर्ष	वडा नं.५, ढारखोला	अन्दाजी १० रोपनी खेतीयोग्य जग्गा कटान गरेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभूमी पूर्णरूपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीयहरुले नीजि लगानीमा सामान्य छेकवार गर्नेगरेको ।
वाढी	२०५२	हरेकवर्ष	वडा नं.६, शारदानदी	२०६२ सालमा सिम्पानीका जंग बहादुर राना को मृत्यु, २०४९ सालमा नर बहादुर बुढाथोकीको भाईको मृत्यु, चैवाङ्ग जिउला देखि घोट्टे अमराई सम्म अन्दाजी ५ सय रोपनी खेतीयोग्य जमिन कटान र ५ सय रोपनी जमिन मा वालुवा, ढुंगा	खेतीयोग्य उर्वराभूमी पूर्णरूपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीयहरुले प्रयासमा केही स्थानहरुमा तारजाली तटबन्ध निर्माण हुदै गरेको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने यसको प्रबृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
				थुपारेको ।		
वाढी	२०७३	हरेकवर्ष	वडा नं.६, लंकिनीखोला	श्रीचौर देखि शारदा सम्म अन्दाजी ५ रोपनी कटान र १० रोपनी मा वालुवा, ढुंगा थुपारेको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरूपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीयहरुले नीजि लगानीमा सामान्य छेकवार गर्ने गरेको ।
वाढी	२०७३	हरेकवर्ष	वडा नं.६, साडाडखोला, गरानीखोला, ठाडोखोला,	साडागाडखोलाले अन्दाजी २० रोपनी, गरानीखोलाले सामुदायिक वनको १ हेक्टर, ठाडोखोलाले भोटेचौर मा अन्दाजी १० रोपनी क्षति गरेको ।		
वाढी	२०३९	हरेकवर्ष	वडा नं.७, शारदानदी	२०३९ सालमा कालि बहादुर बुढाथोकीको छोराको मृत्यु भएको । २०४५ सालमा काशिराम विष्ट को छोरीको मृत्यु भएको । २०५७ सालमा सेतु रोकाको मृत्यु भएको । २०६४ सालमा चन्द्र बहादुर बस्नेतको मृत्यु भएको । कारेवास देखि राइसी सम्मको निर्माणाधिन भोलुङ्गेपुल बगाएको । कल्लेखोला देखि अमिलेखोला सम्मको हजारौ रोपनी खेतिगोय जमिन क्षति गरेको	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरूपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने र मानवीय क्षति बढनसक्ने ।	स्थानीयहरुको प्रयासको कुनै सम्भावना नरहेको ।
वाढी	२०७३	हरेकवर्ष	वडा नं.७, जामुनेखोला	राजेटाडके देखि शारदानदी सम्म ५० रोपनी खेतीयोग्य जमिन क्षति गरेको	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरूपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीयहरुको प्रयासको कुनै सम्भावना नरहेको ।
पहिरो	२०६३	हरेकवर्ष	वडा नं.१, बल्छ्याखोर पहिरो तथा मयानी पहिरो	मयानी गाउँका १२ घरधुरी उच्च जोखिममा रहेका ।	मयानी गाउँ पूर्णक्षति हुनसक्ने	स्थानीयहरुको प्रयासको सम्भावना नभएको ।
पहिरो	२०७५	हरेकवर्ष	वडा नं.१, ढारापहिरो	स्थानीय माधव भण्डारीको २ वटा पक्की घरहरु भासिएको र अन्दाजी १० रोपनी खेतीयोग्य जमिन पुर्णक्षति भएको ।	खेतीयोग्य उर्वराभुमी पूर्णरूपमा वगरमा परिणत हुनसक्ने ।	छत्रेश्वरी गाउँपालिका वाट नगद रु. ६ हजार राहत सहयोग, जिल्ला प्रशासन कार्यालय सल्यानबाट राहत सहयोग,
पहिरो	२०७९ असोज		वडा नं.१, फारुलीचौर पहिरो	फारुलीचौर नविन चन्द्रको १ घर र अन्दाजी २ रोपनी खेतीयोग्य जमिन पूर्ण नष्ट भएको	” ” ”	स्थानीयहरुले सहानुभुति प्रकट गरेको ।
पहिरो	२०७९ असोज		वडा नं.१, गैरीगाउँ पहिरो	डिल्ली बहादुर चन्द्रको अन्दाजी २ रोपनी खेतीयोग्य जमिन क्षति भएको ।	” ” ”	स्थानीयहरुले सहानुभुति प्रकट गरेको ।
पहिरो	२०७९ असोज		वडा नं.१, धुलसेनी पहिरो, चौरीला पहिरो, चिनियाखर्क पहिरो,	पहिरोको नजिकका अन्दाजी १० रोपनि खेतीयोग्य जमिनहरु उच्चजोखिममा रहेका ।	” ” ”	स्थानीयहरुले आफ्नो खेतीयोग्य जमिनलाई छेकवार गरेको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्बारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने यसको प्रबृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
			कर्णगाउँ पहिरो, किमिरे पहिरो			
पहिरो	२०७९ असोज		वडा नं.१, चामी पहिरो	अन्दाजी २५ रोपनी खेतीयोग्य जग्गा कटान गरेको । स्थानीयका ७ घरधुरी उच्च जोखिममा रहेका । चामीगाउँका नविन केसीको १ भैसी मरेको र नीजको १ छोरा घाईते भएको ।	” ” ”	स्थानीयहरुको प्रयासको सम्भावना नभएको ।
पहिरो	२०७९ असोज		वडा नं.१, पलाटे पहिरो	बालाराम योगीको घर देखि प्रेम ओलीको घर सम्म अन्दाजी २ सय मिटर कटान गरेको । जिहरुको अन्दाजी २ सय सुन्तलाका वोटहरु पूर्णक्षति भएको ।	सम्पूर्ण सुन्तला वारी क्षति हुनसक्ने ।	स्थानीयहरुको प्रयासको सम्भावना नभएको ।
पहिरो	२०७९ असोज		वडा नं. ५, चौरपानी पहिरो	चौरपानी गाउँको जग्गा फाटेको, ४ घरधुरी उच्चजोखिममा रहेको साथै स्थानीयहरुको अन्दाजी ७० रोपनी क्षेत्रभित्रको सुन्तलावारी उच्च जोखिममा रहेको ।	सम्पूर्ण सुन्तला वारी क्षति हुनसक्ने ।	स्थानीयहरुको प्रयासको सम्भावना नभएको ।
पहिरो	२०७९ असोज		वडा नं. ७, गंगटेखोली पहिरो	गंगटेखोली गाउँको ३ हेक्टर जमिन क्षति, २ घरधुरी उच्च जोखिममा रहेको ।		स्थानीयहरुको प्रयासको सम्भावना नभएको ।
पहिरो	२०७९ असोज		वडा नं. ६, शंखमुल पहिरो	शंखमुल मा अन्दाजी १० रोपनी खेतीयोग्य भूभाग क्षति गरेको ।		स्थानीयहरुको प्रयासको सम्भावना नभएको ।
असिना	२०४५, २०६१, २०७३	हरेक वर्ष	सबै समुदायहरु	बैशाख, जेठमा गहू वाली, कार्तिकमा धान र मकै वाली साथै तरकारी खेती नोक्सान गर्ने गरेको । स्थानीय गोरेटो बाटो भत्किएको, वन क्षेत्रमा रहेका डालेघाँस र अन्य बोट विरुवाको बोक्रा खुडलिएको र पात भरेको स्थानीय खहरेखोला र शारदा नदी, मोखलाखोला लगायत खहरेखोलाहरुमा बाढी आउने गरेको र खेतीयोग्य आवादी जग्गा कटान गरेको ।	अल्पवृष्टि अनावृष्टि, अतिवृष्टि जस्ता जलवायुजन्य परिवर्तन र असिना पानीको वारम्बारतालाई हेर्दा भविष्यमा असिना पानीको समस्या बढ्दै जाने देखिन्छ ।	समुदायले समय अगाडि वाली लगाउने र भित्र्याउने गरेको ।
हावाहुरी	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	सबै समुदायहरुमा	स्थानीय विद्यालय र नीजि घरहरुका छाना उडाएर क्षति हुने गरेको ।	विद्यालयहरुका छानाका पूर्वाधारहरुलाई थप मजबुत पारिएन भने पठनपाठन प्रभावित हुने र थप जोखिमको सिर्जना हुने देखिन्छ । भविष्यमा हावाहुरीका घटनाहरु वृद्धि भई कृषि क्षेत्रमा हुने क्षति बढेतापनि भौतिक पूर्वाधारमा	स्थानीयले आफ्नो घरगोठ र सार्वजनिक भौतिक संरचनाहरु मर्मत सम्भार गर्ने गरेको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
					कम क्षति पार्ने देखिन्छ ।	
सुख्खा खडेरी	२०१७, २०२८, २०२९, २०३९, २०४२, २०५४, २०६२	हरेक वर्ष	सबै समुदायहरु	स्थानीय समुदाय र वन क्षेत्रका डाले घाँस, आवादी क्षेत्रका फलफूल र तरकारी सुकेको, पानीका मुहान सुकेको । गहुँ वाली नष्ट भएको । भोकमरी परेको ।	कृषि रोग, पशु रोग, मानव रोगमा वृद्धि, पानीका मुहानहरुमा पानीको मात्रा कम भएको । आगलागीका घटनाहरु वृद्धिले हुदा भविष्यमा खडेरीका घटनाहरु अझै बढ्ने, हिमालमा अनियमित हिमपात हुनसक्ने, मरुभूमिकरण हुन सक्ने, बढ्दो गर्मी तथा पानीका मुहानहरु सुक्ने कारणले गर्दा स्वच्छ पिउने पानीको अभाव भई अझै नयाँ नयाँ खालका रोगहरु देखा पर्ने सम्भावना देखिन्छ ।	भोकमरीको कारण कन्दमुल, सिस्नुको जरा, हलहलेको जरा, साग, निउरो, बाँको, तितेसाग, खाएको । घरमा भएका गरगहना, भाडाकुडा र चौपायहरु बेचेको । तुल्सीपुर, नेपालगन्ज देखि उसिनेएको चामल र रातो मकै ल्याएको ।
कृषिमा रोग	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	सबै समुदायहरुमा	गहुँमा ढुसी, सिन्दुरे, कालोपोके, डरुवा । मकैमा गुवे, कालोपोके, खुम्ले, रातो कमिला, ढुसी । कोदोमा खुम्ले र गभारो, वालामरुवा । धानमा डडुवा, बेरुवा, गुवे । आलुमा रातो कमिला, डरुवा, खुम्ले । सिमिमा पोका र रातोकमिला । २०११ र २०७७ सालमा सलह किराले वाली र फलफूल नष्ट गरेको ।	भविष्यमा कृषिमा रोगहरु बढ्दै जाने, रासायनिक पदार्थको प्रयोग बढी हुने, ऊर्जाशिल जनशक्ति पलायन बाहिरी स्रोतबाट खाद्यान्नको आपूर्ति बढ्ने, कृषियोग्य जमिनहरु घडेरीमा परिणत हुने र सहरको विकास हुने	केही घरधुरीले कृषि प्राविधिकको सल्लाह लिने गरेको, आधुनिक तथा व्यवसायिक तरकारी खेती तर्फ उन्मुख भएको । अधिकतम विषादीको प्रयोग गर्ने गरेको
पशुरोग	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	सबै समुदायहरुमा	गाई, भैसी, बाखा, गोरुमा खोरेत, मुखपाक्ने, चर्चरे, ख्यारख्यारे, रिडने रोग । कुखुरामा आँखा पाक्ने, सेतो र हरियो छेर्ने । बर्षेनी १० देखि १५ वटा चौपायहरु मर्ने गरेको । २०७९ फागुण महिना देखि लम्फी स्किन रोग देखा परेको र स्थानीय स्तरमा गाई, गोरु र भैसी हजारौ संख्यामा मरेको ।	भविष्यमा पशुमा रोग बढ्दै जाने देखिन्छ, पशुपालनमा मानिसको चाहना हराउन सक्ने, यो संगसंगै पशु स्वास्थ्य सेवाको पनि विस्तार हुनेछ, पशु स्वास्थ्य सेवामा मानिसहरुको पहुँच वृद्धि हुनेछ । स्थानीय जातका पशुहरु लोप	मृत पशुहरुलाई माटोमुनी गाडेको । प्राविधिकको सहयोग र स्थानीय जडिबुटीको प्रयोग गर्ने गरेको । मरेका भेडा, बाखा, भैसीहरु स्थानीयहरुले जमिनमुनी गाडेका ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्बारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने यसको प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
					हुने समभावना ।	
मानव रोग	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	गाउँपालिका का सबै वडाका वस्तीस्तरमा	स्थानीय स्तरमा आँउ, भाडापखाला, निमोनिया, टाईफाइड, रुघाखोकिले बालबालिका, वृद्धावृद्धि तथा विपन्न घरधुरीका परिवार सदस्यहरु अधिकतम प्रभावित हुने गरेको । २०७५ साल देखि हरेकवर्ष कोरोनाको प्रभाव परेको ।	चाउचाउ, फ्रुटी, चिसो पेयपदार्थहरुको प्रयोगले सबैमा नकारात्मक प्रभाव पर्न सक्ने । दूषित खाद्य पदार्थको उपभोगबाट उत्पन्न हुने रोगहरुको फैलावट बढ्नसक्ने । सुनौला हजार दिनका आमाहरु सुरक्षित पोषण नपाएर कमजोर हुने, गर्भमै बच्चा मर्ने, रक्तअल्पता हुने जस्ता समस्याबाट ग्रसित हुनसक्ने । बच्चाहरु कुपोषित सक्नेछन् । प्रदुषणजन्य रोग बढ्नसक्ने । स्वास्थ्य सेवाको पनि विस्तार हुनेछ, स्वास्थ्य सेवामा मानिसहरुको पहुँच वृद्धि हुने र खर्च बृद्धि हुनेछ ।	स्थानीय स्वास्थ्य चौकी र स्थानीय जटिवुटिको प्रयोग गरी उपचार गर्नेगरेका ।
वन्यजन्तु आतंक	२०७८ जेठ	हरेक वर्ष	वडा नं.३	कुशल बुढाको छोरालाई बाँदरले टोकेर घाइते ।	मानवीय क्षति क्रम बढ्दै जाने हो भने वस्ती स्थानात्तर हुन सक्ने	जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय सल्यानमा रेविज विरुद्धको खोप लगाएको ।
वन्यजन्तु आतंक	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	सबै समुदायहरु	मौसम अनुसारका अन्नबाली, तरकारी र फलफूल खेतीवाली क्षति हुने गरेको । बादरले घरभित्र र घर बाहिरको खाद्य सामग्री, तरकारी, फलफूल । चिल र वनबिरालोले कुखुरा क्षति गर्ने गरेको । दुम्सीले तरकारी, आलु क्षति गर्नेगरेको छ ।	मानवीय क्षति क्रम बढ्दै जाने हो भने वस्ती स्थानान्तर हुन सक्ने	स्थानीयले कराउने र जस्तापाता बजाउने गरेको ।
मिचाहा प्रजाति	प्रत्येक वर्ष	मिचाहा प्रजातिको जोखिम र यसको वारम्बारता	सबै समुदायहरु	छत्रेश्वरी गाउँपालिका का सातैवटा वडाका समुदाय स्तरमा पातीभार कालो वनमारा गन्दे, निलो गन्दे जस्ता मिचाहा प्रजातीहरु कमश बढ्दो क्रममा रहेको कुरा सामुहिक छलफलले दर्शाएको छ । गन्दे को बढी जोखिम कृषि क्षेत्रमा, कालो वनमारा को बढी जोखिम वन क्षेत्रमार पातीभार/माओवादीभार (स्थानीयका अनुसार) को बढी जोखिम चरण र	उन्नत जातका बिउको बढ्दो प्रयोग, मोटरगाडीमा सामानको ओसारपसारले मिचाहा प्रजाती फैलाउने भेक्टरका रुपमा काम गर्न	डिभिजन वन कार्यालय र कृषि शाखा बाट सामान्य जनचेतनामुलक कार्यक्रम बाहेक बचाउका लागि संस्थागत पहल कतैबाट पनि

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने यसको प्रबृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
		बढ्दो कममा रहेको छ ।		खुल्ला क्षेत्रमा बढी भएको पाईन्छ । रैथाने घाँस प्रजातिहरु लोप हुँदै गएको, पाखो बारी तथा खेतहरुमा अनावश्यक भारहरुले गर्दा कृषि उत्पादनमा कमि, वोटविरुवाको वृद्धि विकासमा असर, चरण क्षेत्रको अभाव भएको	सक्ने, रैथाने घाँसहरु हराउने, बारीका काल्ना तथा बारीमा मिचाहा प्रजाति भएका कारण उत्पादनमा कमि, चरण क्षेत्रको अभाव घाँस संकलनका लागि टाढाटाढा जानुपर्ने हुनसक्छ, अत् भविष्यमा मिचाहा प्रजातिको प्रकोप बढ्दै जाने देखिन्छ ।	नभएको ।
तुषारो	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	सवै समुदायहरु	वडा नं.१, २, ३, ४ र ५ का माथिल्लो बस्तीहरुमा आलुखेती नोक्सान गरेको ।		स्थानीयले कुनै प्रयास गरेको देखिदैन ।

३.४ प्रकोप तथा जोखिम विश्लेषण

समग्रमा गाउँपालिकामा रहेको प्रकोपको प्रभाव, प्रकोपको प्रभावित क्षेत्रहरु विश्लेषण गर्नुका साथै भविष्यमा प्रकोप हुन सक्ने जोखिम र प्रकोपले पार्न सक्ने जोखिमको विश्लेषण गरिएको थियो । यो विधि प्रयोग गर्दा प्रभावको स्तर, प्रकोप हुन सक्ने जोखिम र प्रभाव पार्न सक्ने जोखिमहरुको स्तरलाई १ देखी ४ अंकभार दिई विश्लेषण गरिएको थियो जसमा १ भन्नाले न्यून प्रभाव तथा प्रयास र ४ भन्नाले सर्वैभन्दा उच्च प्रभाव तथा प्रयास भन्ने बुझिन्छ । यसरी प्रभावको स्तर, प्रकोप हुन सक्ने जोखिम र प्रभाव पार्न सक्ने जोखिमहरुको अंक भारलाई गुणाङ्क गरी प्रकोपको जोखिमको स्तर तय गरिएको हो ।

तालिका ८ प्रकोपको अवस्था तथा जोखिमहरुको विश्लेषण

प्रकोप	असर तथा प्रभावहरु	असरको गम्भिरता	प्रकोप हुन सक्ने सम्भावना	असरको सम्भावना	स्कोर
सुख्खा, खडेरी	उत्पादनमा कमी हुनु	३	२	३	१८
	पानीका महान सुक्नु	२		२	८
	पूर्णउत्पादनमा कमी	२		२	८
	खाद्यान्न अभाव तथा भोकमरी हुनु	२		२	८
	मानव रोग, पशुरोग र कृषिमा रोग तथा महामारी बढनु ।	२		२	८
बाढी (कटान, पटान, मानवीय क्षति)	अन्नवाली, तरकारीखेती र फलफूल नष्ट हुनु	३	३	२	१८
	अन्नपातको अभाव हुनु	३		३	२७
	स्थानीय वीउविजन लोप हुनु	२		२	१२
	वन्यजन्तुहरुको बासस्थान नास हुनु	२		२	१२
	खेतीयोग्य जमिन कटान हुनु	३		३	२७
	घर, गोठ क्षति हुनु	२		२	१२
	मानवीय क्षति हुनु	३		३	२७
	चौपायाहरुको क्षति हुनु	३		३	२७
	भोलुङ्गे र काठेपुल क्षति हुनु	२		२	१८
	पानी घट्ट वगाएर क्षति हुनु	३		३	२७
	सडक, मोटेरेवल पुल क्षति हुनु	३		३	२७
	आवातजावात अवरुद्ध	२		३	१८
कृषिमा रोग	जीविकोपार्जनमा समस्या हुनु	२	२	२	८
	अन्नको अभाव हुनु	१		१	२
	स्थानीय तथा रैथाने वीउविजन लोप हुनु	२		२	८
	भोकमरी सिर्जना हुनु	१		१	२
पशुमा रोग	स्थानीय तथा रैथाने जातका पशुहरु लोप हुनु	२	३	२	१२
	ख्याउटे तथा रोगी पशुहरुको जन्मनु	२		२	१२
	जीविकोपार्जनमा असर हुनु	२		२	१२
वन्यजन्तु आतंक	मानवीय क्षति हुनु	३	३	३	२७
	त्राहित्राहि बस्नु	३		३	२७
	घरपालुवा चौपाय र कुखुराहरु नोक्सान हुनु	२		२	१२
	स्वतन्त्रपूर्वक हिडडुल गर्न कठिन हुनु	२		२	१२
	रैविज रोगको सक्रमण बढनु	२		२	१२
	जीविकोपार्जनमा क्षति हुनु	२		२	१२
	अन्नवाली, तरकारीवाली र फलफूलहरु क्षति हुनु	२		२	१२
चट्याङ्ग	मनोवैज्ञानिक असर हुनु	२	१	२	४
	भौतिक संरचनाको क्षति हुनु	१		१	१
	चौपायाहरुको क्षति हुनु	१		१	१
	मानवीय क्षति हुनु	३		३	९

प्रकोप	असर तथा प्रभावहरु	असरको गम्भिरता	प्रकोप हुन सक्ने सम्भावना	असरको सम्भावना	स्कोर
पहिरो	खेतीयोग्य जमिन कटान हुनु	३	२	३	१८
	घर, गोठ क्षति हुनु	२		२	८
	मानवीय क्षति हुनु	३		३	१८
	चौपायाहरुको क्षति हुनु	३		३	१८
	भोलुङ्गे र काठेपुल क्षति हुनु	२		२	८
	पानी घट्ट वगाएर क्षति हुनु	३		३	१८
	आवातजावात अवरुद्	२		२	८
	खरकट्टि क्षति हुनु	२		२	८
	वन्यजन्तुको बासस्थान क्षति हुनु	२		२	८
	डालेघास र रुख, बोटविरुवा क्षति हुनु	२		२	८
	जडिबुटी नष्ट हुनु	३		३	१८
आगलागी	बोटविरुवा नष्ट हुनु	२	२	२	८
	महत्वपूर्ण जडिबुटी नष्ट हुनु तथा लोप हुनु	२		२	८
	वन विनास हुनु	३		३	१८
	भु.क्षय हुनु	३		३	१८
	पहिरो आउनु	३		३	१८
	वन्यजन्तुहरुको बासस्थान नास हुनु	३		३	१८
	अग्ला पहाडहरुबाट ढुंगा खस्नु	१		१	२
असिना पानी	अन्नवाली, तरकारीखेती र फलफूल नष्ट हुनु	३	३	२	१८
	अन्नपातको अभाव हुनु	३		३	२७
	स्थानीय वीउविजन लोप हुनु	२		२	१२
	वन्यजन्तुहरुको बासस्थान नास हुनु	२		२	१२
	खेतीयोग्य जमिन कटान हुनु	३		३	२७
	घर, गोठ क्षति हुनु	२		२	१२
	मानवीय क्षति हुनु	३		३	२७
	चौपायाहरुको क्षति हुनु	३		३	२७
	भोलुङ्गे र काठेपुल क्षति हुनु	२		२	१८
	पानी घट्ट वगाएर क्षति हुनु	३		३	२७
	आवातजावात अवरुद्	२		३	१८
हावाहुरी	अन्नवाली, तरकारी खेती र फलफूल खेती नष्ट हुनु	२	२	२	८
	स्थानीय समुदायका घरका छानाहरु क्षति हुनु	१		१	२
	विद्यालयका छाना क्षति हुनु	१		१	२
	रुखहरु ढलेर बाटो अवरुद् हुनु	१		१	२
मानव रोग	मानिस अस्वस्थ हुनु	१	२	१	२
	आम्दानीको स्रोतमा कमि हुनु	२		२	८
	खर्च बढनु, जीविकोपार्जनमा समस्या हुनु	२		२	८
	गरिव तथा विपन्नवर्गहरु अकालमा ज्यान गुमाउनु	२		२	८
मिचिहा प्रजाति	खाद्यान्न तथा तरकारी खेति उत्पादनमा कमि हुनु ।	२	३	१	६
	जीविकोपार्जनमा कमि हुनु	२		१	६
	खेतीपातिको काममा कामदार को संख्या बढनु तथा खर्चमा बृद्धि हुनु	२		१	६
	वनक्षेत्रमा पुनःउत्पादनमा कमि हुनु	२		१	६
	वनक्षेत्रको रैथाने प्रजाति तथा जडिबुटी लोप हुनु	२		१	६
तुषारो	अन्नवाली र तरकारी खेती क्षति हुनु	२	३	२	१२
	बालबालिका, बृद्धाहरुलाई हिडडुल गर्न जोखिम हुनु	२		२	१२

माथि उल्लेखित प्रकोपको अवस्था र अनुकूलनका प्रयासको अवस्था लाई विश्लेषण गर्दा भौगोलिक विकटता, कमजोर भुवनावट र अनियमित वर्षाको कारण बाढी, पहिरोका साथै शारदा नदी, मोख्लाखोला, लंकेनी खोला लगायत

खहरेखोलाहरुले धनजन र सामाजिक भौतिक संरचनाहरुलाई क्षति गर्ने गरेकोले अन्य प्रकोपहरुको तुलनामा सुखाखडेरी, बाढी, पहिरो, पशुरोग, वन्यजन्तुआतंक, कृषिमा रोग, असिना, आगलागी, चट्याङ्ग, हावाहुरी, मानवरोग र आगलागीले मानवीय जीवनयापनमा अधिकतम असर पारेको देखिन्छ तसर्थ स्थानीय तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरुको सहयोग र समन्वयमा अनुकूलनका कृयाकलापहरु तत्काल कार्यान्वयन गर्न पालिका र वडा तथा स्थानीय समुदायले प्रयास गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

३.५ संकटासन्न वर्ग तथा समुदाय पहिचान (differnetial impact)

प्रकोपले सिर्जना गरेका असरहरु विश्लेषण गरी उमेर समुह, लिंग, सामाजिक स्तर, वर्ग र जातजाती अनुसार पर्ने र पारेको प्रभावहरुमा छलफल गरियो । प्रकोपका असरहरुले समुदायका वर्ग, जातजातीमा के कस्ता प्रभाव पारेकाछन् र तिप्रभावहरु कुन समुहमा बढि असर गर्दछन् भन्ने सवालहरुमा छलफल गरी सबै भन्दा उच्च असर पर्ने लाई ३, मध्यमलाई २ र न्युन असर गर्नेलाई १ अंकदिएको थियो ।

तालिका ९ संकटासन्नवर्ग तथा सामाजिक समुहहरुको पहिचान

प्रकोप	प्रकोपका असरहरु	संकटासन्नटा वर्ग													
		उमेर समुह				लिंग		वर्ग			सामाजिक स्तर		जातजाती		
		बालबालिका	युवा	वयस्क	वृद्धवृद्धा	महिला	पुरुष	विपन्न	मध्यम	सम्पन्न	अपगता भाएकाव्यक्ति	एकलमहिला	दलित	जनजाति	बा.श्रे.ः
चट्याङ्ग	मानवीय र भौतिक संरचनाको क्षति हुनु । मानसिक त्रास बढदै जानु ।	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1
आगलागी	वन्यजन्तुको वासस्थान नाश हुनु । महत्वपूर्ण तथा लोपोन्मुख जडिवुटी नाश हुनु । पानीका मुहान सुक्नु । वन पैदावारको पुनउत्पादनमा काम हुँदै जानु ।	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1
बाढी	आवतजावतमा अवरुद्ध, उत्पादनशिल जग्गा क्षति, घर र खेतीयोग्य जग्गा क्षति ।	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1
पहिरो	आवतजावतमा अवरुद्ध, उत्पादनशिल खेतीयोग्य जग्गा क्षति, घर र सामाजिक संरचना क्षति ।	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1
असिना	आवतजावतमा अवरुद्ध, उत्पादनशिल जग्गा क्षति, घर र खेतीयोग्य जग्गा क्षति ।	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1
हावाहुरी	घर, गोठको छाना क्षति हुनु, विद्यालयको छाना क्षति हुनु, विद्यार्थी, कर्मचारीहरु लाई आवतजावतमा कठिन हुनु, मनोवैज्ञानिक असर पर्नु	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1
सुखा खडेरी	उत्पादनमा काम हुनु । भोकमरी सिर्जना हुनु । पानीका मुहान सुक्नु । वन पैदावार सुक्नु ।	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1
कृषिमा रोग	उत्पादनमा काम हुनु । भोकमरी पर्नु । स्थानीय वीउविजन लोप हुनु	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1

प्रकोप	प्रकोपका असरहरु	संकटासन्नता वर्ग													
		उमेर समूह				लिंग		वर्ग			सामाजिक स्तर		जातजाती		
		बालबालिका	युवा	वयस्क	वृद्धवृद्धा	महिला	पुरुष	विपन्न	मध्यम	सम्पन्न	अपांगता भएकाव्यक्ति	एकलमहिला	दलित	जनजाति	बा.श्रेष्ठ
पशुरोग	पशुधनको क्षति हुनु । आम्दानीको स्रोत घट्दै जानु ।	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1
मानव रोग	बर्षेनी आँउ, पखाला, निमोनिया, आँखा पाक्ने रोग आउनु । महिलाहरुको पाठेघर सम्बन्धीको समस्या बढ्दै जानु	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1
वन्यजन्तु आतंक	मानवीय र कुखुरा, पशुचौपाहरु क्षति हुनु । मानसिक त्रास बढ्दै जानु ।	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1
मिचहा प्रजाति	उत्पादनमा कमी हुनु, रैथाने प्रजाति लोप हुनु,	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1
तुषारो	अन्नवाली र तरकारी खेती नष्ट हुनु आवतजावतमा समस्या हुनु, पशुपालनमा समस्या हुनु, जीविकोपार्जमा समस्या हुनु ।	3	1	1	3	2	1	3	2	1	3	2	3	2	1
जम्मा		39	13	13	39	26	13	39	26	13	39	26	39	26	13

माथि उल्लेखित संकटासन्नवर्ग तथा सामाजिक समूहहरुको तालिकाबाट यो स्पष्ट हुन्छ कि स्थानीय स्तरमा देखापरेका तथा महसुश गरेका विभिन्न खालका प्रकोपहरुले स्थानीय स्तरका बालबालिका, वृद्धवृद्धाहरु, विपन्न, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु र दलित समुदायहरुलाई अधिकतम असर पार्ने गरेको देखिन्छ । यस्ता प्रकोपको असर उमेर समूहमा बालबालिका र वृद्धवृद्धाहरुमा उच्च, त्यस्तै लिंगको आधारमा महिलामा उच्च, वर्गको आधारमा विपन्नमा उच्च, सामाजिक स्तरको आधारमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिमा उच्च र जातजातीको आधारमा दलितमा उच्च रहेको छ । गाउँपालिकाका वडा तथा समुदायमा देखापरेका सबैखालका प्रकोपहरुले स्थानीय जनजीवन, जीविकोपार्जनलाई प्रत्यक्ष प्रभाव पारेको छ ।

३.६ वडाको जोडागत जोखिम स्तरीकरण

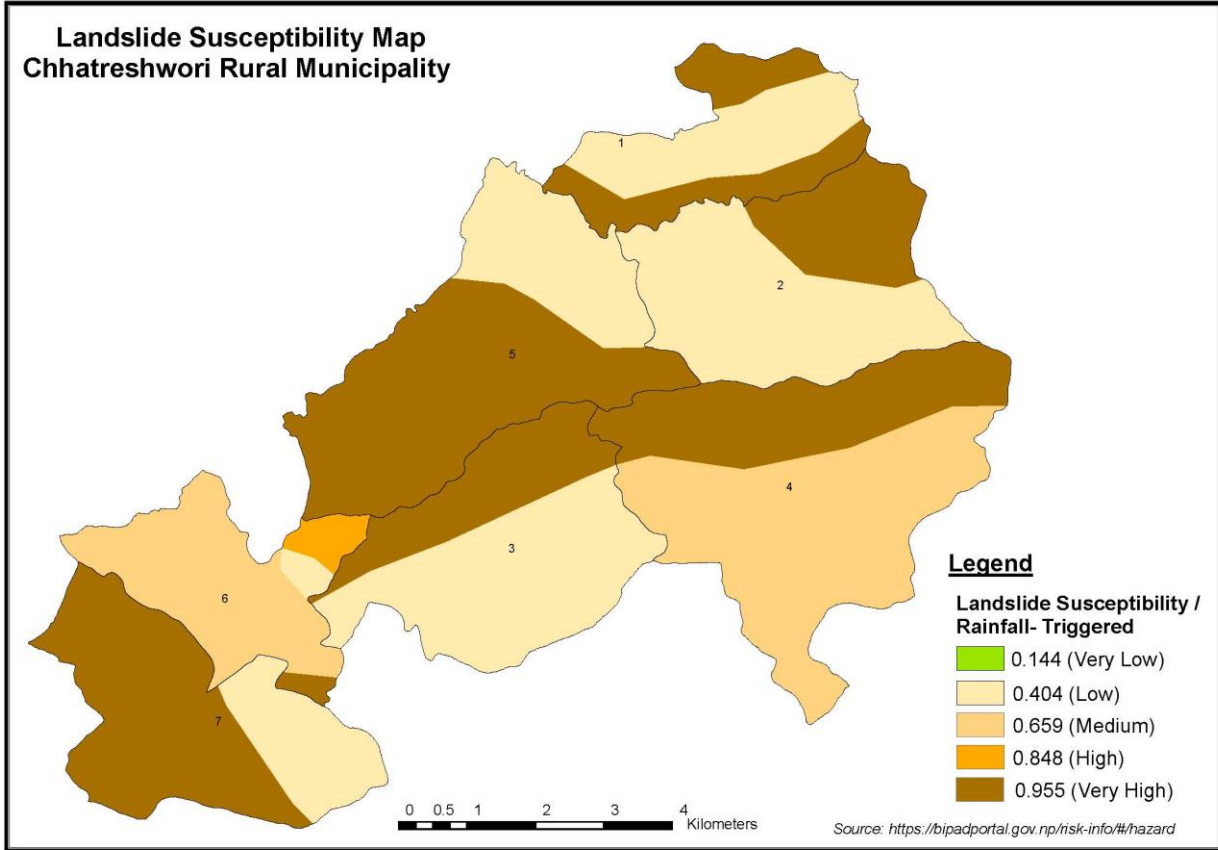
यस छत्रेश्वरी गाउँपालिकाका सबै वडाहरुमा प्राकृतिक तथा गैह्रप्राकृतिक रूपले सिर्जित प्रकोपहरुले सङ्कटासन्न वर्ग तथा समुदायहरुलाई पारेको असर पहिचान गरी विश्लेषण गर्दा मुख्यतया आर्थिक रूपले विपन्न, सामाजिक रूपमा पिछ्छाडिएका समुदायहरु र बालबालिकाहरु वढी सङ्कटासन्न रहेको पाईएको छ । यस क्रममा सङ्कटासन्नतायुक्त र सुरक्षित स्थान, भौगोलिक, सामाजिक संरचना, प्रकोपका घटनाबाट विगतमा भएको क्षतिको आँकलन, विपद् जोखिम व्यवस्थापनका अवसर र चुनौती जस्ता विषयको अध्ययन गरिएको छ । उक्त विधिको नतिजालाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ

तालिका १० वडाहरुको जोडागत जोखिम स्तरीकरण

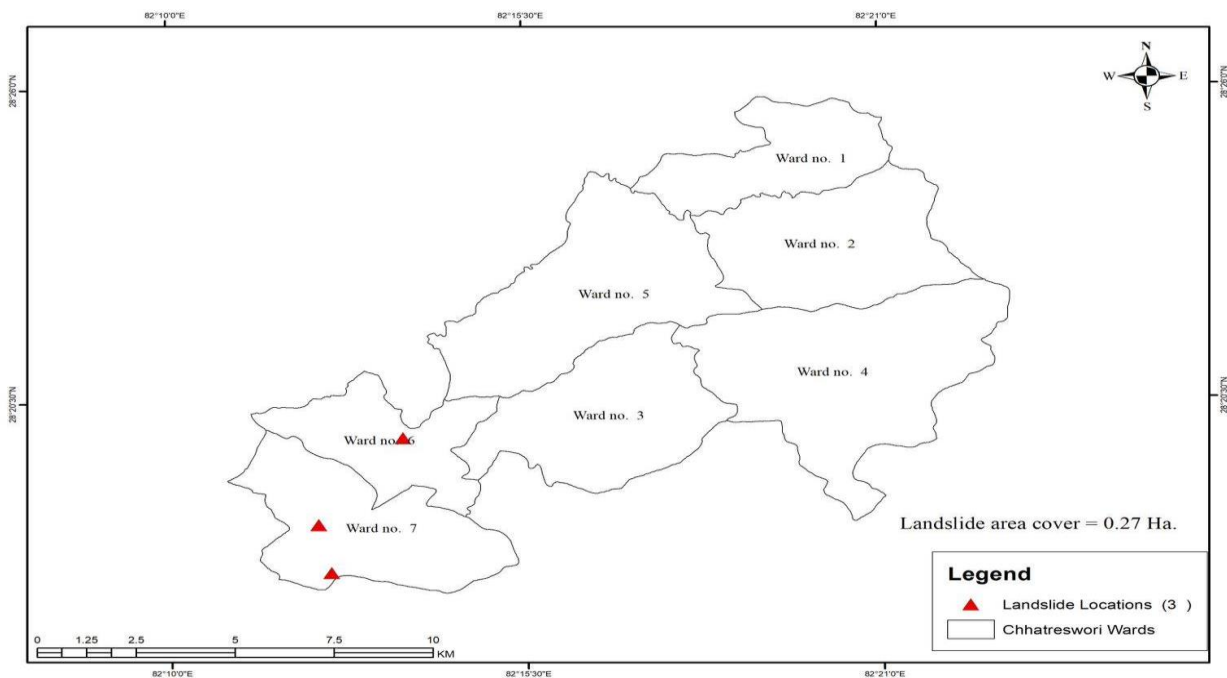
वडा नं.हरु	१	२	३	४	५	६	७
१		२	३	४	५	६	७
२			२	४	२	२	२
३				४	३	३	३

४					४	४	४
५						५	५
६							७
७							
प्राप्त अंक	३	५	४	६	२	०	१
स्तर	४	२	३	१	५	७	६

माथि उल्लेखित तालिका अनुसार उच्च जोखिमका वडाहरु क्रमसः पहिलोमा वडा नं. ४, दोश्रोमा वडा नं. २, तेस्रोमा वडा नं. ३, चौथोमा वडा नं. १, मध्य जोखिम पाँचौमा वडा नं. ५, छैठौमा वडा नं. ७, न्यून जोखिममा सातौमा वडा नं. ६ पर्दछन् ।

चित्र नं ७. पहिरोको संवेदनशिलता नक्शा

चित्र ८: पहिरो प्रभावित क्षेत्र

३.७ प्रकोपको स्तरीकरण

यस विधिको प्रयोगबाट ऐतिहासिक घटनाक्रम तथा प्रकोप नक्शाकनबाट पहिचान गरिएका छत्रेश्वरी गाउँपालिका अर्न्तगतका ७ वटै वडाहरुमा रहेका विभिन्न जलवायुजन्य प्रकोपहरु मध्ये सबैभन्दा बढी असर तथा प्रभाव पारेको प्रकोप कुन हो भनी स्तरीकरण गर्दै विश्लेषण गरिएको थियो । यस गाउँपालिका ऐतिहासिक समयरेखा र छलफलको आधारमा देखिएको विभिन्न प्रकारका जलवायुजन्य तथा गैह्रजलवायुजन्य प्रकोपहरुले सबै भन्दा बढी जीविकोपार्जनमा पारेको असर र प्रकोपको वारम्बारता साथै त्यसको असरको लेखाजोखा गरी जोखिम तथा प्रकोपको विश्लेषण गर्न तालिका नं. १० मा जोडाविधिको प्रयोग गरी प्रकोप स्तरीकरण गरिएको छ ।

तालिका ११: प्रकोपको स्तरीकरण

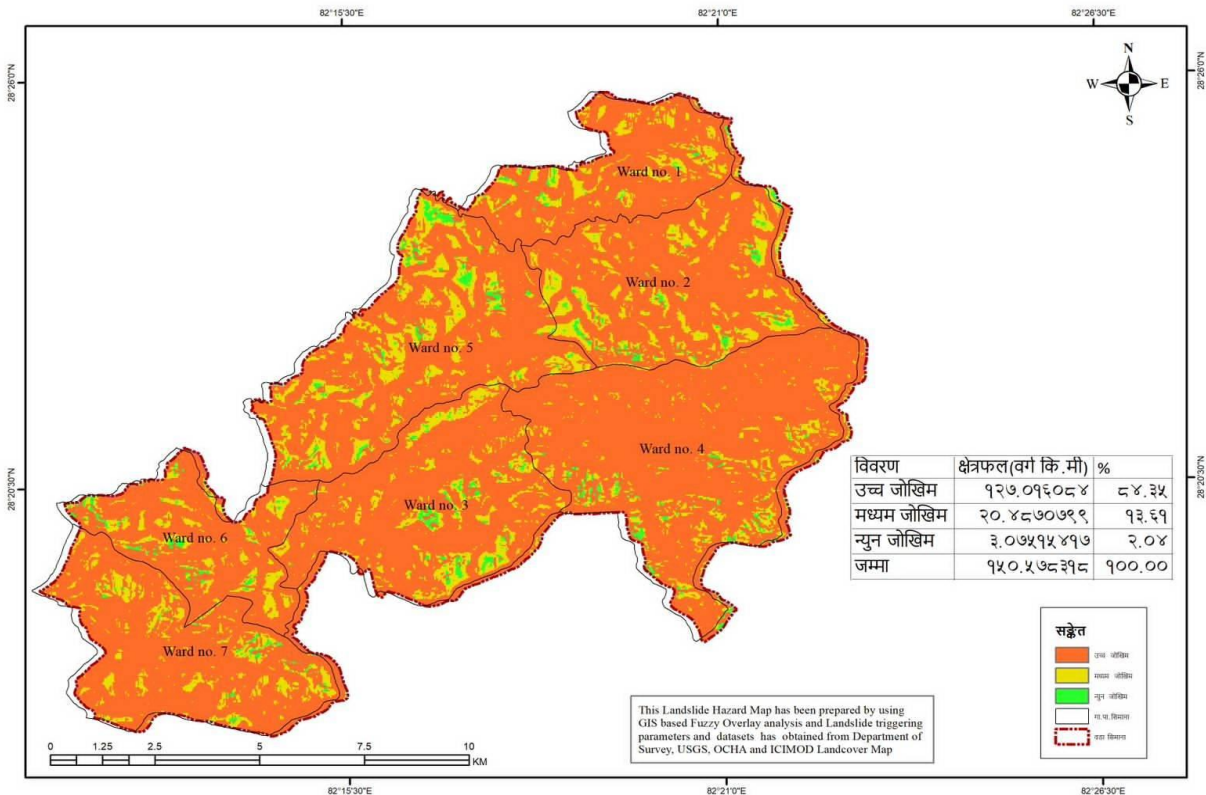
प्रकोप	चट्याङ्ग	आगलागी	बाढी	पहिरो	असिना	हावाहुरी	खडेरी	कृषि रोग	पशु रोग	मानव रोग	वन्यजन्तु आतंक	मिचाहा प्रजाति	तुषारो
चट्याङ्ग		चट्याङ्ग	बाढी	चट्याङ्ग	चट्याङ्ग	चट्याङ्ग	खडेरी	कृषि रोग	पशु रोग	चट्याङ्ग	वन्यजन्तु आतंक	चट्याङ्ग	चट्याङ्ग
आगलागी			बाढी	पहिरो	आगलागी	आगलागी	खडेरी	आगलागी	पशु रोग	आगलागी	वन्यजन्तु आतंक	आगलागी	आगलागी
बाढी				बाढी	बाढी	बाढी	खडेरी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी
पहिरो					पहिरो	पहिरो	खडेरी	कृषि रोग	पशु रोग	पहिरो	वन्यजन्तु आतंक	पहिरो	पहिरो
असिना						असिना	खडेरी	कृषि रोग	पशु रोग	असिना	वन्यजन्तु आतंक	असिना	असिना
हावाहुरी							खडेरी	कृषि रोग	पशु रोग	हावाहुरी	वन्यजन्तु आतंक	हावाहुरी	हावाहुरी
खडेरी								खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी	खडेरी
कृषि रोग									कृषि रोग	कृषि रोग	कृषि रोग	कृषि रोग	कृषि रोग
पशु रोग										पशु रोग	पशु रोग	पशु रोग	पशु रोग
मानव रोग											वन्यजन्तु आतंक	मानव रोग	मानव रोग

वन्यजन्तु आतंक												वन्यजन्तु आतंक	वन्यजन्तु आतंक
मिचाहा प्रजाति													मिचाहा प्रजाति
तुषारो													
जम्मा अङ्क	7	5	11	6	4	3	12	10	9	2	8	1	0
स्तर	6	8	2	7	9	10	1	3	4	11	5	12	13

समुदाय र छत्रेश्वरी गाउँपालिकास्तरीय विभिन्न कार्यक्रममा भएको सहभागितामूलक छलफलबाट माथि उल्लेखित तालिका अनुसार यस गाउँपालिकामा मुख्य गरी क्रमसः सुख्खाखडेरी, बाढी, कृषिमा रोगकिरा, पशुरोग, वन्यजन्तु आतंक, चट्याङ्ग, पहिरो, आगलागी, असिना, हावाहुरी, मानव रोग, मिचाहा प्रजाति र तुषारो को प्रभाव देखिन्छ। यस छत्रेश्वरी गाउँपालिकाको कमजोर भुवनावट, मध्यपहाड, भौगोलिक विगठता रहेको र सुख्खाखडेरी, अनियमित वर्षा, असिनापानीका कारण बाढी, पहिरोले वर्षेनी बस्तीस्तर र खोला किनाराका खेतीयोग्य जग्गाजमिन र मानवीय क्षति हुने गरेको पाईन्छ। बदलिदो मौसम तथा जलवायु परिवर्तनले कृषि र पशुपालनमा विभिन्न किसिमका नयानया रोगले पशुचौपायहरु क्षति हुनेगरेको पाईन्छ। सुख्खा खडेरीको कारण कृषि उत्पादनमा कमि, मौसमी तथा बेमौसमी तरकारी खेती र अन्नबालीलाई रोगकिराले अधिकतम असर गर्ने गरेको साथै वनक्षेत्र संग जोडिएका आवादी खेतीयोग्य क्षेत्रमा वन्यजन्तुले अन्नवाली, फलफूल र तरकारी खेती क्षति गर्ने गरेको छ।

३.८ स्रोतहरुको विवरण तथा जोखिमको अवस्था

माथि उल्लेखित मौसमी पात्रो, ऐतिहासिक घटनाक्रमको समय रेखा विश्लेषणको माध्यमबाट एकिन गरिएका प्रमुख प्रकोपहरुले प्रभावित पारेका क्षेत्रलाई छत्रेश्वरी गाउँपालिकाको नक्सामा चित्रित गरिएको छ। उल्लेखित नक्साहरुमा जलवायुजन्य प्रमुख प्रकोप दोहोरिन सक्ने स्थान र प्रभावित हुनसक्ने बस्ती तथा समुदायहरु देखाइएको छ।

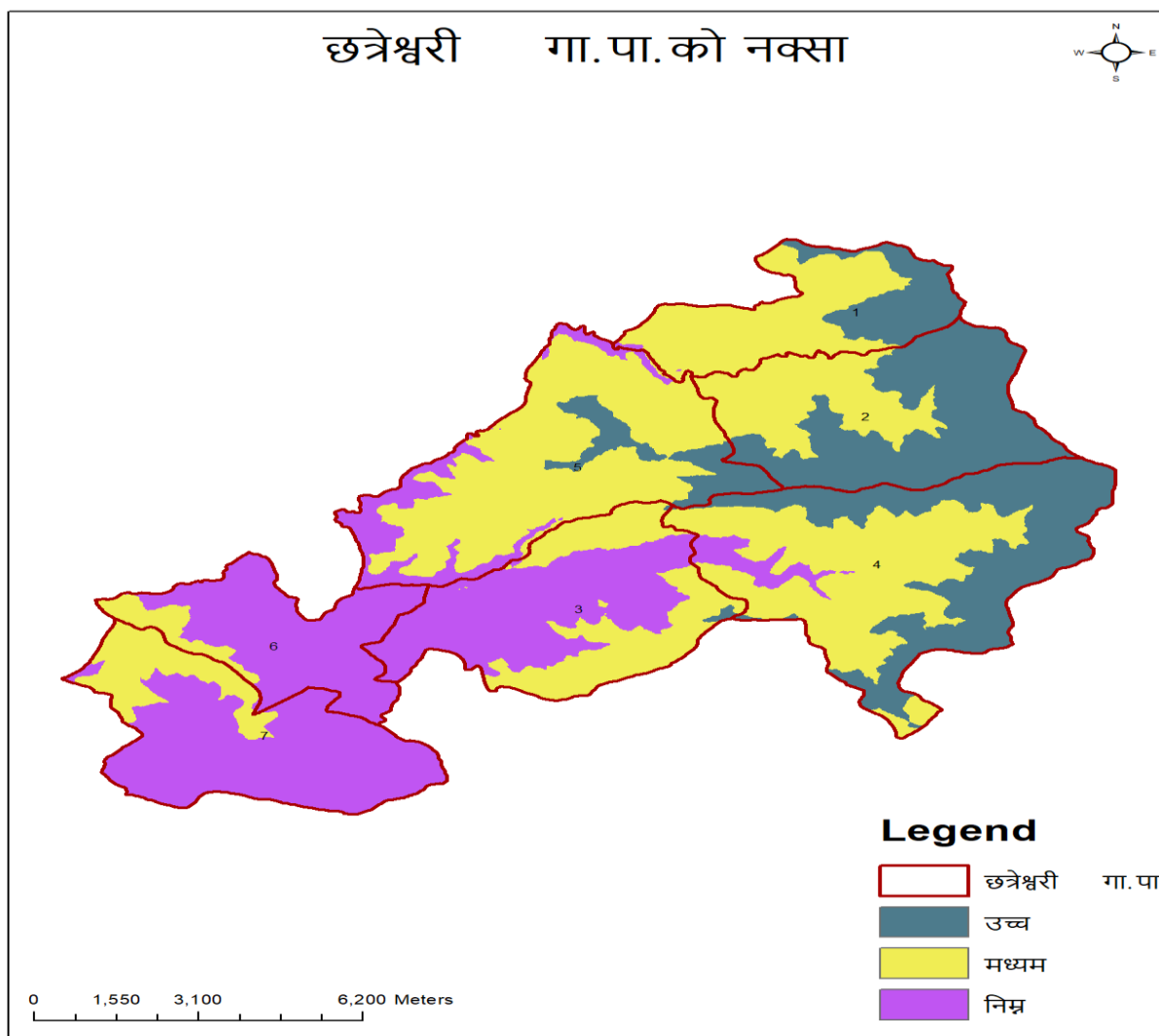

Data source: By using GIS based Fuzzy Overlay analysis and Landslide triggering parameters and datasets has obtained from Department of survey, USGS, OCHA and ICIMOD land cover map

चित्र ९: छत्रेश्वरी गाउँपालिकामा जोखिमताको अवस्था

सुख्खा, पहिरो र बाढीको प्यारामीटर राखी Sentinel-2 Setelite data को आधारमा माथिको समग्र जोखिम नक्शा तयार गरिएकोछ ।

साथै दफा नं. १.५ मा उल्लेख भएवमोजिमका प्रकोपहरुले सम्मुखता, सम्बेदनशीलता तथा अनुकूलन क्षमताका सुचकहरुलाई सामान्यीकरण गरी संकटासन्नता तथा जोखिम (VRA) नक्शा तयार पारिएकोछ ।

चित्र १०: VRA नक्शा: आगलागी, बाढी, पहरो, खडेरीका सुचकको आधारमा, स्रोत: USGS, Sentinel2, Landsat9

३.९ परिवर्तित प्रकोप, बाली तथा मौसमी पात्रो

स्थानीय मौसम र मौसमी अवस्था, बाली तथा प्रकोपमा आएको परिवर्तन बारे जानकारी हासिल गर्न परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो विधिको प्रयोग गरिएको थियो । समुदायको ज्येष्ठ नागरिक, बुद्धिजिविहरुसंगको छलफलबाट भएको जलवायु सम्बन्धी जानकारी विवरणका आधारमा तापक्रम, वर्षाको स्वरूप, विरुवाको व्यवहार, प्रकोपको स्वरूप आदिमा आधारित यो पात्रो तयार गरिएको थियो । मौसमी पात्रो सम्बन्धी जानकारी हासिल गर्न विगतको करिब ३० वर्ष भन्दा

पहिले र हालको बारे तुलनात्मक अध्ययन गरी प्रकोप, तापक्रम, बाली आदि हुने समयमा परिवर्तन आएको वा नआएको प्रस्ट समुदायमा देखिएको थियो । छत्रेश्वरी गाउँपालिकामा तयार पारिएको परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका १२: परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो

सम्बन्धिताको क्षेत्र	सूचकहरू	समय	समयमा देखिएको परिवर्तन (घटवढ)													
			वैशाख	जेष्ठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र		
तापक्रम	गर्मीको दिन	पहिले	1	2	4	4	3									गर्मी हुने समय १ महिनाले बढेको र अत्याधिक गर्मी हुने समय उस्तै रहेको
		अहिले	2	3	4	4	3								1	
	जाडोको दिन	पहिले						1	2	3	4	4	3	1		जाडोकादिन २ महिनाले घटेको साथै अत्याधिक जाडो हुने समय पनि १ महिनाले घटेको
		अहिले							1	2	4	4	1			
वर्षा तथा यसको स्वरूप	मौसमी वर्षा	पहिले		1	4	4	1									वर्षे वर्षा १ महिनाले घटेर, १ महिनाले पछाडी सरेको साथै पहिलेको जस्तो अत्याधिक वर्षा हुने नगरेको
		अहिले			1	2	2	1								
	हिउँदे वर्षा	पहिले														पहिले हिउँदमा वर्षा नहुने तर हाल हिउँ पर्न कमभई वर्षा हुने गरेको
		अहिले									1	1	1			
	तुसारी	पहिले							1	2	2					पहिलेको भन्दा अहिले तुसारी पर्ने समय १ महिनाले घटेको
		अहिले								1	1					
विरुवाको व्यवहार	फूल फूलने	पहिले	3												रैथाने स्याउको विरुवाको व्यवहार हेरिएको, जस अनुसार फुललाग्ने समय १ महिनाले अघि सरेको	
		अहिले														3
	फलफल्ने	पहिले		3											रैथाने स्याउको विरुवाको व्यवहार हेरिएको, जस अनुसार फल फल्ने समय १ महिनाले अघि सरेको	
		अहिले	3													
प्रकोपको स्वरूप	खडेरीको घटना	पहिले													पहिले खडेरीको समस्या थिएन तर हाल आएर खडेरीको प्रभाव देखिएको छ	
		अहिले	3	4									1	2		
	वाढी र पहिरोको घटना	पहिले			1	1									वर्षा हुने समयको परिवर्तन सँगै वाढीपहिरोको घटनाक्रम पनि पछि सरेको	
		अहिले				3	4									
जीविकोपार्जनका क्रियाकलापहरू	गहुँ (छर्ने र भित्र्याउने समय)	पहिले		4					4						पहिले जेष्ठमा फाफर छर्ने र कार्तिकमा भित्र्याउने गरेकोमा हाल असारमा छर्ने र असोजमा भित्र्याउने गरेको	
		अहिले			4			4								
	जौ (छर्ने र भित्र्याउने समय)	पहिले		५						५					जौ पहिले मंसिरमा छर्ने जेष्ठमा भित्र्याइन्थ्यो भने हाल कार्तिक मंसिर तिर छर्ने जेष्ठमा भित्र्याउने गरेको	
		अहिले		4					4	3						
भौतिक जानकारी	पानीको मूल फुट्ने	पहिले		1	2	3								पहिले हिउँ प्रशस्तमात्रामा पर्ने भएकोले हिउँदे मुलहरू चैत्र र वैशाखमा फुट्ने र वर्षे मुलहरू असार र श्रावणमा फुट्ने गरेकोमा हाल हिउँ कमपर्ने कारण हिउँदे मुल नफुट्ने र वर्षे मुल मात्र फुट्ने गरेको		
		अहिले				3										
पहिले भन्नाले ३० वर्ष भन्दामाथि र अहिले भन्नाले विगत ५ देखि यताको समय सम्बन्ध पछि																

नोट : अति उच्च प्रभाव परेको भए ४, उच्च प्रभाव ३ मध्यम प्रभाव परेको भए २ र न्यून प्रभाव परेको भए १ अंक

जलवायु परिवर्तनका कारण हाल गर्मीका दिनहरु बढेका छन् भने जाडोका दिनहरु घट्ने क्रममा छन् । हिउ कम पर्न थालेको छ जसले गर्दा हिउँदे वर्षा हुने गरेको छ । यस्ता मौसमी परिवर्तनले गर्दा बाढी पहिरोको घटना भन्नु बढ्ने क्रममा छ र यसले पार्ने जोखिम पनि उच्च रहेको छ । वर्षे वर्षा पर्ने समयमा कमि सँगसँगै यसको मात्रा पानी कमि आएको छ जसले गर्दा पहिले खडेरीको प्रभाव थिएन भने अहिले यसको प्रभाव उच्च पाइएको छ । यस्ता फेरबदलले गर्दा बाली लगाउने तथा भित्र्याउने समयमा फरक आएको छ र अनिश्चितता रहेको छ ।

३.१० जीविकोपार्जनका स्रोतहरु माथिको प्रभाव विश्लेषण

प्राथमिकीकरणमा परेका जोखिमहरुलाई एकातर्फ र जीविकोपार्जनका स्रोतहरुलाई अर्कोतर्फ राखी सहभागिमूलक विधद्वारा प्रत्येक जीविकोपार्जनका स्रोतहरुलाई प्रत्येक प्रकोपले पारेको प्रभावसँग तुलना गरी क्षति पुऱ्याउछ । थोरै क्षति, केही क्षति र धेरै क्षतिको आधारमा ०, १, २, र ३ अंक क्रमशः प्रदान गरी सोही बमोजिम तलको तालिकामा विश्लेषण गरिएको छ ।

तालिका १३: जीविकोपार्जनका स्रोतहरुमा प्रभाव विश्लेषण

क्र.सं.	प्रकोपहरु जीविकोपार्जनका स्रोतहरु	पहिरो	बाढी	चट्याङ्ग	वन्यजन्तु आतंक	सुख्खा खडेरी	असिना	कृषिमा रोग	पशुमा रोग	हावाहुरी	गलागी	मिर्चाहा प्रजाति	भुकम्प	मानव रोग	हिमपात	तुषारो	कुल अङ्क
१	प्राकृतिक स्रोतहरु																
१.१	जमीन	२	३	०	०	३	०	१	१	०	३	३	३	०	०	०	१९
१.२	पानीको स्रोत	३	३	०	०	३	०	२	२	१	२	३	३	०	०	०	२२
१.३	वन जङ्गल	३	३	१	०	३	१	०	०	२	३	३	२	१	०	०	२२
१.४	वन्यजन्तु	१	२	१	०	३	२	१	०	२	३	३	१	०	०	०	१९
१.५	जडीबुटी	३	३	०	०	३	१	०	०	१	३	३	१	०	०	०	१८
२	भौतिक स्रोतहरु																
२.१	सडक, बाटो	३	३	०	०	१	२	०	०	०	१	१	२	०	१	०	१४
२.२	खानेपानी	३	३	०	०	३	१	०	०	२	३	३	२	१	०	०	२१
२.३	विद्युत	३	३	१	०	३	१	०	०	३	१	३	२	०	२	०	२२
२.४	सिँचाइ	३	३	०	०	३	१	०	०	१	१	३	२	०	०	०	१७
३	आर्थिक सम्पत्ती																
३.१	कृषि	२	२	०	१	३	२	३	०	२	१	३	१	२	१	१	२४
३.२	पशु पालन	१	१	०	१	३	१	१	२	२	२	३	१	२	१	१	२२
३.३	रोजगार	१	२	०	०	१	०	१	१	१	१	१	१	२	१	०	१३
३.४	व्यापार तथा उद्यम	१	१	०	०	१	०	१	१	१	१	१	१	१	१	०	११
४	सामाजिक स्रोतहरु																
४.१	सामुदायिक भवन	२	२	१	०	१	१	०	०	१	१	१	१	०	०	०	११
४.२	विद्यालय र स्वास्थ्य चौकी	२	२	१	०	१	१	०	०	१	१	१	२	२	१	०	१५
४.३	आमा समुह, बाल क्लव, कृषि समुह	२	२	१	१	१	१	०	०	१	१	१	२	२	१	१	१७
५	मानवीय सम्पत्ती																
५.१	कर्मचारी	२	२	१	०	१	१	०	०	१	१	१	१	१	१	०	१३
५.२	कामदार (दक्षकर्म र अदक्षकर्म)	२	२	२	२	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	०	१८

जीविकोपार्जनका स्रोतहरूमाथिको प्रभाव विश्लेषण गर्दा सबै भन्दा बढी असर वनमा परेको देखिन्छ र क्रमशः कृषि क्षेत्र, पानीका मुहानहरू, वन क्षेत्र, मानवीय तथा सिँचाइमा परेको देखियो । जोखिमहरूको विश्लेषण गर्दा बाढी र कटान/पटानले सबै भन्दा बढी असर गरेको देखिन्छ । माथिल्लो भागमा अविरल वर्षा हुदा स्थानीय बसोवास, रहनसहनमा प्रत्यक्ष असर पारेको छ । यसबाट जलवायु परिवर्तनका कारण बाढी, खोला र नदी कटान, खोला र नदीले बालुवा माटो थुपार्ने साथै पहिरो, बाढी र सुख्खाखडेरीले सबै स्रोतमा बढि असर पारेको देखिन्छ ।

३.११ जोखिम समुदाय तथा घरधुरी

छत्रेश्वरी गाउँपालिकामा अति उच्च जोखिममा वडा नं. १ बाट ५१५, २ बाट ५४९, ३ बाट ५७२, ४ बाट ५१५, ५ बाट ६०१, ६ बाट २३७ तथा ७ बाट ४६५ गरी जम्मा ३५४४ घरधुरी रहेकाछन् । उच्च जोखिममा १ बाट १२२, २ बाट ३२९, ३ बाट ११९, ४ बाट १५९, ५ बाट १८८, ६ बाट १४७ तथा ७ बाट ४७७ गरी जम्मा १५४१ घरधुरी रहेकाछन् ।

तालिका १४: संकटासन्नता घरधुरी सर्भेक्षण विवरण

वडा नं.	संकटासन्नता १	संकटासन्नता २	संकटासन्नता ३	संकटासन्नता ४
१			दमाचौर १२२ घरधुरी	पलाटे ७५, सिन्दुरे ९८, मयानी ८६, फारुलीवोट ८९, काल्चे ६५, चिनियाखर्क ७१, कर्णगाउँ ३१ जम्मा= ५१५
२			बुरासे, दहगाउँ १६२ घरधुरी डिग्रे, कल्लेरी, तेस्रीखर्क, खोरवारी, रेखोहाले १६७ घरधुरी । जम्मा= ३२९	दहखोला, रैजेखोला, रामचने, गातिना, दादर, गोठिखोला १८२ घरधुरी । साउनेपानी, गालाचिरे, सौडोटा, अत्तरकाँडा, कानाओखर, चौरडाडा १३५ घरधुरी । गैरे, स्याला, रानापोखरा, खत्रीगौरा, भैसेखर्क, रानीपोखरी, तिमिले, गोगनेरी, माताकोटि २३३ घरधुरी । जम्मा= ५४९
३			दारिम जिउला ११९ घरधुरी,	कोरवाड, कोट, मुलखोला, डाडागाड, लैसे, टुनीवोट १४३ घरधुरी भिक्रिपे, सानोचौर, पेधिखोला, सिगारीकोट १३३ घरधुरी, खापुकाँडा, तारुपरे ७९ घरधुरी, खारखोला, पानेखोला, पुजारीटोल, पालेखोला २१७ घरधुरी जम्मा= ५७२
४			सल्लेरी, खर्सुवास, तिवाड, जयचौर, चौरगाउँ, चौरडाडा १५९ घरधुरी	पोखरीडाडा, सिमलगौरा, ठूलीखर्क, तारुपरे, टोडके, बाङगेसल्ला, श्रीचौर १४० घरधुरी हारिचार, घरेलीडाडा, सुनपोखरी ८२ घरधुरी । भाङखानी, आकाशी, चाखले, पिर्वेखोला, देउली, पोखरडाडा १५४ घरधुरी , खातीगाउँ, गतेडाडा, सादनखोला, भिट्टाकुरा, चौरपाटा, किमुवोट, बस्नेउटा, रोप्ची १५७ घरधुरी । जम्मा= ५१५
५			पोखरा १२६, महानेटा ६२ घरधुरी जम्मा= १८८	पाखापानी १३२, टुनीवोट ६५, गाईनेटा ६४, दियारगाउँ ५९, चौरपानी ८६, ढोरेनी १०६, शिरुवाली ८९ घरधुरी, जम्मा= ६०१
६	लान्तीबजार २०५ घरधुरी	साविक १ नं. वडा २११ घरधुरी	शिद्धशक्ति टोल १४७ घरधुरी	महालक्ष्मी टोल २३७ घरधुरी
७			बताती १२५, जिताथान २५१, राङसी, श्रीचौर १०१ घरधुरी जम्मा= ४७७	रावतगाउँ १२६, पानीखोला साविक ६ नं. वडा २०९, पानीखोला साविक ७ नं. वडा ८७, तुषारो ४३ घरधुरी, जम्मा= ४६५

तालिका १५ वडा प्राथमिकीकरणको पुस्त्याई

स्तर	वडा	पुस्त्याईका आधार
1	4	भौगोलिक विकटता, पहाडको खोच, भिरालो बस्ती, उत्पादनशिल भुभाग कमि, वनक्षेत्रसंग जोडिएको बस्ती, वडाका सम्पूर्ण बस्ती पहिरो र भूक्षयको उच्च जोखिममा, पहिरोको कारण समुदायको बस्ती फाटेको तथा भासिएको । लंकिनी खोलाले खेतीयोग्य भुभाग कटान गरेको, चट्याङ्गले वर्षेनी मानवीय र पशुचौपायहरु क्षति गर्नेगरेको । सबै गाउँ समुदायहरु असिना, वन्यजन्तुको आतंकले प्रभावित । खोलाहरु संगै जोडिएका पातलो बस्तीहरु चट्याङ्ग, पहिरो, आगलागी असिना, वन्यजन्तु आतंक को उच्च जोखिम, यातायात र संचारको पहुचमा कमि । सेवाप्रदायक संस्थाको पहुँचमा कमि ।
2	3	भौगोलिक विकटता, पहाडको खोच, भिरालो बस्ती, उत्पादनशिल भुभाग कमि, वनक्षेत्रसंग जोडिएको बस्ती, लंकिनी खोलाले १ जनाले ज्यान गुमाएको, सैयौ रोपनी खेतीयोग्य जमिन कटान र बालुवाढुंगाले पुरेको । भूक्षय पहिरोको जोखिम मा रहेको । असिना, वन्यजन्तुको आतंकले सबै समुदायहरु प्रभावित । खोलाहरु संगै जोडिएका पातलो बस्तीहरु चट्याङ्ग, पहिरो, आगलागी असिना, वन्यजन्तु आतंकको उच्च जोखिम, यातायात र संचारको पहुचमा कमि । सेवाप्रदायक संस्थामा पहुँचमा कमि, दारिम जिउला अन्न उत्पादनशिल क्षेत्र भएको ।
3	2	भौगोलिक विकटता, पहाडको खोच, भिरालो बस्ती, उत्पादनशिल भुभाग कमि, वनक्षेत्रसंग जोडिएको बस्ती, वडाका सम्पूर्ण बस्ती पहिरो र भूक्षयको उच्च जोखिम मा, केही समुदायहरुलाई खहरेखोला र बाह्रमासेखोलाले सिचाईकुलो, पानीघट्टका मुहानहरु क्षति गरेको । गाउँ समुदायहरु असिना, वन्यजन्तुको आतंकले प्रभावित । खोलाहरु संगै जोडिएका पातलो बस्तीहरु पहिरो, आगलागी असिना, वन्यजन्तु आतंक को उच्च जोखिम ।
4	1	भौगोलिक विकटता, पहाडको खोच, भिरालो बस्ती, उत्पादनशिल भुभाग कमि, वनक्षेत्रसंग जोडिएको बस्ती, वडाका सम्पूर्ण बस्ती पहिरो र भूक्षयको उच्च जोखिममा, समुदायहरुलाई खहरेखोलाहरुको उच्चजोखिम मा रहेको । सबै गाउँ समुदायहरु खोल्साखोल्सीको छेउछाउमा रहेको । वनक्षेत्र संगै जोडिएका पातलो बस्तीहरु चट्याङ्ग, पहिरो, आगलागी असिना, वन्यजन्तु आतंक को उच्च जोखिम, संचारको पहुचमा कमि । सेवाप्रदायक संस्थामा पहुँचमा कमि । राप्ती राजमार्ग संग जोडिएको ।
5	5	भौगोलिक विकटता, पहाडको खोच, भिरालो बस्ती, उत्पादनशिल भुभाग कमि, वनक्षेत्रसंग जोडिएको बस्ती, वडाका सम्पूर्ण बस्ती पहिरो र भूक्षय को उच्च जोखिम मा, समुदायहरुलाई खहरेखोलाहरुको जोखिम रहेको । सबै गाउँ समुदायहरु खोला र वनक्षेत्रसंगै जोडिएका पातलो बस्तीहरु चट्याङ्ग, पहिरो, आगलागी असिना, वन्यजन्तु आतंक को उच्च जोखिम । सेवाप्रदायक संस्थामा पहुँचमा कमि । राप्ती राजमार्ग संग जोडिएको ।
6	7	भौगोलिक विकटता, पहाडको खोच, भिरालो बस्ती, वनक्षेत्रसंग जोडिएको बस्ती, वडाका माथिल्लो बस्ती पहिरो र भूक्षयको उच्च जोखिममा, समुदायहरुलाई उच्चजोखिम मा रहेको । वडाका भित्र समुदायहरु खोल्साखोल्सीको छेउछाउमा रहेको । वनक्षेत्र गै जोडिएका पातलो बस्तीहरु चट्याङ्ग, पहिरो, आगलागी असिना, वन्यजन्तु आतंकको उच्च जोखिम, संचारको पहुचमा कमि । सेवाप्रदायक संस्थामा पहुँचमा कमि । अन्न उत्पादनशिल क्षेत्र जिताथान रहेको । राप्ती राजमार्गसंग जोडिएको ।
7	6	भौगोलिक विकटता, पहाडको खोच, भिरालो बस्ती, वनक्षेत्रसंग जोडिएको बस्ती, वडाका माथिल्लो बस्ती पहिरो र भूक्षयको उच्च जोखिममा, शारदानदीले मानवीय, खेतीयोग्य भुभाग क्षति गरेको । वडाका धेरै समुदायहरु राप्ती राजमार्गसंग जोडिएको र छत्रेश्वरी गाउँपालिकाको कार्यालय भोटेचौर, लान्ती बजार अवस्थित ।

३.१२ जोखिमको रुपरेखा

यस विधिको प्रयोगबाट छत्रेश्वरी गाउँपालिका काक्षेत्रमा हाल विद्यमान प्रकोपहरु, ती प्रकोपहरुबाट भईरहेका र भविष्यमा हुन सक्ने समस्याको अवस्था तथा प्रकोप बाट प्रभावित र प्रभावित हुन सक्ने संकटासन्न समुदायहरुको विश्लेषण गरिएको थियो ।

तालिका १६: छत्रेश्वरी गाउँपालिकाको जोखिमको रुपरेखा

प्रकोप	संकटासन्नता तथा जोखिम	अहिलेको अवस्था	भविष्यमा हुन सक्ने
चट्याङ्ग	संकटासन्न	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, मजदुर, पशुपालक	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, मजदुर, पशुपालक

प्रकोप	संकटासन्नता तथा जोखिम	अहिलेको अवस्था	भविष्यमा हुन सक्ने
	जोखिम	पशु चौपायामा क्षति, मानव जनजीवनको क्षति, विद्युतीय उपकरणहरू, सोलार प्यानलहरूको नाश	गोठ राख्ने चलन क्रमश हट्दै जाने, पशुचौपाया उन्नत जातको बधुवा पाल्ने कम बढ्ने छ, अत उच्च क्षेत्रमा चट्याङ्गसंगको पशुचौपाया र गोठालाको सम्मुखता घट्ने छ, ग्रामिण विद्युतीकरणसँगै अर्थिकको व्यवस्थाले घरमा चट्याङ्गको प्रभाव कम पर्ने छ।
आगलागी	संकटासन्न	महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु, जडीबुटी संकलक	महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु
	जोखिम	धन जनको क्षति, मानव पशुपंछी मर्ने, घाईते हुने, भण्डारण गरेको खाद्यान्न नाश, रुखविरुवा, चराचुरुंगी तथा अन्य वन्यजन्तुमा क्षति, घाँस तथा जडिबुटीका प्रजातिहरू लोप हुँदै गएको, बोट विरुवाको वृद्धि विकासमा असर, वन्यजन्तुहरू लोप हुँदै गएको।	हाल खडेरीको प्रकोप बढ्दै गएकोले आगलागीको घटना पनि बढ्ने देखिन्छ। खरको छाना क्रमश विस्थापन भई आगलागीको जोखिम कम हुनेछ।
वाढी	संकटासन्न	महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु	महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु
	जोखिम	धन जनको क्षति, मानव पशुपंछी मर्ने, खेतबारीको माटो तथा पोषण तत्वहरू बगाउने, धन जनको क्षति, सिचाई कुलोमा क्षति, बाटोघाटोमा क्षति, विद्यालय तथा वस्तीमा क्षति, खानेपानी टंकी तथा पाइपलाइनमा क्षति, पशुचौपायाको नाश तथा घाईते, धन जनको क्षति, मानव पशुपंछी मर्ने	पानी पर्ने तरिकामा फेरवदल आउनुका साथै अवैज्ञानिक तरिकाले सडक निर्माण, भिरालो क्षेत्रमा भइरहेको खनजोत पूर्वाधार विकास, र भुउपयोगितामा आएको परिवर्तन जस्ता क्रियाकलापहरूले गर्दा भविष्यमा अस्वभाविक स्थानहरूमा अस्वभाविक हिसावको वाढीका घटनाहरू बढ्ने देखिन्छ।
पहिरो तथा भू-क्षय	संकटासन्न	महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु	महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु
	जोखिम	धन जनको क्षति, मानव तथा पशुपंछी मर्ने, खेतबारीको माटो तथा पोषण तत्वहरू बगाउने, सिचाई, कुलोमा क्षति, बाटोघाटोमा क्षति, विद्यालय तथा वस्तीमा क्षति, खानेपानी टंकी तथा पाइपलाइनमा क्षति, पशुचौपायाको नाश तथा घाईते, धन जनको क्षति, मानव पशुपंछी मर्ने	पानी पर्ने तरिकामा फेरवदल आउनुका साथै अवैज्ञानिक तरिकाले सडक निर्माण, भिरालो क्षेत्रमा भइरहेको खनजोत जस्ता क्रियाकलापहरूले गर्दा भविष्यमा पहिरोका घटनाहरू बढ्ने देखिन्छ।
असिना पानी	संकटासन्न	महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु	महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु
	जोखिम	खाद्यबाली, नगदेबालीको क्षति हुने, खाद्यान्नको उत्पादनमा र गुणस्तरमा ह्रास, कहिलेकाहीं विउको लागि पनि जोगाउन नसकेको दृष्टान्त, पशु चौपायामा क्षति, तरकारी खेतीमा उच्च प्रभाव, ऊर्जाशिल जनशक्ति पलायन बाहिरी स्रोतबाट खाद्यान्नको आपूर्ति बढ्ने, मनोविज्ञानमा असर पर्ने, खाद्य संकट, कुपोषण हुने	असिना पानीको वारम्बारतालाई हेर्दा भविष्यमा असिनापानीको समस्या बढ्दै जाने देखिन्छ जसले गर्दा पालिकाको खाद्यबाली, नगदेबालीको क्षति हुने, खाद्यान्नको उत्पादनमा र गुणस्तरमा ह्रास आउने देखिन्छ।
हावाहुरी	संकटासन्न	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक
	जोखिम	मकै, धानका बोटहरू ढालिदिने र उत्पादनमा ह्रास आउने, घर गोठ, विद्यालयहरू छानाको उडाएको, पठनपाठन बन्द भएको, आरन, घट्टको छानाको उडाएको, मानसिक बिचलन पैदा भएको, ममर्तका लागि थप रकम विनियोजन गर्नुपरेको, घट्ट तथा आरन संचालकहरू कतिपय अवस्थामा ममर्त गरी पुनसंचालनमा ल्याउने अवस्थामा नरहेको, फलफुलको बोटहरू भाँचेको।	भविष्यमा हावाहुरीका घटनाहरू वृद्धि भई कृषि क्षेत्रमा हुने क्षति बढे तापनि भौतिक पूर्वाधारमा कम क्षति पर्ने देखिन्छ।
सुखा खडेरी	संकटासन्न	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), जडीबुटी संकलक, पशुपालक	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), जडीबुटी संकलक, पशुपालक
	जोखिम	पानीका मुहान सुक्ने, पानीको मात्रा घट्ने, पानीका मुहान कुवा, पधेरा सुक्ने, कृषि उत्पादनमा कमि, वन तथा जैविक विविधतामा क्षति तथा असर, मानव रोगमा वृद्धि, जग्गाको बाभोपना बढ्ने, ऊर्जाशिल जनशक्ति पलायन बाहिरी स्रोतबाट खाद्यान्नको आपूर्ति बढ्ने, मनोविज्ञानमा असर पर्ने, खाद्य संकट, कुपोषण हुने, कृषि रोग, पशु रोग वृद्धि, पानीका मुहानहरू सुक्ने, आगलागीका घटनाहरू वृद्धि	उत्पादनमा कमि, खाद्य असुरक्षा, मिचाहा प्रजातीको जोखिम बढ्ने, कृषि रोग, पशु रोग, मानव रोगमा वृद्धि, पानीका थप मुहानहरू सुक्ने, आगलागीका घटनाहरू वृद्धिले गर्दा भविष्यमा खडेरीका घटनाहरू अझै बढ्ने, मरुभूमिकरण हुन सक्ने, बढ्दो गर्मी तथा पानीका मुहानहरू सुक्ने कारणले गर्दा स्वच्छ पिउने पानीको अभाव भई अझै नयाँ नयाँ खालका रोगहरू देखा पर्ने सम्भावना देखिन्छ।
कृषिमा	संकटासन्न	महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, पशुपालक	महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, पशुपालक

प्रकोप	संकटासन्नता तथा जोखिम	अहिलेको अवस्था	भविष्यमा हुन सक्ने
रोगकिरा	जोखिम	अन्नवालीमा रोग किराको संक्रमणमा वृद्धि, खाद्यान्नको उत्पादनमा र गुणस्तरमा हास, भण्डारण गरेको बिउमा किरा लाग्ने, कृषिमा रोगसँग जुध्न बढी खर्च, बाहिरी स्रोतबाट खाद्यान्नको आपूर्ति बढ्ने, भाउ बढ्ने, मनोविज्ञानमा असर पर्ने, मानव रोगमा वृद्धि, कुपोषण हुने, पशुपालनका लागि अन्न दाना कमि, पशुपालनका लागि खाद्य सामग्रीका रूपमा प्रयोग हुने कृषिजन्य पराल, छुवाली, मकैको ढोडको मात्रा र गुणस्तर घट्ने, कृषि उत्पादनको गुणस्तर घट्ने र भएका कृषि उत्पादनको मुल्यमा गिरावट आउने, रसायनिक पदार्थको प्रयोग बढी हुने	भविष्यमा कृषिमा रोगहरु बढ्दै जाने, रसायनिक पदार्थको प्रयोग बढी हुने, ऊर्जाशिल जनशक्ति पलायन बाहिरी स्रोतबाट खाद्यान्नको आपूर्ति बढ्ने, नौमुले, रापट, सातटार, बाटारका ठुलाठुला कृषियोग्य जमिनहरु घडेरीमा परिणत हुने र शहरको विकास हुने
पशुमा रोग	संकटासन्न	पशुपालक किसान, गोठालाहरु, महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक)	पशुपालक किसान, गोठालाहरु, महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक)
	जोखिम	पशुमा विभिन्न किसिमका रोगमा वृद्धि, पशु चौपाया मर्ने, बथान नै मर्ने, पशुपंक्षीबाट मानिसमा संक्रामक रोगहरु सर्न सक्ने, दुध, मासुको उपलब्धता घट्ने, पशु स्वास्थ्य सेवाको खर्च बढ्ने	भविष्यमा पशुमा रोग बढ्दै जाने देखिन्छ, पशुपालनमा मानिसको चाहना हराउन सक्ने, यो सँगसँगै पशु स्वास्थ्य सेवाको पनि विस्तार हुनेछ, पशु स्वास्थ्य सेवामा मानिसहरुको पहुँच वृद्धि हुनेछ ।
मानव रोग	संकटासन्न	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक
	जोखिम	भाडापखाला, आँखा पाक्ने रोग, औलो, टाईफाइड आदीको संक्रमणमा वृद्धि, गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालकले क्षमता अनुसारको कार्य सम्पादन गर्न नसक्ने, मानसिक विचलन पैदा हुनु, औषधीको खरिदमा रकम बाहिरिनु, दक्ष स्वास्थ्य जनशक्तिको माग बढ्नु, स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरुमा भीड हुनु, खर्चमा वृद्धि हुनु, घरभित्र हुने वायु प्रदूषणका कारणले खाना बनाउने समयमा घरभित्र धेरै समय बिताउने गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थीलाई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या बढ्दै गएको छ ।	चाउचाउ, फ्रुटी, चिसो पियपदार्थहरुको प्रयोगले सबै स्थानीयहरु, विशेष गरी महिला तथा बालबालिकामा नकारात्मक प्रभाव पर्न सक्छ । दूषित खाद्य पदार्थको उपभोगबाट उत्पन्न हुने रोगहरुको फैलावट बढ्नेछ, सुनौला हजार दिनका आमाहरु सुरक्षित पोषण नपाएर कमजोर हुने, गर्भमै बच्चा मर्ने, रक्तअल्पता हुने जस्ता समस्याबाट ग्रसित हुनेछन्, बच्चाहरु कुपोषित हुन सक्नेछन् । प्रदूषणजन्य रोग बढ्नेछ, स्वास्थ्य सेवाको पनि विस्तार हुनेछ, स्वास्थ्य सेवामा मानिसहरुको पहुँच वृद्धि हुनेछ, खर्च वृद्धि हुनेछ ।
वन्यजन्तु आतंक	संकटासन्न	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक ।	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक
	जोखिम	मकै, धान, तरकारी, फलफूल, आलु र घरपालुवा जनावर साथै कुखुरा, हास खाईदिने र स्यालले घरपालुवा कुकुर टोकेर रेविज रोग संक्रमण बढ्ने गरेको र कुखुरा खाईदिने गरेको । बाँदरले मानिस लाई टोक्ने र खाद्यान्न वाली, फलफूल, साथै घरभित्र पसेर क्षति गर्ने गरेको । मानवीय आवातजावत मा त्रसित वातावरण सिर्जना हुनु ।	भविष्यमा वन्यजन्तुको आक्रमण तथा मानवीय क्षतिका घटनाहरु बढ्ने, त्रासमय वातावरण सृजना हुनेछ । कृषि क्षेत्रको उत्पादन क्षतिहुदा खाद्यसंकट हुनसक्ने देखिन्छ ।
मिचाहा प्रजाति	संकटासन्न	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), जडीबुटी संकलक, पशुपालक	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), जडीबुटी संकलक, पशुपालक
	जोखिम	खाद्यवाली, नगदेवालीको उत्पादनमा कमि, घाँस प्रजातीको उपलब्धतामा कमि, जैविक विविधतामा असर, वन डढेलोका लागि ईन्धनका रूपमा काम गर्ने, जडीबुटीको फैलावटमा बाधा, उपलब्धतामा कमि, चराका घाँसे वासस्थान नाश, वन्यजन्तुको चरण क्षेत्रमा प्रभाव, जलचरका वासस्थान विनाश ।	उन्नत जातका बिउको बढ्दो, मोटरगाडीमा हुने सामानको ओसारपसारले मिचाहा प्रजाती फैलाउने भेक्टरका रूपमा काम गर्न सक्ने, रैथाने घाँसहरु हराउने, वारीका काल्ना तथा वारीमा मिचाहा प्रजाती भएका कारण उत्पादनमा कमि, चरण क्षेत्रको अभाव, घाँस संकलनका लागि टाढाटाढा जानुपर्ने हुनसक्छ, अतः भविष्यमा मिचाहा प्रजातिको प्रकोप बढ्दै जाने देखिन्छ ।
तुषारो	संकटासन्न	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक
	जोखिम	मकै, जौ, तरकारी, फलफूल, आलु क्षति हुने । उत्पादनमा कमि हुने । खाद्यसंकट हुने । खाद्यान्न वाली, फलफूल, तरकारीको अभाव हुने । मानवीय आवातजावतमा समस्या हुने, वाटो अवरुद्ध हुने ।	आर्गेनिक खाद्यान्नको अभाव हुने । कृषि क्षेत्रको उत्पादन क्षतिहुदा खाद्यसंकट हुनसक्ने देखिन्छ ।

३.१३ विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव

परिमार्जित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको खाका २०७६ ले दस वटा विषयगत क्षेत्र र यस विधिबाट छत्रेश्वरी गाउँपालिकामा विगत ३० वर्ष पहिले देखि हालसम्म जलवायुमा देखिएको परिवर्तनले विभिन्न क्षेत्रगत प्रभाव तथा हालको अवस्था भविष्यको अनुमान प्रस्तुत गरिएको छ । पहिलेको अवस्थाबाट वर्तमान अवस्थामा भएको परिवर्तन र भविष्यमा पार्नसक्ने नकारात्मक असरको चित्रण गरिएको छ । जसले जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक असरबाट अनुकूलित हुन गर्नुपर्ने कामहरूको प्राथमिकीकरण र लेखाजोखा गर्न मद्दत भएको छ ।

तालिका १७: विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव

३० वर्ष अगाडीको अवस्था	हाल महसुस गरिएको प्रभाव	भविष्यको अनुमान
कृषि तथा खाद्यसुरक्षा		
प्रयाप्त पानी र परम्परागत सिचाईको अवस्था अव्यवस्थित थियो । खेतबारी उर्वराशक्ति राम्रो थियो, अधिकतम प्रांगारिक र गोठे मलको प्रयोग गरिन्थ्यो । स्थानीय जातको वीउको प्रयोग । धान, गहुँ, मकै, कोदो, आलु राम्रो फल्यो, पानी धेरै तथा समयमा पत्थर्यो । वातावरण स्वच्छ थियो । स्थानीय जातका पशुपालन गरिन्थ्यो । चौपायहरु धेरै पाल्ने चलन थियो । कृषिमा पूर्ण निर्भर हुनुपर्थ्यो ।	कुलो सिचाईको व्यवस्था व्यवस्थित हुँदै गरेको । खेतबारीमा रासायनिक मलको अत्याधिक प्रयोग हुने गरेको । आधुनिक खेती प्रणाली र उन्नत वीउविजनको प्रयोग । पानी समयमा नपर्ने, असिना, बाढी पहिरोले खेत बगाउने, मिचाहा प्रजाति देखा परेको । उन्नत जातको पशुपालन शुरु गरिएको । गाईवस्तु पाल्ने चलन कम हुँदै गएको छ ।	पक्की तथा व्यवस्थित सिचाई कुलो निर्माण । पानीका मुहानहरु सुक्ने संभावना । प्रांगारिक मलको प्रयोग घट्ने तथा रासायनिक मलको प्रयोग बढ्ने र किटनाशक विषादीहरुको अत्यधिक प्रयोग हुने । स्थानीय वीउविजनको लोप हुने । खाद्यान्न अभाव तथा भोकमरी हुन सक्ने । बाढी, पहिरोले खेतीयोग्य जमिनमा धेरै क्षति गर्न सक्ने, पानीको समस्या भन बढ्दै जाने । कृषि उत्पादनमा कमि आउनेछ । स्थानीय पशुचौपाय लोप हुनसक्ने । उन्नत जातका पशुपालनमा वृद्धि हुने ।
वन, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण		
९० प्रतिशत भु-भाग वनले ओगटेको, घना जंगल थियो जंगली जनावर र चराचुरुङ्गीहरु प्रसस्त देख्न पाईन्थ्यो । पहाडी क्षेत्रमा पाईने सबैखालका लोपोन्मुख जडीबुटी प्रयाप्त मात्रामा पाईन्थ्यो । समुदायस्तरमा ससाना ताल, कुण्ड, पोखरी थिए ।	वनको घनत्वमा कमि तथा पातलो हुँदै गएको वन्यजन्तुहरु लोप भैसकेको छिटफुट लोपोन्मुख जनावर र जडिबुटी कम मात्रामा देखिने गरेको । वन क्षेत्रलाई सामुदायिक वन र कबुलियती वनको रूपमा हस्तान्तरण को क्रम बढेको । समुदायस्तरका ताल, कुण्ड, पोखरी सुकेका ।	वन पातलो हुँदै जाने क्रम नरोकिए जैविक विविधतामा कमि आउन सक्नेछ, । जनावर र चराचुरुङ्गीहरु लोप भएर देख्न नपाईने । जनावरहरु पूर्णरूपमा लोप हुने, पशुपंक्षी सकिने । सबैखालका जडिबुटीहरु लोप भएका हुनेछन् । सम्पूर्ण वनक्षेत्र सामुदायिक वन र कबुलियती वनको रूपमा हस्तान्तरण हुदा राष्ट्रिय वनक्षेत्र साघुरो हुनेछ । समुदायस्तरका ताल, कुण्ड, पोखरी हरुलाई धनी तथा टाठावाठाहरुले घरघडेरीमा प्रयोग गरेका हुनेछन ।
जलस्रोत तथा ऊर्जा		
पानीका मूल तथा मुहानहरु प्रयाप्त थिए र पानिको स्रोत राम्रो । आकाशे पानी र हिमपात समय समयमा पर्दथ्यो । घना जंगल थियो, दाउरा, घाँस नजिकै पाईन्थ्यो । दाउरा र टुकी वत्तिको प्रयोग गरिन्थ्यो । पानी धेरै पर्ने गर्थो । पानी घट्टको प्रयोग हुन्थ्यो ।	साउने मुहान र अन्य पानीको मुहानहरु चाँडै सुक्ने गरेको । विजुली वत्तिको अधिकतम प्रयोग । छिटफुटसोलार वत्ती, एल.पी.ग्याँस को प्रयोगमा बृद्धि । घाँस दाउरा पाउन धेरै टाढा जानुपरेको । विद्युतको प्रयोग हुने गरेको । पानी घट्टको प्रयोग कम हुँदै गएको र सेलरमिलको प्रयोग हुन थालेको ।	वर्षेनी भुकम्पको पराकम्पन र वनको चापमा बृद्धि भईरहेकोले सुख्खा खडेरी, खण्डवृष्टि, अतिवृष्टि हुने अवस्था आउन सक्छ । पानीको मुहानहरु सुक्दै जान्छन, भविष्यमा जमिनमुनिको पानी सुक्न सक्ने सम्भावना । हिमपातमा अनियमितता हुने । वन जंगल इतिहासमा मात्रै सिमित रहने, जंगल सखापै हुने, दाउराघाँस नपाउने, खडेरी तथा मरुभुमी हुनसक्ने । सोलार र विजुलीको अधिकतम प्रयोग भई नयाँ नयाँ ऊर्जाको अविष्कार हुनेछन् । लघु विद्युत आयोजना र राष्ट्रिय प्रसारण निर्माण हुन सक्ने र प्रयाप्त विद्युतिय सुबिधा हुने ।

३० वर्ष अगाडीको अवस्था	हाल महसुस गरिएको प्रभाव	भविष्यको अनुमान
स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाई		
विषादी रहित पोषणयुक्त भोजन हुन्थ्यो । ताजाताजा फलफुल, माछा, मासु, दुध, दही, घ्यू, मह, आदि प्रयाप्त पाईन्थ्यो । मानव रोग पहिचान हुदैन्थ्यो । प्राकृतिक उपचार, जडीवुटी, धामीभाँको व्यापक प्रयोग गरिन्थ्यो । धामी, भाँकी तथा आयुर्वेदिक औषधीको अत्याधिक प्रयोग । स्वास्थ्य संस्थाहरु थिएनन् ।	अधिकतम रासायनिक तथा खाद्यमलको प्रयोग, नयाँ नयाँ रोगहरु देखा परेको, मानव स्वास्थ्यमा असर । स्वास्थ्य चौकी तथा उपचार गर्ने ठाउँको व्यवस्था बढदै गएकोले मान्छेको स्वास्थ्यमा सुधार हुदै गएको । हाल स्वास्थ्यकर्मको संख्यामा वृद्धि, चेतनामा वृद्धि भईरहेको छ । प्रेसर, सुगर, हाड जोर्नी, मृगौला जस्ता रोगहरु घेरै मानिसमा देखा परेको, धामी भाँकीहरु द्वारा उपचारमा कमि साथै अस्पताल र स्वास्थ्य चौकिमा उपचार गर्नेको सङ्ख्यामा वृद्धि ।	रासायनिक विषादीको प्रयोग भएको खाद्यान्नले नयाँ नयाँ रोगहरु देखा पर्नेछ । मानिस ख्याउटे, पुडका, अपाङ्ग हुने र महिलाको पाठेघर समस्या साथै गर्भ तुहिने हुन सक्छ । ठुलाठुला स्वास्थ्य संस्थाहरुको स्थापना हुन सक्ने । अस्पतालको पहुँचमा वृद्धिसँगै वडा स्तरमा अस्पतालको व्यवस्था हुनसक्ने । एम्बुलेन्स सुविधा उपलब्ध हुनसक्ने । नयाँनयाँ रोगहरु देखा पर्ने । समुदायहरुमा व्यवस्थित गाउघर क्लिनिक स्थापना हुनेछन् ।
जलवायु जन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन		
समयमा वर्षा हुन्थ्यो, तापक्रम समय अनुकूलन थियो, उर्वराशक्ति प्रसस्त थियो, पानीको स्रोतहरु प्रसस्त थियो हावापानीको प्रभावका कारण उत्पन्न रोगहरु कम थियो । वन विनास थिएन, बाढी कम हुन्थ्यो । समय समयमा हिउ पर्थ्यो । वन्यजन्तु प्रसस्त थिए, जडीवुटी प्रचुर मात्रामा पाईन्थ्यो समयमा पानी पर्ने तर पहिरोको जोखिम कम थियो	वर्षा ढिलो हुने गरेको छ । तापक्रम वृद्धि, उर्वराशक्ति घट्टै गएको, पानीका स्रोतहरु सुक्दै गएको रोगको मात्रा बढेको वन विनासमा वृद्धिका कारण बाढी तथा पहिरोको प्रकोप रहेको वन्यजन्तु र जडिवुटीको मात्रामा कमि, पानी कम पर्ने हुदा बाढी र पहिरोले क्षति पुऱ्याएको ।	अतिवृष्टि तथा अनावृष्टि हुन सक्ने । प्रतिकूल तापक्रम, उत्पादनको सम्भावनामा कमि, पानीका स्रोतहरु कहाँ थिए भनेर खोज्नु पर्ने अवस्था भन बढने सम्भावना, सबै मानव रोगी हुने सम्भावना । वन सम्पदाको अस्तित्व खतरामा, वन्यजन्तु लोप हुने सम्भावना, जडीवुटी नरहने सम्भावना, अग्ला पहाड तथा हिमश्रृंखलाहरुमा व्यापक रुपमा पहिरोले क्षति गरेको हुनेछ ।
स्थानीय ग्रामिण तथा शहरी वस्ती		
जनसंख्या कम थियो । पातलो वस्ती थियो । सरकारी कार्यालयहरु टाढा थिए सामान्य गोरेटो बाटोको व्यवस्था थियो । सामान्य माटोढुंगा र काठले बनेका घरहरु थिए, खानेपानी योजना तथा विद्यालयहरु थिएन ।	पक्की घरहरु निर्माणका कामहरु बढिरहेको । सरकारी कार्यालय र गैससहरुको कार्यालय स्थापनाको क्रम बढदो रहेको गाउँ तथा वस्तीस्तर सम्म मोटरबाटो विस्तारको कार्य भैरहेको । घरको सङ्ख्यामा वृद्धि भएको छ । खानेपानी योजना सञ्चालनमा छन । सामान्य मोटर बाटोको निर्माण भएको छ । विद्यालय भवनको निर्माण भएको छ ।	बढदो शहरीकरणले खेतीयोग्य जग्गा कम हुदै जानेछ । समुदायको पायक पर्ने गरी सरकारी तथा गैससहरु नजिक रहने र भौतिक संरचनामा व्यापकता रहने । गाउँ तथा समुदायमा पक्की बाटो हुने । प्रयाप्त यातायात सुविधा रहने छ । पक्की घर, पक्की बाटो, विद्यालयको पूर्वाधारमा वृद्धि, खानेपानी तथा सिँचाइको राम्रो व्यवस्था हुनसक्ने छ ।
उद्योग यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार		
परम्परागत जीवनशैली थियो । कुनैपनी उद्योग स्थापना भएका थिएनन । सडक तथा यातायातका साधनहरु नभएकाले हिउँद नै आवतजावत गरिन्थ्यो ।	स्थानीय स्तरमा वडा तथा समुदायहरु सम्म कच्ची सडकहरुको ट्रयाक खोलिएका र कहीकतै पक्की सडकको सुरुवात भएको । सामान्य ससाना उद्योगहरु स्थापना हुन थालेका छन ।	गाउगाउ तथा वस्तीस्तर सम्मका सबै बाटोहरुमा कालोपत्रे गरिएको हुनेछ । ठूलाठूला उद्योगहरु स्थापना भई रोजगार सिँजना हुनेछन् ।
पर्यटन एवं प्राकृतिक एवं सांस्कृतिक सम्पदा		
पर्यापर्यटनको पहिचान नभएको । समयसापेक्ष मठमन्दिरमा पूजापाठ गरिन्थ्यो । सामाजिक संस्कार, रितिथितीको अधिकतम मान्यता दिने	पर्यापर्यटनका लागि ओभलमा परेका सांस्कृतिक सम्पदाहरुको खोजी भैरहेको छ ।	पालिका स्तरका प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरुको संरक्षण तथा संवर्धन हुदा आन्तरिक र वाह्य पर्यटकहरुको गन्तव्य हुनेछ ।

३० वर्ष अगाडीको अवस्था	हाल महसुस गरिएको प्रभाव	भविष्यको अनुमान
गरिन्थ्यो ।		
लैङ्गिक समानता सामाजिक समावेशिकता, जीविकोपार्जन र सुशासन		
सरल जीवनशैली थियो । सामाजिक कार्यमा अधिकतम जनश्रमदान गरिन्थ्यो । सर्वसम्मत र सामाजिक सम्मान तथा मर्यादाको विश्वास हुन्थ्यो । अधिकारमुखी अवधारणासंग कुनै चासो हुँदैनथ्यो ।	मानव अधिकारको प्रत्याभुतिका लागि आवाज उठिरहेका छन् । सामाजिक श्रमदानमा कर्म हुँदै गएको छ । सामाजिक सुशासनका प्रयास भैरहेको छ ।	लोकतान्त्रिक पद्धति र लोकतन्त्रको प्रत्याभुति हुनेछ । सामाजिक श्रमदान हुनेछैन र सबै परनिर्भर हुनेछन् । भ्रष्टाचार र अनियमितता गर्ने गराउने दुवै पक्षलाई कारवाहीको कडा कानुनी राज्यको प्रत्याभुती हुनेछ ।
जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास तथा अनुगमन		
सामाजिक सम्मान प्रदान गरिन्थ्यो । सामाजिक कार्यमा सर्वसम्मत निर्णय तथा सहमतिमा कार्य संचालन गर्ने गरिन्थ्यो ।	सामाजिक सुशासनको शुरुवात भएको छ । सामाजिक कार्यमा केही सचेत नागरिकहरूको चासो बढेको छ ।	सुशासन युक्त, भ्रष्टाचार मुक्त समाजको निर्माण हुनेछ ।

३.१४ पारिस्थितिकीय प्रणालीको संकटासन्नता चित्रण तथा विश्लेषण

यस छत्रेश्वरी गाउँपालिकामा जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरू तथा संभावित जोखिम र तिनहरूले वन जङ्गल/जैविक विविधतामा, कृषि र जल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा कस्तो असर पारिरहेको छ, भनी पत्ता लगाउनु यस विश्लेषणको उद्देश्य रहेको छ ।

३.१४.१ वन जङ्गल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरूको विश्लेषण

यस गाउँपालिकामा जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरू तथा संभावित जोखिमहरूले वनको अवस्थामा तथा जैविक विविधतामा के कस्तो असर पारिरहेको छ, भनी पत्ता लगाउन यस विधिको प्रयोग गरिएको थियो । समुहमा छलफल र अन्तर्क्रियाबाट जानकारी संकलन गरिएको थियो । पत्ता लगाईएका जोखिमहरूलाई उच्च-३, मध्यम-२ तथा न्युन-१ वर्गमा विभाजन गरी वन प्रजातिमा परिवर्तन, जीवजन्तुका प्रजातिमा परिवर्तन, वनको अवस्था, यसका संयोजन तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको सेवामा कस्तो परिवर्तन आएको छ, भनी विश्लेषण गरिएको थियो ।

तालिका १८: वन जङ्गल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरूको विश्लेषण

क्र.सं.	जोखिमहरू	वन प्रजातीमा परिवर्तन	जिवजन्तु प्रजातीमा परिवर्तन	वनको अवस्था/गुणस्तर	संयोजन	वनको पारिस्थितिकीय प्रणाली सेवामा परिवर्तन	जम्मा
१	सुख्खा खडेरी	३	२	२	१	२	१०
२	वाढी	२	२	१	२	२	९
३	कृषिमा रोग	२	२	३	१	३	११
४	पशुरोग	१	२	१	१	१	६
५	वन्यजन्तु आतंक	१	१	१	१	१	५
६	चट्याङ्ग	१	१	१	१	१	५
७	पहिरो	२	२	१	१	२	८
८	आगलागी	३	३	३	२	३	१४
९	असिना	२	२	१	२	२	९
१०	हावाहुरी	१	१	१	१	१	५
११	मानव रोग	१	१	१	१	१	५
१२	मिच्छाहा प्रजाति	३	२	२	२	३	१२
१३	तुषारो	१	१	१	१	१	५
	औसत	१.७६९	१.६९२	१.४६१	१.३०७	१.७६९	

यस छत्रेश्वरी गाउँपालिका मा वन पारिस्थितिकीय प्रणालीको विश्लेषण गरी हेर्दा सबैभन्दा बढी असर आगलागी, कृषिमा रोग तथा असिनाले पारेको छ । आगलागी र मिचाहा प्रजातिले वनपैदावारको पुर्नउत्पादन हुन नदीने र रुखलाई सुकाउने भएकाले वन तथा जैविक विविधतामा ह्रास आएको साथै वनले ढाकेको क्षेत्रफल घट्ने र हैसियत बिग्रने गरेको छ ।

३.१४.२ कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण

जलवायु परिवर्तनका प्रकोपहरुले कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा पारेको प्रभाव विश्लेषण गर्नलाई यो विधि प्रयोग गरिएको थियो । समुहमा छलफल र अर्न्तक्रियाबाट जानकारी संकलन गरिएको थियो । पत्ता लगाईएका जोखिमहरुलाई उच्च-३, मध्यम-२ तथा न्युन-१ वर्गमा विभाजन गरी प्रमुख वालीहरुलाई आधारमानी विश्लेषण गरिएको थियो ।

तालिका १९ कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण

क.सं.	जोखिमहरु	खेती प्रणालीमा परिवर्तन	कृषि जैविक विविधतामा परिवर्तन	कृषिजन्य उत्पादन गुणस्तर	कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीको सेवामा परिवर्तन	जम्मा
१	सुखा खडेरी	१	२	१	१	५
२	बाढी	३	३	२	२	१०
३	कृषिमा रोग	२	२	३	३	१०
४	पशुरोग	३	२	२	२	९
५	वन्यजन्तु आतंक	१	१	१	१	४
६	चट्याङ्ग	१	१	१	१	४
७	पहिरो	३	२	३	३	११
८	आगलागी	२	१	१	१	५
९	असिना	१	१	१	१	४
१०	हावाहुरी	३	२	२	२	९
११	मानव रोग	१	१	१	१	४
१२	मिचाहा प्रजाति	१	१	१	१	४
१३	तुषारो	१	१	१	१	४
	औसत	१.७६९	१.५३८	१.५३८	१.५३८	

यस छत्रेश्वरी गाउँपालिकाको कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीको विश्लेषण गरी हेर्दा सबैभन्दा बढी असर पहिरो र बाढीले पारेको देखिन्छ । पहिरो र बाढीले उत्पादनशिल खेतीयोग्य जमिन कटान गरेकोले उत्पादकत्वमा कमि आएको देखिन्छ । कृषि वाली तथा फलफूल र तरकारिका विभिन्न खालका रोगकिराले स्थानीय प्रजातिको लोप हुँदै गएको । आयातित वीउविजनबाट फाईदा लिन नसकेको देखिन्छ ।

३.१४.३ जल (खोला, ताल, नदी) पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण

यस छत्रेश्वरी गाउँपालिकामा भएका खोलानाला, पानीका मुहानमा जलवायु परिवर्तनले पारेको असर विश्लेषण गर्न यो विधिको प्रयोग गरिएको थियो । एकातिर जोखिमहरु राखेर र अर्कोतिर पानीका स्रोतहरुमा रहेका वनस्पति र जीवजन्तुमा परिवर्तन, पानीको गुणस्तरमा परिवर्तन, पारिस्थितिकीय प्रणालीको संयोजन तथा तिनका सेवामा परिवर्तन राखी जोखिमको अवस्था विश्लेषण गरिएको थियो । समुहमा छलफल र अर्न्तक्रियाबाट जानकारी संकलन गरिएको थियो । पत्ता लगाईएका जोखिमहरुलाई उच्च-३, मध्यम-२ तथा न्युन-१ वर्गमा विभाजन गरी विश्लेषण गरिएको थियो ।

तालिका २०: जल (खोला, ताल, नदी) पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण

क.सं.	जोखिमहरु	वनस्पती जल प्रजातीमा परिवर्तन	जीवजन्तु प्रजातीमा परिवर्तन	पानीको अवस्था गुणस्तर	संयोजन	जल पारिस्थितिकीय प्रणालीको सेवामा परिवर्तन	जम्मा
-------	----------	-------------------------------	-----------------------------	-----------------------	--------	--	-------

१	सुख्खा खडेरी	१	१	१	२	१	६
२	बाढी	२	२	२	२	२	१०
३	कृषिमा रोग	१	१	१	१	१	५
४	पशुरोग	२	२	२	१	२	९
५	वन्यजन्तु आतंक	१	१	१	१	१	५
६	चट्याङ्ग	१	१	१	१	१	५
७	पहिरो	३	२	२	२	३	१२
८	आगलागी	१	१	१	१	१	५
९	असिना	२	२	२	२	२	१०
१०	हावाहुरी	३	२	२	२	२	११
११	मानव रोग	१	१	२	१	२	७
१२	मिचाहा प्रजाति	१	१	१	१	१	५
१३	तुषारो	१	१	१	१	१	५
	औसत	१.५३८	१.३८४	१.४६१	१.३८४	१.५३८	

यस गाउँपालिकाको जल पारिस्थितिकीय प्रणालीको विश्लेषण गरी हेर्दा सबैभन्दा बढी असर असिना बाढी, पहिरो, कृषिमा रोग, पशु रोगले पारेको छ । पहिरोले पानीका मुहानहरू परिवर्तन हुने, पानी प्रदुषित हुने र कृषि तथा पशुरोगले वातावरण प्रदुषित हुने भएकोले मानवीय स्वास्थ्यमा प्रत्यक्ष असरपारेको देखिन्छ ।

३.१४.४ पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको तुलनात्मक रूपमा जोखिम विश्लेषण

विभिन्न पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको विश्लेषण गरे पश्चात निम्न बमोजिमको तालिकामा राखी तुलनात्मक जोखिम विश्लेषण गरिएको थियो ।

तालिका २१: पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको तुलनात्मक जोखिम विश्लेषण

क्र. सं	पारिस्थितिकीय प्रणाली	विविधता	अवस्था / गुणस्तर	संयोजन	पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परिवर्तन	जम्मा	औसत
१	वन पारिस्थितिकीय प्रणाली	१.७३०	१.४६१	१.३०७	१.७६९	६.२६७	१.५६६
२	कृषि पारिस्थितिकीय प्रणाली	१.६५३	१.५३८	०.००	१.५३८	४.७२९	१.५७६
३	जल पारिस्थितिकीय प्रणाली	१.४६१	१.४६१	१.३८४	१.५३८	५.८४४	१.४६१

माथि उल्लेखित प्रमुख ३ वटा पारिस्थितिकीय प्रणालीहरू वन, कृषि तथा जल क्षेत्रहरूलाई उपरोक्त विश्लेषणबाट जलवायु परिवर्तनका जोखिमहरू कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा नै तुलनात्मक रूपमा बढी भएको देखिन्छ । कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा सुख्खा खडेरी, असिना बाढी, कृषिमा रोग, नदी तथा खोलाले खेतीयोग्य जग्गा कटान, खहरेखोलाले ढुंगा, बालुवा र माटो थुपार्ने गरेकोले कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा असर देखिएको हो । यसको साथै वन र जल क्षेत्रमा पनि प्रभाव पारेको देखिन्छ ।

परिच्छेद ०४ : सङ्गटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण

यो योजना तयार गर्दा प्रकोपहरूको पहिचान र जलवायुजन्य सङ्गटासन्नता तथा जोखिमको विश्लेषण गरी अनुकूलन क्षमता लेखाजोखाका लागि जलवायुका प्रकोपहरूबाट सङ्गटासन्न वडा र वडाभित्रका सङ्गटासन्न समुदाय, घरधुरी र व्यक्ति पहिचान गर्न, जलवायु परिवर्तनका प्रमुख असर तथा क्षेत्रहरूको विश्लेषण गर्न भौगोलिक सूचना प्रणाली तथा सहभागितामूलक परिदृश्य विकासको समेत प्रयोग गरी सहभागितामूलक विधिहरू प्रयोग गरिएको छ । यो प्रक्रियामार्फत वर्तमान तथा भावी जलवायु सङ्गटासन्नतालाई न्यूनीकरण गर्न सहयोग पुग्ने खालका अनुकूलनका अभ्यास तथा अनुकूलन क्रियाकलापहरू र स्रोतको पहिचान गर्न एवम् तिनको प्रभावकारी ढङ्गले परिचालन गर्न सहज बनाउनको लागि तल उल्लेखित प्रक्रियाहरू पुरा गरी यो योजना तयार गरिएको छ ।

४.१ प्रकोप सूचाङ्क

छत्रेश्वरी गाउँपालिकाको सङ्गटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण गर्नको लागि पालिकास्तरीय अन्तरक्रियाका सहभागीहरूले पहिचान गरेका ०४ वटा प्रकोपहरूले सामुदायमा पारेका असरहरूको विश्लेषण गरिएको छ । यसका लागि विभिन्न प्रकोपहरूसँग सामुदायको सम्मुखता, संवेदनशीलता र प्रकोपहरूसँग जुध्ने अनुकूलन क्षमताको विश्लेषण नेपाल सरकारले तय गरेका विभिन्न सूचकहरूको माध्यमबाट यस पालिकाका लागि उपयुक्त सूचकहरूको पहिचान र छनौट गरी गरिएको छ । तल प्रस्तुत तालिका अनुसार जलवायुजन्य प्रकोपहरूको समस्या तथा जोखिम पालिकाको वडा नं. १ मा सबैभन्दा बढी र वडा नं. ०६ मा सबैभन्दा कम रहेको छ ।

तालिका २२ : जलवायुजन्य प्रकोपहरूको वडागत सूचाङ्कहरू

प्रकोप	प्रकोपको वडागत सूचाङ्कहरू						
	१	२	३	४	५	६	७
आगलागी, डढेलो	०.३०	०.३०	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
चट्याङ्ग	०.१०	०.०६	०.००	०.०७	०.०९	०.०९	०.०६
नदी कटान, बाढी	०.११	०.१९	०.३०	०.००	०.०८	०.११	०.०८
पहिरो	०.३०	०.००	०.००	०.००	०.०४	०.०४	०.०४
जम्मा	०.८१	०.५४	०.३०	०.०७	०.२०	०.१७	०.१८

४.२ सम्मुखता

यस पालिकामा सम्मुखताको विश्लेषणका लागि जम्मा जनसङ्ख्या, सामुदायिक वन क्षेत्रको क्षेत्रफल र वडागत क्षेत्रफललाई सूचकको रूपमा लिइएको छ । गाउँपालिकामा आयोजना भएको अन्तरक्रिया कार्यक्रमका सहभागीहरूले सहभागितामूलक ढङ्गबाट प्रत्येक सूचकको वडागत मान निर्धारण गरेका छन् । यसरी मान निर्धारण गर्नका लागि प्रत्येक वडाको जम्मा सम्मुखतालाई एक मानी पहिचान भएका चार वटा प्रकोपहरूसँग बढी सम्मुख भएको सूचकलाई बढी र कम सम्मुख भएको सूचकलाई कम मान दिइएको छ । गाउँपालिका भरीको औसतलाई हेर्दा प्रकोपहरूले सबैभन्दा बढी जनसंख्यामा असर गरेको छ भने त्यसपछि क्रमशः सामुदायिक वन र वडागत क्षेत्रफल क्षेत्रमा असर गरेको छ ।

तालिका २३ : सम्मुखताका सूचक र तिनीहरूको वडागत मान

सम्मुखताका सूचकहरू	सम्मुखताको वडागत मान						
	१	२	३	४	५	६	७
जम्मा जनसंख्या	०.००	०.४७	०.२१	१.००	०.८६	०.९२	०.०९
सामुदायिक वन क्षेत्रफल (हे)	०.००	०.४८	०.४५	०.२७	१.००	०.७६	०.५८
वडागत क्षेत्रफल (हे)	०.०३	०.४३	०.४४	१.००	०.७५	०.००	०.३५
जम्मा	०.०३	१.३८	१.१०	२.२७	२.६१	१.६८	१.०२

तल प्रस्तुत तालिका अनुसार जलवायुजन्य प्रकृपहरूसंग वडा नं. ०५ सबैभन्दा बढी र वडा नं. ०१ सबैभन्दा कम सम्मुख रहेका छन् ।

तालिका २४ : सम्मुखताहरूको वडागत सुचाङ्क

सम्मुखताका सूचकहरू	सम्मुखताको वडागत सुचाङ्क						
	१	२	३	४	५	६	७
जम्मा जनसंख्या	०.००	०.१९	०.०८	०.४०	०.३४	०.३७	०.०४
सामुदायिक वन क्षेत्रफल (हे)	०.००	०.१४	०.१४	०.०८	०.३०	०.२३	०.१८
वडागत क्षेत्रफल (हे)	०.०१	०.१३	०.१३	०.३०	०.२२	०.००	०.११
जम्मा	०.०१	०.४६	०.३५	०.७८	०.८७	०.६०	०.३२

४.३ संवेदनशीलता

यस गाउँपालिकाको संवेदनशीलताको विश्लेषणका लागि १५ वर्ष मुनि, र ६० वर्ष भन्दा माथि उमेर समूहको जनसंख्या, महिलाको जनसंख्या, अपाङ्गता भएका जनसंख्या, कच्ची घर, ऊर्जाको स्रोतको रूपमा काठ दाउराको प्रयोग हुने घरधुरी संख्या, सुरक्षित पानीको आपूर्तिमा पहुँच नभएका घरधुरी संख्या र उज्यालोको लागि बिजुली नभएका घरधुरी संख्याहरूलाई सूचकको रूपमा लिईएको छ । पालिकामा आयोजना भएको अन्तरक्रिया कार्यक्रमका सहभागीहरूले सहभागितामूलक ढङ्गबाट प्रत्येक सूचकको वडागत मान निर्धारण गरेका छन् । यसरी मान निर्धारण गर्नको लागि प्रत्येक वडाको जम्मा संवेदनशीलतालाई एक मानी पहिचान भएका सात चार प्रकोपसँग बढी संवेदनशील भएको सूचकलाई बढी र कम संवेदनशील भएको सूचकलाई कम मान दिइएको छ ।

तालिका २५ : संवेदनशीलताका सूचक र तिनीहरूको वडागत मान

संवेदनशीलताका सूचकहरू	संवेदनशीलताको वडागत मान						
	१	२	३	४	५	६	७
उमेर समूह (१५ वर्ष मुनि, र ६०+) को जनसंख्या	०.००	०.४४	०.१८	१.००	०.८६	०.८०	०.१२
महिला जनसंख्या	०.००	०.५८	०.४१	०.९०	०.७६	१.००	०.१८
अपाङ्गता भएका जनसंख्या	०.००	०.४६	०.२१	१.००	०.८३	०.९२	०.०८
कच्ची घर (खरको छाना, लोड वेयरिंग पर्खाल)	०.००	०.४८	०.२१	१.००	०.८६	०.९२	०.०९
ऊर्जाको स्रोतको रूपमा काठ दाउराको प्रयोग हुने घरधुरी संख्या	०.००	०.४८	०.२२	१.००	०.८६	०.९२	०.०९
सुरक्षित पानीको आपूर्तिमा पहुँच नभएका घरधुरी संख्या	०.००	०.४६	०.२३	१.००	०.८५	०.९२	०.०८
उज्यालोको लागि बिजुली नभएका घरधुरी संख्या	०.००	०.४०	०.२०	१.००	०.८०	१.००	०.००
जम्मा संवेदनशीलता	०.००	३.३०	१.६६	६.९०	५.८३	६.४९	०.६३

तल प्रस्तुत तालिका अनुसार छत्रेश्वरी गाउँपालिकाका जलवायुजन्य प्रकोपहरूसँग वडा नं. ०४ सबैभन्दा बढी र वडा नं. ०१ सबैभन्दा कम संवेदनशील रहेका छन् ।

तालिका २६ : संवेदनशीलताको वडागत सूचाङ्कहरू

संवेदनशीलताका सूचकहरू	संवेदनशीलताको वडागत सूचाङ्क						
	१	२	३	४	५	६	७
उमेर समूह (१५ वर्ष मुनि, र ६०+) को जनसंख्या	०.००	०.०९	०.०४	०.२०	०.१७	०.१६	०.०२

महिला जनसंख्या	०.००	०.१२	०.०८	०.१८	०.१५	०.२०	०.०४
अपाङ्गता भएका जनसंख्या	०.००	०.०५	०.०२	०.१०	०.०८	०.०९	०.०१
कच्ची घर (खरको छाँना, लोड बेयरिंग पर्खाल)	०.००	०.०७	०.०३	०.१५	०.१३	०.१४	०.०१
ऊर्जाको स्रोतको रूपमा काठ दाउराको प्रयोग हुने घरधुरी संख्या	०.००	०.०७	०.०३	०.१५	०.१३	०.१४	०.०१
सुरक्षित पानीको आपूर्तिमा पहुँच नभएका घरधुरी संख्या	०.००	०.०५	०.०२	०.१०	०.०८	०.०९	०.०१
उज्यालोको लागि बिजुली नभएका घरधुरी संख्या	०.००	०.०४	०.०२	०.१०	०.०८	०.१०	०.००
जम्मा संवेदनशीलता	०.००	०.४८	०.२५	०.९८	०.८३	०.९२	०.१०

४.४ अनुकूलन क्षमता

यस गाउँपालिकाको अनुकूलन क्षमता विश्लेषणका लागि आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या, शिक्षित जनसङ्ख्या, उपलब्ध कृषि, पशु सेवा केन्द्रहरु, समुदायद्वारा व्यवस्थित गरिएका वनको संख्या, सुरक्षित पानी आपूर्तिको पहुँच भएका घरधुरी संख्या, बिजुलीको पहुँच भएका घरधुरी संख्या, स्कुलहरुको संख्या, स्वास्थ्य पूर्वाधारहरुको संख्या, नदी नालाहरुको संख्या, व्यापारीक केन्द्र वा बजारको संख्या, पर्यटकीय गन्तव्यहरुको संख्या र समुदायमा आधारित समूहहरुको संख्यालाई सूचकको रूपमा लिईएको छ । गाउँपालिकामा आयोजना भएको अन्तरक्रिया कार्यक्रमका सहभागीहरुले सहभागितामूलक ढङ्गबाट प्रत्येक सूचकको वडागत मान निर्धारण गरेका छन् । यसरी मान निर्धारण गर्नको लागि प्रत्येक वडाको जम्मा अनुकूलन क्षमतालाई एक मानी पहिचान भएका चार वटा प्रकोपले कम असर पारेका सूचकलाई बढी र बढी असर पारेका सूचकलाई कम मान दिइएको छ ।

तलिका २७ : अनुकूलन क्षमताका सूचक र तिनीहरुको वडागत मान

अनुकूलन क्षमताका सूचकहरु	अनुकूलन क्षमताको वडागत मान						
	१	२	३	४	५	६	७
आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या	०.००	०.४७	०.२१	१.००	०.८६	०.९२	०.०९
शिक्षित जनसङ्ख्या	०.००	०.४७	०.२१	१.००	०.८६	०.९२	०.०९
उपलब्ध कृषि, पशु सेवा केन्द्र (संख्या)	०.३३	०.१७	०.००	०.१७	०.३३	१.००	०.१७
समुदायद्वारा व्यवस्थित गरिएका वनको संख्या	०.३३	०.३३	०.००	०.१७	१.००	०.०८	०.०८
सुरक्षित पानी आपूर्तिको पहुँच भएका घरधुरी संख्या	०.००	०.४७	०.२२	१.००	०.८६	०.९३	०.०९
बिजुलीको पहुँच भएका घरधुरी संख्या	०.००	०.४८	०.२२	१.००	०.८६	०.९२	०.०९
स्कुलहरुको संख्या	०.००	०.७५	०.५०	१.००	०.५०	०.००	०.५०
स्वास्थ्य पूर्वाधारहरुको संख्या	१.००	०.००	०.००	१.००	१.००	१.००	०.००
नदी नालाहरुको संख्या	०.००	०.००	०.२५	०.२५	०.००	१.००	०.००
व्यापारीक केन्द्र वा बजारको संख्या	०.३३	०.००	०.३३	०.६७	०.००	१.००	०.००

पर्यटकीय गन्तव्यहरूको संख्या	०.६७	०.३३	०.१७	०.००	०.३३	१.००	०.३३
समुदायमा आधारीत समूहहरूको संख्या	१.००	०.८१	०.००	०.६९	०.६५	०.०४	०.०४
जम्मा	३.६७	४.२९	२.११	७.९४	७.२७	८.८२	१.४८

तल प्रस्तुत तालिका अनुसार छत्रेश्वरी गाउँपालिकाको जलवायुजन्य प्रकोपहरूसंग जुध्नको लागि वडा नं. ०६ संग सबैभन्दा राम्रो र वडा नं. ०७ संग सबैभन्दा कमजोर अनुकूलन क्षमता रहेको छ ।

तालिका २८ : अनुकूलन क्षमताको वडागत सूचाङ्क

अनुकूलन क्षमताका सूचकहरू	अनुकूलन क्षमताको वडागत सूचाङ्क						
	१	२	३	४	५	६	७
आर्थिक रूपले सक्रिय जनसङ्ख्या	०.००	०.०९	०.०४	०.२०	०.१७	०.१८	०.०२
शिक्षित जनसङ्ख्या	०.००	०.०९	०.०४	०.२०	०.१७	०.१८	०.०२
उपलब्ध कृषि, पशु सेवा केन्द्र (संख्या)	०.०२	०.०१	०.००	०.०१	०.०२	०.०५	०.०१
समुदायद्वारा व्यवस्थित गरिएका वनको संख्या	०.०३	०.०३	०.००	०.०२	०.१०	०.०१	०.०१
सुरक्षित पानी आपूर्तिको पहुँच भएका घरधुरी संख्या	०.००	०.०२	०.०१	०.०५	०.०४	०.०५	०.००
बिजुलीको पहुँच भएका घरधुरी संख्या	०.००	०.००	०.००	०.०१	०.०१	०.०१	०.००
स्कूलहरूको संख्या	०.००	०.०४	०.०३	०.०५	०.०३	०.००	०.०३
स्वास्थ्य पूर्वाधारहरूको संख्या	०.१४	०.००	०.००	०.१४	०.१४	०.१४	०.००
नदी नालाहरूको संख्या	०.००	०.००	०.०२	०.०२	०.००	०.०६	०.००
ब्यापारीक केन्द्र वा बजारको संख्या	०.०१	०.००	०.०१	०.०३	०.००	०.०४	०.००
पर्यटकीय गन्तव्यहरूको संख्या	०.०१	०.०१	०.००	०.००	०.०१	०.०२	०.०१
समुदायमा आधारीत समूहहरूको संख्या	०.०८	०.०६	०.००	०.०६	०.०५	०.००	०.००
जम्मा अनुकूलन क्षमता	०.३०	०.३७	०.१५	०.७७	०.७४	०.७५	०.०९

४.५ जोखिमताको आधारमा वडा स्तरीकरण

संवेदनशीलता तथा अनुकूलन क्षमताको वडागत कूल सूचाङ्कको आधारमा वडागत सङ्कटासन्नता पहिचान गरिएको छ, र अन्त्यमा प्रकोप, सम्मुखता, र सङ्कटासन्नताका आधारमा जोखिमको वडागत सूचकाङ्क निकालिएको छ । यसरी जोखिमको वडागत सूचकाङ्कको पहिचान गरी ७ वटा नै वडाहरूको स्तरीकरण गरिएको छ । तल तालिकामा देखाईए अनुसार छत्रेश्वरी गाउँपालिकाको ३ वटा वडाहरू क्रमशः वडा नं. १, वडा नं. ३ र वडा नं. ७ मध्यम जोखिममा रहेका छन् । त्यसैगरी वडा नं. ४ र ५ उच्च जोखिममा रहेका छन् भने वडा नं. २ र वडा नं. ६ उति उच्च जोखिममा रहेका छन् ।

तालिका २९ : प्रकोप, सम्मुखता, संवेदनशीलता, अनुकूलन क्षमता, सङ्कटासन्नता तथा जोखिमको आधारमा वडा स्तरीकरण

वडा नं.	प्रकोप	सम्मुखता	संवेदनशीलता	अनुकूलन क्षमता	सङ्कटासन्नता	जोखिम	जोखिमको आधारमा वडा स्तरीकरण	वडा स्तरीय जोखिमको तह
१	०.८१	०.०१	०.००	०.३०	-०.३०	०.००२	७	मध्यम
२	०.५४	०.४६	०.४८	०.३७	०.११	०.०२८	१	अति उच्च
३	०.३०	०.३५	०.२५	०.१५	०.१०	०.०१०	५	मध्यम
४	०.०७	०.७८	०.९८	०.७७	०.२१	०.०१२	४	उच्च
५	०.२०	०.८७	०.८३	०.७४	०.०९	०.०१६	३	उच्च
६	०.१७	०.६०	०.९२	०.७५	०.१७	०.०१७	२	अति उच्च
७	०.१८	०.३२	०.१०	०.०९	०.०१	०.००१	६	मध्यम

परिच्छेद ५ : जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका रणनीतिहरूको पहिचान

५.१ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापनका रणनीतिहरू

विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तनका असरहरूको सामना गरी रुपान्तरित सहज जीवनयापन गर्न सक्ने अवस्थाको सिर्जना गर्ने प्रक्रिया, स्थानीय परिस्थिति अनुसार अल्पकालीन, मध्यमकालिन तथा दीर्घकालीन अनुकूलनका रणनीतिहरूको अवलम्बन गर्न सकिन्छ । यस रणनीति तथा उपायहरू अवलम्बन गरी गाउँपालिकाले तयार गरेको जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना कार्यान्वयनमा सवै सरोकारवालाहरूको सहयोगमा सम्पन्न गरिने छ । विशेषगरी गाउँपालिकाले अति प्रभावित क्षेत्र, वर्ग, समुदाय, घरधुरी तथा व्यक्तीहरूलाई प्राथमिकताका साथ निम्नानुसारका रणनीतिहरू अवलम्बन गर्नेछ :

- अति सम्बेदनशील, अनुकूलनका क्षमता कम भएका वर्ग, समुदाय र घरधुरीलाई जलवायु परिवर्तनका असरसंग सामना गर्नको लागि सहयोग गर्ने
- अति जोखिम वर्ग, समुदायका घरपरिवारहरूलाई जीविकोपार्जनकालागि प्राथमिकता दिने
- विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यमा जोखिम वर्ग, घरधुरीलाई जोखिम बहन गर्नसक्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्ने
- तत्कालिन, अति महत्व र जलवायु परिवर्तनका प्रभावमा परेकाहरूलाई प्राथमिकता दिने
- जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापन योजनाका महत्वपूर्ण कृयाकलापहरूलाई स्थानीय योजनामा मुलप्रवाहीकरण गर्ने

५.२ विषयगत क्षेत्र अनुसारका रणनीतिहरू

- कृषि: परिवर्तित जलवायु अनुसार सुख्खा सहने वा सुख्खामा हुने तथा बढि पानी लाग्ने क्षेत्रमा हुने वालीनालीका प्रजाति लागउन सहयोग गर्ने
- बन: जैविक विविधता संरक्षण, पारिस्थितिकीय प्रणाली संरक्षण, आगलागी नियन्त्रण, रिचार्ज पोखरीको प्रवर्धन तथा फलफुल खेतीलाई प्राथमिकता दिने
- स्वास्थ्य: पानीजन्य र हावाजन्य रोगहरूद्वारा प्रभावित अति विपन्न घरपरिवारहरूलाई प्राथमिकता दिने ।
- खानेपानी तथा सिंचाई: खानेपानी तथा सिंचाईका लागि पानी उपलब्ध गराउन पानीका मुहान संरक्षण, लघुसिंचाईका उपायहरू संचालन गर्ने ।
- क्षमता अभिवृद्धि: विपद् व्यवस्थापन, कृषि, आगलागी नियन्त्रण, कृषिवन दक्षता सम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गर्ने
- कृषिवन कार्यक्रलाई बढवा दिने

परिच्छेद ६ : जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना

६.१. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्रियाकलापहरूको पहिचान

संकटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषणको आधारमा तय भएका सम्भावित क्रियाकलापहरू र पालिका, वडा तथा समुदायस्तरमा भएका विभिन्न छलफलहरूबाट जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्रियाकलापहरूको पहिचान गरिएका छन् । यसका लागि सम्भावित प्रकोपहरू, त्यसले असर पारेका जीविकोपार्जनका स्रोतहरू, असरसंग जुध्न गरिएका उपायहरू तथा उपयुक्त उपायहरूको बारेमा विश्लेषण गरिएका छन् ।

तालिका ३०: अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्रियाकलाप क्रियाकलापहरूको पहिचान

जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरू	प्रभावित जीविकोपार्जनका स्रोतहरू	प्रकोपले पारेका असरहरू	समुदायले अपनाएका जुध्ने उपायहरू	उपायहरूले काम गरेको छन् ?	उपायहरू दीगो छन् ?	वैकल्पिक अनुकूलनका उपायहरू तथा विपद् जोखिम न्यूनिकरण
सुख्खा खडेरी	वनस्पति सुक्नु, अन्नवाली र तरकारी वाली सुकेर नाश हुनु, फलफूल सुक्नु,	उत्पादनमा कमी हुनु, भोकमरी हुनु, पानीका मुहान सुक्नु, जग्गाको बाभोपना बढ्नु, मानवीय स्वास्थ्यमा असर, कुपोषण बढ्नु, जैविक विविधतामा असर	आकाश पानीको पर्खाईमा रहेको, खाद्यान्न खरिद गर्नुपर्ने, खोरिया फडानी बढ्नु	छैन	छैन	बेमौसमी तरकारीखेती, सुख्खा सहने वाली, आधुनिक खेती प्रणालीको विकास, टनेल खेती
बाढी	खेतीपाती, खेतीयोग्य जमिन कटान हुनु, आवतजावतमा अवरुद्ध, अन्नवाली र फलफूल वालि नष्ट हुनु,, वन्यजन्तुको वासस्थान नाश हुनु ।	खेतीयोग्य जमिन साघुरिदै, उत्पादकत्वमा कमी, खानेपानी र सिचाई कुलो क्षति, पशुपंछि मर्ने, लोपोन्मुख वन्यजन्तुको लोप हुनु, खाद्यान्न वाली र फलफूल खेती नष्ट हुनु, चौपाया मर्नु,	स्थानीय जग्गाधनीको प्रयासमा बाढी रोकथामका लागि ढुंगाले छेकवार गरेको । असिनाको लागि कुनै उपाय नभएको ।	छैन	छैन	तारजाली तटबन्ध, बुझारोपण, डालेघास रोपण, सिचाई कुलो मर्मत, खानेपानी मर्मत, बाटोको स्तरउन्नति गर्नुपर्ने । तरकारीको लागि टनेलखेती, फलफूलको लागि असिना जालीको प्रयोग
कृषिमा रोग	अन्नवाली, तरकारी वाली, फलफूल खेती, नगदेवाली,	स्थानीय वीडिजन पाउन छोड्नु, नयानया रोगकिरा देखापरेको, खाद्यान्न वालीको मुख्य वृद्धि, वीडि रोगकिरा, रासायनिक मलको प्रयोग	परम्परागत चालचलनमा सिमित	छैन	छैन	अर्गानिक विषादी सम्बन्धी तालिम र सहयोग, कृषि प्राविधिक तालिम, वाली बिमा
पशुमा रोग	उत्पादनमा कमी, पशुपालन, कुखुरापालन,	स्थानीय नश्लहरू समाप्त हुनु, रोगको संक्रमण बढ्नु, उत्पानमा कमी	स्थानीय जडिबुटी को प्रयोग	छैन	छैन	पशु प्राविधिक तालिम, पशु बिमा
वन्यजन्तु आतंक	मानवीय क्षति, पशुचौपाया को क्षति, कुखुरा क्षति, अन्नवाली, तरकारीखेती, फलफूल खेती नोक्सान	मनोवैज्ञानिक असर, त्रसित हुनु, जिविकोपार्जनमा असर	डम्फु, ढोल र जस्तापाता बजाउनु, मानिस कराउनु	छैन	छैन	होर्डिङ्ग बोर्ड, पोस्टर टास्ने, जनचेतनामूलक तालिम, जैविक विविधता तालिम, खेतीपातीमा परिवर्तन
चट्याङ	पशुपालन क्षति, मानवीय क्षति हुनु, वालवालिका लाई मनोवैज्ञानिक असर	पशु चौपाया क्षति, मानवीय क्षति विद्युतीय उपकरणहरूमा क्षति	स्थानीय जडिबुटीको प्रयोग,	छैन	छैन	अर्थिङ्ग गर्ने, चट्याङ्ग सम्बन्धी जनचेतनामूलक काम गर्ने, होर्डिङ्ग बोर्ड, पोस्टर टास्ने
पहिरो	खेतीपाती, खेतीयोग्य जमिन कटान हुनु,	खेतीयोग्य जमिन साघुरिदै,	स्थानीय जग्गाधनीको	छैन	छैन	तारजाली तटबन्ध, बुझारोपण, डालेघास

जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरू	प्रभावित जीविकोपार्जनका स्रोतहरू	प्रकोपले पारेका असरहरू	समुदायले अपनाएका जुध्ने उपायहरू	उपायहरूले काम गरेको छन् ?	उपायहरू दीगो छन् ?	वैकल्पिक अनुकूलनका उपायहरू तथा विपद् जोखिम न्यूनिकरण
	आवतजावतमा अवरुद्ध,	उत्पादकत्वमा कमि, खानेपानी र सिचाई कुलो क्षति, पशुपंछि मर्ने,	प्रयासमा ढुंगाले छेकवार गरेको			रोपण, सिचाई कुलो मर्मत, खानेपानी मर्मत,
आगलागी	लेकाली भूभागको अन्नवाली नष्ट हुनु, परम्परागत प्रयोगमा रहेका जडिवुटी पाउन छोडनु, जडिवुटी नष्ट हुनु,	जडिवुटी पाउन छोडनु, धनजनको क्षति, पशुपंछि को वासस्थान नाश, वन्यजन्तु लोप हुनु	घर वरिपरि सरसफाई	छैन	छैन	अग्नी नियन्त्रण तालिम र प्रविधि सहयोग, होडिङ्ग बोर्ड स्थापना, जैविकविविधता तालिम, जनचेतनामूलक तालिम, गोष्ठी
असिना	खेतीपाती, खेतीयोग्य जमिन कटान हुनु, आवतजावतमा अवरुद्ध, हिमाली भूभागमा अन्नवाली र फलफूल वाली, नष्ट हुनु,, वन्यजन्तुको वासस्थान नाश,	खेतीयोग्य जमिन साघुरिदै, उत्पादकत्वमा कमि, खानेपानी र सिचाई कुलो क्षति, पशुपंछि मर्ने, लोपोन्मुख वन्यजन्तुको लोप हुनु, खाद्यान्न वाली र फलफूल खेती नष्ट हुनु, चौपाया मर्नु,	असिनाको लागि कुनै उपाय नभएको ।	छैन	छैन	तारजाली तटबन्ध, बुझारोपण, डालेघास रोपण, सिचाई कुलो मर्मत, खानेपानी मर्मत, बाटोको स्तरउन्नति गर्नुपर्ने । तरकारीको लागि टनेलखेती, स्याउको लागि असिना जालीको प्रयोग
हावाहुरी	अन्नवाली, तरकारीखेती, फलफूल खेती क्षति, पशुपालन मा असर, जागिर, व्यापार, आवतजावतमा असर	अन्नवाली, तरकारीखेती, फलफूल खेती नोक्सान पुर्याउने र उत्पादनमा कमि हुने, घर गोठ, विद्यालयहरूका छानाको उडाएको, मनोवैज्ञानिक असर पर्नु, जीविकोपार्जनमा असर	स्वयम् ले आआफनो घरगोठ मर्मत गरेको । विद्यालयहरूलाई स्थानीयको श्रमदान बाट पुननिर्माण गर्नेगरेको ।	छैन	छैन	वाली बिमा, प्राविधिकको डिजाइन तथा नक्सानुसार बलियो संरचना निर्माण गर्ने ।
मानव रोग	खाद्यवाली, नगदेवाली खेती, जडीबुटी संकलन, ज्याला मजदुरी, पशुपालन, जागिर, व्यापार,	आउ, पखाला, ज्वरो, आँखा पाक्ने रोग, टाईफाइड आदीको संक्रमणमा वृद्धि, कृषक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक, जागिरेले क्षमता अनुसारको कार्यसम्पादन गर्न नसक्नु, मानसिक विचलन पैदा हुनु, औषधीको खरिदमा रकम बाहिरिनु,	भारफुक गर्ने, स्थानीय जडिवुटीको प्रयोग गर्ने	छैन	छैन	आयुर्वेदिक औषधीको पहिचान र प्रयोग, जनचेतनामूलक कार्यक्रम, प्राथमिक उपचार सम्बन्धी तालिम तथा प्राथमिक उपचार सामग्री वितरण, स्वास्थ्य ईकाईको सर्बलिङ्गण, पानीको शुद्धिकरण गरी प्रयोग, पोषण सम्बन्धी तालिम, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, कोभिड- १९, कोरोनाजस्ता महामारीका लागि क्वारिनटाईन तथा होल्डीङ्ग सेन्टर सहित अत्यावश्यक उपचारको व्यवस्था गर्ने,
मिचाहा प्रजाति	अन्नवाली, तरकारी वाली, फलफूल खेती, नगदेवाली,	स्थानीय वीडविजन पाउन छोडनु, नयानया रोगकिरा देखापरेको, खाद्यान्न वालीको मुल्य वृद्धि, वीडमा रोगकिरा, रासायनिक मल तथा	परम्परागत चालचलनमा सिमित	छैन	छैन	अर्गानिक विषादी सम्बन्धी तालिम र सहयोग, कृषि प्राविधिक तालिम, वाली बिमा, मिचाहा प्रजातिको व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम प्रदान

जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरू	प्रभावित जीविकोपार्जनका स्रोतहरू	प्रकोपले पारेका असरहरू	समुदायले अपनाएका जुध्ने उपायहरू	उपायहरूले काम गरेको छन् ?	उपायहरू दीगो छन् ?	वैकल्पिक अनुकूलनका उपायहरू तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण
		विषादीको अधिकतम बृद्धि हुनु ।				गर्नु ।
तुषारो	आवतजावत मा असर, अन्नवाली र तरकारी वाली नोक्सान	उत्पादनमा कमि, आर्थिक सकट आउने	केही समय अगाडि वा पछाडी अन्नवाली लगाउने	छैन्	छैन्	खेतीपातीमा परिवर्तन, फलफूलखेती, स्याउखेती

६.२ अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यहरूको प्राथमिकीकरण

पहिचान भएका जोखिम तथा प्रकोपहरूको प्रभावहरू तथा त्यसको लाभ लागत अनुपात लाभान्वित वर्ग आदिलाई मध्यनजर गरी अनुकूलनका उपायहरूको प्राथमिकीकरण तय गरिएको छ । प्राथमिकीकरण गर्ने क्रममा प्रभावकारिता, खर्चको मितव्ययीता, सम्भावना, महिलाप्रति संवेदनशीलता जस्ता उल्लेखित विषय वस्तुहरूलाई अड्क १ देखि ३ निर्धारण गरिएको थियो जसमा अड्क १ ले आधार राम्ररी पुरा गर्न नसक्ने तथा अड्क ३ ले राम्ररी पुऱ्याउन सक्ने जनाउँछ । यस विधिमा खर्चको मितव्ययीता भने कम खर्चिलोलाई अड्क ३ र धेरै खर्चिलोलाई अड्क १ मानिएको छ । सबै विश्लेषणको नतिजालाई जोडेर आएको कुल अड्कहरूलाई ३ भागमा विभाजन गरिएको थियो जसमध्ये १४-१५ अड्क आएका उपायहरूलाई तत्काल र अत्यावश्यक अवलम्बन गर्नुपर्ने १२-१३ अड्कलाई उच्च आवश्यक र ११ भन्दा कमका अड्क आएकाहरूलाई आवश्यक भनी वर्गीकरण गरिएको थियो । सोअनुसार प्राथमिकीकरण क्रमशः प्रथम, द्वितीय र तृतीय गरी श्रेणीबद्ध गरिएको छ ।

तालिका नं.३१: अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यहरूको प्राथमिकीकरण

प्रकोप	अनुकूलनका उपायहरू	उपयोगिता, दीगोपन तथा सान्दर्भिकता (१-३) (क)	प्रभावकारिता (१-३) (ख)	खर्चको प्रभावकारिता (१-३) (ग)	सम्भाव्यता (१-३)(घ)	लैङ्गिक संवेदनशीलता (ङ)	कुल (क+ख+ग+घ+ङ)	कैफियत प्राथमिकीकरण)
सुख्खा खडेरी	खानेपानी मुहान संरक्षण, खानेपानी योजना निर्माण तथा मर्मत	३	३	२	३	३	१४	प्रथम
	सिंचाई कूलो मर्मत तथा स्तरउन्नती	३	३	२	३	३	१४	प्रथम
	टनेल तथा वेमौसमी तरकारी खेती	३	३	२	३	३	१४	प्रथम
	पक्की सिंचाई पोखरी	३	३	१	१	१	९	तृतीय
	पोखरी तथा तालतलैया संरक्षण	३	३	३	२	३	१४	प्रथम
बाढी	खानेपानी मुहान संरक्षण	३	३	३	३	३	१५	प्रथम
	सूचना प्रणालीको स्थापना	३	३	१	२	२	११	तृतीय
	असिनापानी प्रतिरोधी जाली वितरण	३	२	१	२	३	११	तृतीय
	टनेल खेती	३	२	२	३	३	१३	द्वितीय
	तटबन्ध तथा नाली मर्मत तथा निर्माण, गोरेटो बाटो सुधार	३	३	१	१	३	११	तृतीय
कृषिमा रोग	वायो ईनीजिनयरिंग (जैविक बाध र पर्खाल)	२	३	३	२	३	१४	प्रथम
	कम्पोस्ट मल तयारी तालिम	३	३	३	२	२	१३	द्वितीय
	प्रांगारिक मल तथा जैविक विषादी तयारी तालिम	३	३	३	२	२	१३	द्वितीय
	बाली विमा वारे जनचेतना	३	२	२	२	२	११	तृतीय
	बाली विमा	२	२	१	२	२	९	तृतीय
	माटो परीक्षण शिविर	३	३	१	२	३	१२	द्वितीय
	आलु वीउ भण्डारणको स्थापना	३	३	२	३	३	१४	प्रथम
	मौसमी तथा वेमौसमी खाद्य र कृषि उपज संकलन गोदाम स्थापना	३	३	२	३	३	१४	प्रथम
	उन्नत जातका वीउ वितरण	३	३	३	३	३	१५	प्रथम
	तरकारी खेतीका लागि नर्सरी स्थापना	३	३	३	३	३	१५	प्रथम
कृषि औजारहरूको मिनी टिलर, थ्रयेसर, मकै छोडाउने हाते मेसिन, दाँते, मेसिन लगायतका मेसिन खरिद तथा वितरण	३	२	१	२	२	१०	तृतीय	

प्रकोप	अनुकूलनका उपायहरू	उपयोगिता, दीगोपन तथा सान्दीभक्तता (१-३) (क)	प्रभावकारीता (१-३) (ख)	खर्चको प्रभावकारीता (१-३) (ग)	सम्भाव्यता (१-३)(घ)	लैङ्गिक संवेदनशीलता (ङ)	कुल (क+ख+ग+घ+ङ)	कैफियत प्राथमिककरण
	फलफुल विरुवा वितरण (ओखर, टिम्बुर, स्याउ)	3	3	3	3	3	15	प्रथम
	फलफुल खेती, व्यवसायिक भेडा बाखापालन र अगुवा कृषक तालिम, माहुरीपालन तालिम	3	3	3	3	3	15	प्रथम
	माटो परीक्षण, माटोको उपचार	3	3	1	2	3	12	द्वितीय
	जैविक मल र विषादी तयारी तालिम	3	3	2	2	2	12	द्वितीय
पशुरोग	पशुपालन सम्बन्धी तालिम	3	3	2	2	3	13	द्वितीय
	पशु शिविर तथा औषधी वितरण/पशु खोप कार्यक्रम	3	3	1	2	3	12	द्वितीय
	भकारो सुधार	3	3	2	2	2	12	द्वितीय
	भेडाबाखाको खोर सुधार	3	2	2	2	2	11	तृतीय
	पशु विमावारे जनचेतना	2	2	1	2	2	9	तृतीय
	पशु विमा	2	2	1	2	2	9	तृतीय
	गोठ सुधार कार्यक्रम	2	2	1	1	1	7	तृतीय
	भेटनरी तालिम तथा पशु प्राविधिक तालिम	3	2	1	1	1	8	तृतीय
वन्यजन्तु आतंक	सचेतनामूलक कार्यक्रम	3	3	2	2	3	13	द्वितीय
	होडिङ्गबोर्ड स्थापना	3	3	1	2	3	12	द्वितीय
चट्याङ्ग	अर्थिङ्ग स्थापना	3	3	2	2	3	13	द्वितीय
	जनचेतना मूलक तालिम, गोष्ठी, होडिङ्ग बोर्ड स्थापना	3	3	1	2	3	12	द्वितीय
पहिरो	पहिरो पूर्व सूचना प्रणालीको स्थापना	3	3	1	1	2	10	तृतीय
	तटबन्ध निर्माण, ग्याविन पर्खाल	3	3	3	2	3	14	प्रथम
	वायोइन्जीनियरिङ्ग, वृक्षारोपण	3	3	2	3	3	14	प्रथम
	सिंचाई कूलो मर्मत तथा स्तरउन्नती	3	2	1	3	3	12	द्वितीय
	नदी किनारमा वृक्षारोपण	3	3	3	2	3	14	प्रथम
	खेतीयोग्य जग्गाको गह्वा सुधार	3	3	3	2	2	13	द्वितीय
	कृषि वन प्रणाली प्रवर्द्धन	3	3	3	3	3	15	प्रथम
आगलागी	अग्नी नियन्त्रण सम्बन्धी तालिम तथा सामाग्री वितरण	3	2	2	2	2	11	तृतीय
	डहेलो नियन्त्रण सामाग्री वितरण तथा जनशक्ती उत्पादन	3	2	2	1	2	10	तृतीय
	डहेलो नियन्त्रणको सूचनासहितको होडिङ्ग बोर्ड स्थापना	3	2	3	3	3	14	प्रथम
असिना	खानेपानी मुहान संरक्षण	3	3	3	3	3	15	प्रथम
	सूचना प्रणालीको स्थापना	3	3	1	2	2	11	तृतीय
	असिनापानी प्रतिरोधी जाली वितरण	3	2	1	2	3	11	तृतीय
	टनेल खेती	3	2	2	3	3	13	द्वितीय
	तटबन्ध, तथा नाली मर्मत तथा निर्माण, गोरेटो बाटो सुधार	3	3	1	1	3	11	तृतीय
	वायो ईनीजिनयरिङ्ग (जैविक बाध र पर्खाल)	2	3	3	2	3	14	प्रथम
हावाहुरी								
मानव रोग	जनचेतनामूलक कार्यक्रम	3	3	2	2	3	13	द्वितीय
	प्राथमिक उपचार सम्बन्धी तालिम तथा सामग्री खरिद	3	3	3	2	3	13	द्वितीय
	वर्धिङ्ग सेन्टर स्थापना	3	3	1	2	3	12	द्वितीय
	पानीको शुद्धिकरण	3	3	3	3	3	15	प्रथम
	स्वास्थ्य शिविर, आँखा शिविर, सम्पूर्ण रोग परीक्षण शिविर	3	3	2	2	3	13	द्वितीय
	खाद्य तथा पोषण व्यवहार परिवर्तन तालिम	3	2	2	2	3	12	द्वितीय
	सुधारिएको चुलो निर्माण तालिम	3	2	2	2	3	12	द्वितीय
	सरसफाई सम्बन्धी सडक नाटक	3	2	2	2	3	12	द्वितीय
	जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन	3	2	3	3	3	14	प्रथम

प्रकोप	अनुकूलनका उपायहरु	उपयोगिता, दीगोपन तथा सान्दीभकता (१-३) (क)	प्रभावकारीता (१-३) (ख)	खर्चको प्रभावकारीता (१-३) (ग)	सम्भाव्यता (१-३)(घ)	लैङ्गिक संवेदनशीलता (ङ)	कुल (क+ख+ग+घ+ङ)	कैफियत प्राथमिककरण)
मिचाहा	मिचाहा प्रजाति नियन्त्रण	3	2	3	3	3	14	प्रथम
प्रजाति	मिचाहा प्रजाति प्रशोधन तथा व्यवस्थापन	3	2	3	3	3	14	प्रथम
तुषारो	किवी खेती	3	2	2	2	3	12	द्वितीय
	जनचेतनामूलक कार्यक्रम	3	2	2	2	3	12	द्वितीय

६.३ अनुकूलन कार्ययोजनाको निर्माण

अघिल्ला खण्डहरुमा भएका प्राथमिकता अनुसार सहभागितामूलक खुल्ला छलफलको आधारमा र हालसम्म भएको प्रगति तथा बाँकी क्रियाकलापहरु समेतलाई ध्यानमा राखी निम्नानुसार योजना (२०८०/०८१ देखि २०८४/०८५ सम्म) जलवायू परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना, छत्रेश्वरी गाउँपालिकाले तयार गरेको छ। यस योजनामा बजेट अनुमान गर्दा सहभागितामूलक छलफलबाट स्थानीय अनुभव तथा वर्तमान दररेटका आधारमा तयार गरिएको छ।

तालिका ३२:स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

क्र. स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर/ हजारमा	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुल जम्मा	वस्ती तथा समुदाय	सम्भावित सहयोगी निकाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा			
१ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा																	
१	माटो परीक्षण	पटक	७०	१००	१५	१५००	१५	१५००	१५	१५००	१५	१५००	१०	१०००	७०००	पालिका अर्न्तगतका ७ वटै वडा कार्यालयहरूमा	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरू
२	तरकारी खेती तालिम	पटक	३	१००	१	१००	१	१००	१	१००	०	०	०	०	३००	७ वटै वडाका सक्रिय कृषकहरू	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरू
३	तरकारी खेती टनेल सहयोग	जना	७५	५०	२५	१२५०	२५	१२५०	२५	१२५०	०	०	०	०	३७५०	७ वटै वडाका सक्रिय कृषकहरू	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरू
२	पशु नश्ल सुधार कार्यक्रम तथा उन्नत जातको बाख्रा, बोका वितरण	वटा	५६	१००	१५	१५००	१५	१५००	१५	१५००	११	११००	०	०	५६००	७ वटै वडाका सक्रिय कृषकहरू	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरू
४	बाली बीमा	घरधुरी	५००	२	१००	२००	१००	२००	१००	२००	१००	२००	१००	२००	१०००	७ वटै वडाहरूका कृषकहरूको तरकारी र अन्नबाली	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, विमा कम्पनी, सरोकारवाला निकायहरू
५	पशु बीमा	घरधुरी	५००	२	१००	२००	१००	२००	१००	२००	१००	२००	१००	२००	१०००	७ वटै वडाहरूका कृषकहरूको पशुचौपायहरू	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, विमा कम्पनी, सरोकारवाला निकायहरू
३	एक वडा एक कृषि प्राविधिक तालिम	जना	७	१००	०	०	७	७००	०	०	०	०	०	०	७००	७ वटै वडाका गरिव तथा विपन्नवर्गका योग्य महिला वा पुरुष	वडा, नपा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरू
६	एक वडा एक पशु प्राविधिक तालिम	जना	७	१००	०	०	७	७००	०	०	०	०	०	०	७००	७ वटै वडाका गरिव तथा विपन्नवर्गका योग्य महिला वा पुरुष	वडा, नपा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरू
						४७५०		६१५०		४७५०		३०००		१४००	२००५०		
# वन जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण																	
१	खानेपानी मुहान संरक्षण	वटा	८	५००	८	४०००	०	०	०	०	०	०	०	०	४०००	वडा नं.१, जरालोटे मुहान, तल्लो काठलावाङ्ग, मायापैरा मुहान, मोखल्या मुहान, गरज्याङ्ग मुहान, तुपारे मुहान, लसुने कात्लावाङ्ग मुहान, उदिनेखोली मुहान, चौखेढुंगा, खानीखोला, सिट्पानी,	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरू

२	खानेपानी मुहान संरक्षण	बटा	१५	५००	०	०	१५	७५००	०	०	०	०	०	०	०	७५००	बडा नं. २, मुलखोला, पधेरागैरा, दारेभर, हुंगेखानी, भाप्रेखोला, ठूलाखोला, पधेराखोला, दोरेनी मुहान, कोप्पीखोला काफलडाडा, सिमकेले, कुईनेभर, चाखे, क्विचकचे, गुंगेसे, भोटेपानी, सैयनडाडा, न्याउलीखोला, मंगराखोला मुहान चौलागेरा, वाखामुहान, लिराडाडा, ठरीखोला, पांचकापे, पनेरीखोला, डिम्नीगारे, सुगुरेखोली, वायोखोला मुहान	बडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
३	वन्यजन्तु आहारा रिचार्ज पोखरी निर्माण योजना	बटा	३	२००	३	६००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	६००	बडा नं.२, रातामाटाचौर, डोगोफाल्ने, चाकुने पोखरा	बडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
४	खानेपानी मुहान संरक्षण	बटा	१४	५००	१४	७०००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	७०००	बडा नं.३ का दोहनी मुहान, खारखोला २, स्यालेखोला, बिउरेखोला, लिस्नेखोला, सातमुल, सिमाखोला, ठूलामुल, लैसेखोला, पटारे, वुलवुले,मैलापाखा, लाटिलेखाने पानीमूल चिसापानी, तलापधेरा, शाईकुमारी, पुरानापानी, भलकाने, जामुनेपानी, कोटपधेरा, जुगेपानी, रोकचालीडाडा, उदिजिउला, ताउलेरह, कमेरीडाडा, सिमपानी, अस्नेनी, सिमखेत, नारेमुहान	बडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
५	घाटिगौरा, पाल्लाघारी बृक्षारोपण	पटक	२	५००	१	५००	१	५००	०	०	०	०	०	०	०	१०००	बडा नं.४, घाटिगौरा, पाल्लाघारी	बडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
६	खानेपानी मुहान संरक्षण	बटा	५	५००	५	४०००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	४०००	बडा नं. ४ का दुदिल्ले मुहान, मेलाखोला मुहान, खालीगैरी मुहान, तुपारीखोली मुहान, कोरिबस्ने ओठारको मुहान, ठूलीखर्क पधेरा, कोप्पेखोला मुहान, टुनीघोट मुहान, गोगनगैरा मुहानकाफलगैरा मुहान, काफलगैरा मुहान मुलाखोला मुहान, खुटिखोला मुहान, देउराली मूल, पुल्याखोला मुहान, कुवागैरी नरदुला मुहान, चौरपाटा मुहान, किम्बोट मुहान, ठारीगैरी मुहान, कन्चेरी मुहान, खानीगेरा मुहान, कुनीकी मुहान, तिवाड मुहान दूमिल्ला मुहान, पोखडाडा मुहान	बडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
७	वन्यजन्तु आहारा रिचार्ज पोखरी निर्माण योजना	बटा	५	५००	५	३०००	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३०००	बडा नं.५, गिद्मारे	बडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु

८	खानेपानी मुहान संरक्षण	बटा	१४	५००	१४	७०००	०	०	०	०	०	०	०	०	७०००	बडा नं. ५, साराखोर मुहान, हिलेखाली, किमिरेपानी, कालिमाटि मुहान, सांगिनेखोली, धाराखोला, सिल्पुरीरा, गैरामुल धारेखोला, चाख्लीघाट, आग्राखोला, तिरतिरे, जुगेखोली, डारखर्क, क्षेत्रमाफ, काफलपानी, पनेरीखोला, लाकुरीकोरुख, जमदारेगाउको धारा, डिमुरगारे, वेतखोली, सुन्दरखाली, पाखेपानी, मगनीले पानीखाने, कोलबोटा खोला, भयामखोली फलेटेखाली, चौरपानी, जलुकेखोली, तिमिलेचौर, मुखियागाडेको खोला, तामाधारा, जम्मुखोला, मदिनाखोला, जलुकेखोली, पुरानधारा, भयाउखोला, धमधमे	बडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
९	खानेपानी मुहान संरक्षण	लस	१	५००	१	५००	०	०	०	०	०	०	०	०	५००	बडा नं.६, लान्तीवजार पाखापानी, सागरमुल, कल्लेखोला, ढोरसिम, गोगनेखोला, मुलखोला, काफलारुख, जुगेखोला, कालिकाछहरा, मजाउ, सिस्नेरी, तिनगन्डा, कैनारुख, धानवारी, लेखपधेरा, कालाखोला	बडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१०	खानेपानी मुहान संरक्षण	बटा	१६	५००	१६	८०००	०	०	०	०	०	०	०	०	८०००	बडा नं. ७, कल्लेखोला, सारपानी, जुगेखोली, पनेरीखोला, जिताथान, जांमिरीसिम, छहरेखोला, धारापानी, रिठामुल, साउनेखोला रोटेखोला, भदेखोला, बरिखोरिया, शनेरीखोला, तल्लो टुलोखोला, भक्कामखोला, जुगेखोली, सिमखोला, रुदेखोला, जाम्नेखोला, उह्रिपधेरा, साउनेपानी, सिमपाखा, कालिमाटिखोला, माथेखोला, खोल्डेपानी, सिमलचौर, गोरुपधेरा, रुक्सेपानी, भित्रिखोला	बडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
११	जैविक तटवन्ध र भुईँघास रोपण	लस	१	१०००	०	०	१	१०००	०	०	०	०	०	०	१०००	सबै सामुदायिक वन क्षेत्र	बडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१२	स्थानीय प्रजातिका डालेघास रोपण	लस	५	५००	१	५००	१	५००	१	५००	१	५००	१	५००	२५००	सबै सामुदायिक वन क्षेत्र	बडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१३	निगालो रोपण	हं.	५	१००	०	०	५	५००	०	०	०	०	०	०	५००	सामुदायिक वन क्षेत्र	बडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१४	अग्नी नियन्त्रण तालिम र सामाग्री सहयोग	पटक	१५	१००	३	३००	३	३००	३	३००	३	३००	३	३००	१५००	सावउस उपभोक्ताहरु	बडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
				३५४००	१०३००	८००	८००	८००	८००	८००	८००	८००	८००	४८१००			

३	जलस्रोत तथा ऊर्जा																
१	सिचाई कूलो निर्माण	वटा	१०	१०००	२	२०००	२	२०००	२	२०००	२	२०००	२	२०००	१००००	वडा नं. १, का सम्पूर्ण सिचाई कूलोहरु	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२	सिचाई रिचार्ज पोखरी निर्माण योजना	वटा	१७	२००	१७	३४००	०	०	०	०	०	०	०	०	३४००	वडा नं.२, रानापोखरा, अगुल्टाकुरा, जेवलहाले, सौडोटा, खड्गीरा, गालाचिरे, अत्तरकांडा, चौरडाडा, गोगनेरी, डाडागाउ, रेखोहाले, खोरवारे, दयाटाकुरा, गातिना, लसुने, भैसेखर्क, काफलडाडा	वडा, गापा, संघ, प्रदेश, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
३	सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	१५	१०००	५	५०००	५	५०००	५	५०००	०	०	०	०	१५०००	वडा नं. २, दहखोला देखि लामातरा सम्म । लामातरा देखि सेर्माथान सम्म । गौरिघाट देखि टाउरी जिजला सम्म । तिनछहरी देखि टाउरी कालादुगा सम्म । गौर देखि पनेलीवोट सम्म । न्यायोखर्क देखि तल्लोकूलो सम्म । भैसेखर्क देखि भंगरा सम्म । राजटेचौर देखि रेखोहाले सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
४	लिफ्ट सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	५	१००००	०	०	०	०	०	०	४	४०००	१	१००००	५००००	वडा नं. ३, लिकिनीखोला देखि दारिमजिजला सम्म । लिकिनीखोला देखि घरेलीजिजला सम्म । लिकिनीखोला देखि दारिमलीजिजला सम्म । लिकिनीखोला देखि पालेखोलागाउँ सम्म । चुनेओढार देखि तिनगेरा, आरीतारा सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
५	लिफ्ट सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	१	१००००	१	१००००	०	०	०	०	०	०	०	०	१००००	वडा नं.४, किमुतरा देखि शिदमरि सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
६	सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	१	१०००	०	०	०	०	१	१०००	०	०	०	०	१०००	वडा नं.४, ओखरावोट देखि हात्तिदुगा सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
७	सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	१.५	१०००	१.५	१५००	०	०	०	०	०	०	०	०	१५००	वडा नं.४, घट्टवोट देखि सिमवजार, छोटिखोली सम्म । हात्तिदुगा देखि रेजाखोला सम्म । काफलतरा देखि साननखोला सम्म । काफलवोट देखि वेतेनी सम्म । भवन्नेरह देखि सागिने सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
८	सिचाईकूलो निर्माण योजना	किमि	६	१०००	२	२०००	२	२०००	२	२०००	०	०	०	०	६०००	वडा नं. ५, ठूलाखोला देखि लाकुरीचौर सम्म । ठूलोवेतनी देखि वेतेनीघट्ट सम्म । मुलापानी देखि तीनपोखरी सम्म । मुखियादम देखि पुतलीखेत सम्म । घारीखोला देखि जलुके सम्म । छहरा देखि पटारे सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु

९	सिचाई पोखरी निर्माण योजना	वटा	१०	५००	०	०	०	०	१०	५०००	०	०	०	०	५०००	वडा नं.५, चौरपानी	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१०	रिचार्ज पोखरी निर्माण योजना	वटा	६	५००	६	३०००	०	०	०	०	०	०	०	०	३०००	वडा नं.५, महानेटा	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
११	लिफ्ट सिचाईकुलो निर्माण योजना	किमि	१	१००००	०	०	१	१००००	०	०	०	०	०	०	१००००	वडा नं. ६, शारदानदी देखि गोदे सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१२	सिचाईकुलो निर्माण योजना	किमि	३	१०००	३	३०००	०	०	०	०	०	०	०	०	३०००	वडा नं. ६, शारदा ओख्ले देखि गरिजिउला फाँट, बुरेनी सम्म । ओख्ले देखि तल्नी बुरेनी जिउला सम्म । पौवा देखि स्याला जिउला सम्म । तालगेरा देखि ओखले सम्म । भोटेचौर, स्थानीयपिपल देखि जोलीपिपल सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१३	सिचाईकुलो निर्माण योजना	किमि	१०	१०००	२	२०००	२	२०००	२	२०००	२	२०००	२	२०००	१००००	वडा नं. ७, फल्लेबाँध देखि शंखमूल सम्म । डाडाजिम । रातापहिरा देखि माथिल्लो कुन्ते सम्म । जामुनेखोला देखि गनारजिउला सम्म । गोटेखोला देखि अमिलेटारर जिउला सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१४	लिफ्ट सिचाईकुलो निर्माण योजना	किमि	१	१००००	०	०	१	१००००	०	०	०	०	०	०	१००००	वडा नं. ७, शारदा देखि राइसी सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
				३१९००		३१०००		१७०००		६०००		१४०००		१३७९००			
४ स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई																	
१	लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना	वटा	१०	६०००	२	१६०००	२	१६०००	२	१६०००	२	१६०००	२	१६०००	६००००	वडा नं.१ बा सम्पूर्ण खानेपानी योजनाहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२	लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना	किमि	३	६०००	३	२४०००	०	०	०	०	०	०	०	०	२४०००	वडा नं.२, मुलाखोला देखि सौडोटा सम्म । गौरे देखि अगुलटाकुरा सम्म । भैसेखर्क देखि मटिखन्नी सम्म । ताउलेरह देखि आठजहारी सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
३	एकधर एकधारा खानेपानी निर्माण योजना	किमि	७	१०००	०	०	२	२०००	१	१०००	२	२०००	२	२०००	७०००	वडा नं. २, मुलाखोला देखि मटिखन्नी, माताकुट्टि सम्म । खनाखोला देखि अत्तरकाडा सम्म । जुम्लेसल्ला देखि गौरे सम्म । मुलाखोला देखि डिर्गे, कल्लेरी, डाडागाउ, तेम्रीखर्क, चुन्नेपोखरा । मुलखोला देखि वयलडाडा सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु

४	एकघर एकधारा खानेपानी निर्माण योजना	किमि	५	१०००	१	१०००	२	२०००	२	२०००	०	०	०	०	५०००	वडा नं.३, ठूलामुल देखि पटारे वडा कार्यालय सम्म । सातमुल देखि सिगारीकोट, पेदिखोला, पाथिहाला, पालेखोला, पानीमिल । लिम्बेखोला देखि कोरवाङ्ग, कोट सम्म । जुगेपानी देखि सिगारीकोट सम्म । खारखोला देखि भारतिका चिरा सम्म । स्यालेखोला देखि दारिमजिउला सम्म । मेलापाखा देखि मुलखोलागाउँ सम्म । जुगेपानी देखि मुलखोलागाउँ सम्म । लाटिलेखाने पानीमुहान देखि डाडागाउँ, गैरागाउँ सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
५	लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना	किमि	४	६०००	१	६०००	१	६०००	१	६०००	१	६०००	०	०	३२०००	वडा नं. ३, खारखोला देखि खारखोलागाउँ सम्म । विउरेखोला देखि कापुकांडा सम्म । चिसापानी देखि नुवागाउँ सम्म सम्म । लिकिनीखोला देखि मजावजिउला सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
६	आँखा शिविर	पटक	५	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	५०००	वडा नं.६, भोटेचौर	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
७	नाक, कान, घाटि को स्वास्थ्य परीक्षण शिविर	पटक	५	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	५०००	वडा नं.३, दारिमजिउला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
८	एकघर एकधारा खानेपानी निर्माण योजना	किमि	४	१०००	०	०	३	३०००	१	१०००	०	०	०	०	४०००	वडा नं.४, कन्चिरे देखि लक्ष्म मा.वि. जयचौर हुदै फोदिगैरा, हात्तिढुंगा । पल्लापानी देखि टोटके गाउँ सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
९	लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना	किमि	४	६०००	१	६०००	१	६०००	१	६०००	१	६०००	०	०	३२०००	वडा नं.४, पनेरा देखि ठूलीखर्क गाउँ सम्म । नरदुला देखि सुनपोखरी, घरेलीडाडा सम्म । काफलबोट देखि गतेडाडा गाउँ सम्म । सानीखोला आकाशीगाउँ सम्म । वेतेनी देखि वाडेसल्ला सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१०	आकाशेपानी संकलन टंकी निर्माण	घरधुरी	५०	२००	५०	१००००	०	०	०	०	०	०	०	०	१००००	वडा नं.५, पाखापानी, टुनीबोट, दिवारगाउँ	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
११	लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना	किमि	३	६०००	२	१६०००	१	६०००	०	०	०	०	०	०	२४०००	वडा नं.५, मोखलेनी मुल देखि महानेटा सम्म । ढोलेराचौर देखि जुम्लीगाउँ सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१२	एकघर एकधारा खानेपानी निर्माण योजना	किमि	२	१०००	०	०	१	१०००	१	१०००	०	०	०	०	२०००	वडा नं. ५, पल्लोगाउँ देखि घर्तिगाउँ, बोहरागाउँ सम्म । डिमुरगारे देखि महानेटा सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु

१३	एकघर एकधारा खानेपानी निर्माण योजना	किमि	८	१०००	४	४०००	२	२०००	२	२०००	०	०	०	०	६०००	वडा नं. ६, पाखापानी देखि गर्चे सम्म । कल्लेखोला देखि कुरुल्ले, स्याली सम्म । कल्लेखोला देखि मन्दिर सम्म । गोगनेखोला देखि रानागाउँ सम्म । शंखमुल । लान्तीवजार । छहरेखोला देखि रावतगाउ, श्रीचौर हुदै वताती सम्म । छहरेखोला देखि तल्लो पानेखोला सम्म ।	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१४	लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना	किमि	१	६०००	१	६०००	०	०	०	०	०	०	०	०	६०००	वडा नं.६, डोरसिम देखि मन्दिर सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१५	फोहर व्यवस्थापन डम्पिङ साईट निर्माण	वटा	१	१००००	०	०	१	१००००	०	०	०	०	०	०	१००००	वडा नं.६	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१६	दाँत परीक्षण शिविर	पटक	५	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	५०००	वडा नं.६, भोटेचौर	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१७	स्त्रीरोग परीक्षण शिविर	पटक	५	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	५०००	वडा नं.६, भोटेचौर	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१८	प्रार्थमिक उपचार तालिम र प्रविधि सहयोग	पटक	५	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१०००	वडा नं.६, भोटेचौर । लान्तीवजार । जिताथान, राङ्सी	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१९	लिफ्ट खानेपानी निर्माण योजना	किमि	५	६०००	१	६०००	१	६०००	१	६०००	१	६०००	१	६०००	४००००	वडा नं. ७, फुलवारी देखि माथिल्लो जिताथान सम्म । शारदा सोता देखि वाडाचौर सम्म । शंखमुल देखि पेदि सम्म । सारोपानी देखि वावियाचौर सम्म । तल्लोपधेरा देखि निलापोखरी सम्म । शारदाखोला देखि कोट सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२०	एकघर एकधारा खानेपानी निर्माण योजना	किमि	५	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	५०००	वडा नं. ७, साउनेखोला देखि पानेखोला सम्म । कल्लेखोला देखि शंखमुल सम्म । सिउरेखोला देखि कार्तिके सम्म । जामुनेखोला देखि तल्लो जिउला सम्म । ज्याधिरैसिम देखि रावल टोल सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२१	डस्टविन स्थापना	वटा	५००	५	१००	५००	१००	५००	१००	५००	१००	५००	१००	५००	२५००	सबै वडाका वडा स्तरीय वजारक्षेत्र	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
						१०८७००		७३७००		५२७००		४७७००		३१७००	३१४५००		
५	स्थानीय ग्रामिण तथा शहरी बस्ती																
१	वायोईन्जिनियरिङ सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	५	१०००	०	०	५	५०००	०	०	०	०	०	०	५०००	वडा नं. १, धोवाटेखोला देखि सिन्दुरे हुदै रानीपोखरी सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु

२	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	५	१०००	०	०	०	०	५	५०००	०	०	०	०	५०००	वडा नं. १, सिलुडखोला देखि दारिमवोट हुदै कर्णगाउ सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
३	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	५	१०००	०	०	५	५०००	०	०	०	०	०	०	५०००	वडा नं. १, न्यायिकखर्क देखि दमाचौर हुदै फारुलीवोट, जलेखर्क सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
४	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	१०	१०००	०	०	५	५०००	५	५०००	०	०	०	०	१००००	वडा नं. १, जिउलाटोल देखि कुट्टिवजार, कल्लेरी, मयानीघाट हुदै लसुनेपाता सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
५	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	५	१०००	०	०	०	०	५	५०००	०	०	०	०	५०००	वडा नं. १, घोवाटे देखि चिनीयाखर्क हुदै काब्ले सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
६	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	५	१०००	०	०	०	०	५	५०००	०	०	०	०	५०००	वडा नं. १, पटारे देखि कर्णगाउ हुदै सानीपोखरी सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
७	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	१	१०००	०	०	१	१०००	०	०	०	०	०	०	१०००	वडा नं. २, दहरखोला देखि स्वास्थ्यचौकी, अत्तरकांडा सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
८	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	२	१०००	२	२०००	०	०	०	०	०	०	०	०	२०००	वडा नं. १, मोखलाखोला देखि रातामाटा सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
९	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	२	१०००	२	२०००	०	०	०	०	०	०	०	०	२०००	वडा नं. २, सौडौटा देखि जन्तीढुंगा हुदै पागिभरा टावर सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१०	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	२	१०००	२	२०००	०	०	०	०	०	०	०	०	२०००	वडा नं. २, रयाजाखोला देखि बुरासे सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
११	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	२	१०००	२	२०००	०	०	०	०	०	०	०	०	२०००	वडा नं. २, पाथिहाल्ने देखि जथाकलेक सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१२	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	४	१०००	०	०	४	४०००	०	०	०	०	०	०	४०००	वडा नं. २, दहगाउको मरठ देखि बुरासे टोटके सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१३	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	३	१०००	३	३०००	०	०	०	०	०	०	०	०	३०००	वडा नं. ३, मुलखोला देखि सालडाडा हुदै खडगदेवी मन्दिर सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१४	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	४	१०००	०	०	४	४०००	०	०	०	०	०	०	४०००	वडा नं. ३, दारिमजिउला देखि खारखोला खडगदेवी मन्दिर सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१५	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	३	१०००	०	०	०	०	३	३०००	०	०	०	०	३०००	वडा नं. ३, दारिमजिउला देखि खापुकांडा सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१६	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	३	१०००	०	०	०	०	०	०	२	२०००	०	०	३०००	वडा नं. ३, पूजारीटोल देखि माथिल्लो जिउला, कोरवाङ्ग सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१७	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	४	१०००	०	०	०	०	४	४०००	०	०	०	०	४०००	वडा नं. ४, जयचौर देखि देबली हुदै चाख्ले सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१८	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	१	१०००	१	१०००	०	०	०	०	०	०	०	०	१०००	वडा नं. ४, ठूलीखर्क देखि लामाचौर हुदै तारुपरे सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु

३६	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	३	१०००	०	०	३	३०००	०	०	०	०	०	३०००	वडा नं. ६, भुमेश्वर देखि रानागाड सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
३७	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	२	१०००	०	०	२	२०००	०	०	०	०	०	२०००	वडा नं.७, श्रीचौर देखि वावियाचौर सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
३८	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	३	१०००	३	३०००	०	०	०	०	०	०	०	३०००	वडा नं.७, पेदि देखि श्रीचौर हुदै राइसी सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
३९	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	३	१०००	३	३०००	०	०	०	०	०	०	०	३०००	वडा नं.७, श्रीचौर देखि वावियाचौर हुदै कोट सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
४०	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	४	१०००	०	०	४	४०००	०	०	०	०	०	४०००	वडा नं. ७, तुपारे देखि जामुने सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
४१	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	२	१०००	०	०	२	२०००	०	०	०	०	०	२०००	वडा नं.७, जिताथान देखि राइकोट सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
४२	वायोईन्जिनियरिङ्ग सहित सडक स्तरउन्नती	किमि	३	१०००	३	३०००	०	०	०	०	०	०	०	३०००	वडा नं.७, अमिलेखोला देखि पिपलटाकुरा हुदै पानीखोला सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
४३	हरित बजार व्यवस्थापन	किमि	८	१५०	८	१२००	०	०	०	०	०	०	०	१२००	सवै वडास्तरका बजारक्षेत्रहरु	वडा, नपा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
						४७२००		४९०००		३५०००		२०००		०	१३३२००		
६	जलवायुजन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन																
१	मोखलाखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण योजना	किमि	५	१००००	१	१००००	१	१००००	१	१००००	१	१००००	१	१००००	५००००	वडा नं.१, तिलसरी खोला देखि भकरेनीका छहरा सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२	धोवाटे खोला तारजाली तटवन्ध निर्माण योजना	किमि	३	१००००	१	१००००	१	१००००	१	१००००	०	०	०	३००००	वडा नं.१, जरालोटे देखि धोवाटे सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
३	धोवाटे खोला भोलुङ्गे पुल निर्माण योजना	वटा	१	१००००	०	०	१	१००००	०	०	०	०	०	१००००	वडा नं.१, गैरीगाउँ देखि सिन्दुरे सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
४	डम्बारे खोला तारजाली तटवन्ध निर्माण योजना	लस	१	४०००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	४०००	वडा नं.१, डम्बारेखोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
५	जम्मुखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण योजना	लस	१	२५००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	२५००	वडा नं.१, जम्मुखोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
६	सुवाखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण योजना	लस	२	५०००	०	०	०	०	०	०	१	५०००	१	५०००	१००००	वडा नं.१, सुवाखोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
७	सुवाखोला जैविक तटवन्ध निर्माण योजना	लस	२	५००	१	५००	१	५००	०	०	०	०	०	१०००	वडा नं.१, सुवाखोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
८	गरज्याङ्ग खोला तारजाली तटवन्ध निर्माण योजना	लस	१	५०००	०	०	०	०	१	५०००	०	०	०	५०००	वडा नं.१, गरज्याङ्ग खोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	

९	बल्छयाखोर पहिरो भलनिकास निर्माण योजना	किमि	१	५०००	१	५०००	०	०	०	०	०	०	०	०	५०००	वडा नं. १, बल्छयाखोर, मयनीगाउँ	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१०	चामि पहिरो जैबिक तटबन्ध निर्माण योजना	लस	१	५०००	०	०	०	०	१	५०००	०	०	०	०	५०००	वडा नं.१, चामी पहिरो	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
११	मयानी पहिरो तारजाली तटबन्ध निर्माण योजना	पटक	१	५०००	०	०	१	५०००	०	०	०	०	०	०	५०००	वडा नं.१, मयानी पहिरो	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१२	चामि पहिरो तारजाली तटबन्ध निर्माण योजना	लस	१	१००००	०	०	१	१००००	०	०	०	०	०	०	१००००	वडा नं.१, चामी पहिरो	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१३	पलाटे पहिरो तारजाली तटबन्ध निर्माण योजना	पटक	२	५०००	१	५०००	१	५०००	०	०	०	०	०	०	१००००	वडा नं.१, पलाटे पहिरो	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१४	ढारा पहिरो तारजाली तटबन्ध निर्माण योजना	पटक	२	५०००	१	५०००	१	५०००	०	०	०	०	०	०	१००००	वडा नं.१, ढारा पहिरो	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१५	फारुलीवोट पहिरो तारजाली तटबन्ध निर्माण योजना	पटक	१	५०००	०	०	१	५०००	०	०	०	०	०	०	५०००	वडा नं.१, फारुलीवोट पहिरो	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१६	गैरीगाउँ पहिरो तारजाली तटबन्ध निर्माण योजना	पटक	१	५०००	०	०	१	५०००	०	०	०	०	०	०	५०००	वडा नं.१, गैरीगाउँ पहिरो	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१७	तारजाली तटबन्ध निर्माण योजना	बटा	५	२०००	०	०	०	०	५	१००००	०	०	०	०	१००००	वडा नं.१, का धुलसेरी पहिरो, चोरीला पहिरो, चिनियाखर्क पहिरो, कर्णगाउँ पहिरो, किमिरेखोला पहिरो	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१८	तिनछहरीखोला तारजाली तटबन्ध निर्माण योजना	किमि	२	१००००	०	०	०	०	०	०	२	२००००	०	०	२००००	वडा नं.२, टुलाखोला देखि माला हुँगा सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१९	राउटेचौर तारजाली तटबन्ध निर्माण योजना	लस	१	५०००	०	०	०	०	०	०	१	५०००	०	०	५०००	वडा नं.२, राउटेचौर खोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२०	तारजाली तटबन्ध निर्माण योजना	बटा	५	५०००	०	०	०	०	५	२५०००	०	०	०	०	२५०००	वडा नं.२, वायोखोला, मादिगैरा खोला, टुलोखोला, गज्याङखोला, भैसेखर्कखोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२१	कोप्चेखोला तारजाली तटबन्ध निर्माण योजना	पटक	१	५०००	०	०	०	०	०	०	१	५०००	०	०	५०००	वडा नं.२, कोप्चेखोला देखि रुपेनी सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२२	दहखोला तारजाली तटबन्ध निर्माण योजना	किमि	५	१००००	०	०	०	०	५	५००००	०	०	०	०	५००००	वडा नं.२, रैजाखोला देखि जिउला सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२३	मूलाखोला तारजाली तटबन्ध निर्माण योजना	किमि	१	१००००	०	०	१	१००००	०	०	०	०	०	०	१००००	वडा नं.२, गण्डाखोला देखि घाट सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२४	लंकिनी खोला तारजाली तटबन्ध निर्माण	किमि	४	१००००	०	०	०	०	४	४००००	०	०	०	०	४००००	वडा नं.३, सिरचौर देखि वारिमजिउला को घुयरीकुला सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु

२५	लैसेखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	लस	१	५०००	०	०	०	०	०	०	०	०	१	५०००	५०००	वडा नं.३, लैसेवजार	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२६	खारखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	लस	१	५०००	१	५०००	०	०	०	०	०	०	०	५०००	५०००	वडा नं.३, दोहली, खारखोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२७	ठुलाखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	२	१००००	०	०	०	०	०	०	२	२००००	०	०	२००००	वडा नं.३, मालारानी देखि लकिनीखोला सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२८	पालेखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	लस	१	५०००	१	५०००	०	०	०	०	०	०	०	५०००	५०००	वडा नं.३, पालेखोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२९	जैविक तटवन्ध निर्माण र वृक्षारोपण	लस	१	२०००	१	२०००	०	०	०	०	०	०	०	२०००	२०००	वडा नं.३, पालेखोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
३०	लकिनीखोला तारजाली तटवन्ध	किमि	१	१००००	०	०	१	१००००	०	०	०	०	०	१००००	१००००	वडा नं.४, लकिनीखोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
३१	भडखानीखोला तारजाली तटवन्ध	लस	१	२०००	०	०	१	२०००	०	०	०	०	०	२०००	२०००	वडा नं.४, भडखानीखोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
३२	मोखलाखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	५	१००००	१	१००००	१	१००००	१	१००००	१	१००००	१	१००००	५००००	वडा नं.५, वायोखोला देखि कुरीचौर सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
३३	ढारखोला तारजाली तटवन्ध	किमि	१	१००००	०	०	०	०	१	१००००	०	०	०	१००००	१००००	वडा नं.५, भुयाङखोला देखि मोखल्या मुल सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
३४	अर्थिङ निर्माण	बटा	६	१०००	६	६०००	०	०	०	०	०	०	०	६०००	६०००	वडा नं.५, महानेटा, लेखनाचौर, बराहपुञ्जे, दोरेनी, शिरवाली, जुम्लीगाउँ	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
३५	चौरपानी भल निकास निर्माण	लस	१	१०००	१	१०००	०	०	०	०	०	०	०	१०००	१०००	वडा नं.५, चौरपानी	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
३६	शारदा नदी तारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	४	१००००	१	१००००	१	१००००	१	१००००	१	१००००	०	०	४००००	वडा नं.६, चैवाङ जिउला देखि भोटेचौर सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
३७	लकिनी खोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	लस	१	५०००	०	०	१	५०००	०	०	०	०	०	५०००	५०००	वडा नं.६, श्रीचौर देखि शारदा नदी सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
३८	साङगाङखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	किमि	१	१००००	०	०	०	०	०	०	१	१००००	०	०	१००००	वडा नं.६, साङगाङखोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
३९	ठाडोखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	लस	१	१००००	०	०	०	०	१	१००००	०	०	०	१००००	१००००	वडा नं.६, भोटेचौर, ठाडोखोला	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
४०	अर्थिङ निर्माण	बटा	१	१०००	१	१०००	०	०	०	०	०	०	०	१०००	१०००	वडा नं.७, कोट	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
४१	गंगटेखोली पहिरो तारजाली तटवन्ध निर्माण	लस	१	५०००	०	०	१	५०००	०	०	०	०	०	५०००	५०००	वडा नं.७, गंगटेखोली पहिरो	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु

४२	शंखमुल पहिरो तारजाली तटवन्ध निर्माण	लस	१	१०००	०	०	१	१०००	०	०	०	०	०	१०००	वडा न.७, शंखमुल पहिरो	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
४३	शारदा नदी तारजाली तटवन्ध निर्माण	लस	५	१००००	१	१००००	१	१००००	१	१००००	१	१००००	१	१००००	वडा न. ७, कल्लेखोला देखि अमिलेखोला सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
४४	जामुनेखोला तारजाली तटवन्ध निर्माण	लस	२	१००००	०	०	०	०	१	१००००	१	१००००	०	०	२००००	वडा न. ७, राजेडाइके देखि शारदा नदी सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
						८५५००		१२८५००		२१५०००		११५०००		४६५००	५९०५००		
७	उद्योग यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार																
१	फलफूल चिस्थान केन्द्र निर्माण योजना	बटा	१	१००००	०	०	०	०	१	१००००	०	०	०	०	१००००	वडा नं. २, भैसेखर्क	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२	भोलुगे पुल निर्माण योजना	बटा	१	२००००	०	०	१	२००००	०	०	०	०	०	२००००	वडा नं.२, दहगाउ देखि काफडाडा	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
३	भोलुगे पुल निर्माण योजना	बटा	१	२००००	०	०	१	२००००	०	०	०	०	०	२००००	वडा नं.२, माताकोटि देखि तेषिखर्क सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
४	सुन्तला, कागती फलफूल चिस्थान केन्द्र निर्माण	बटा	१	१००००	०	०	०	०	१	१००००	०	०	०	१००००	वडा नं.२, भैसेखर्क	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
५	भोलुगे पुल निर्माण योजना	बटा	१	२००००	०	०	१	२००००	०	०	०	०	०	२००००	वडा नं. ५, पोखरा देखि पुवाखोली सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
६	शारदा नदी भोलुगे पुल निर्माण योजना	बटा	१	२००००	०	०	१	२००००	०	०	०	०	०	२००००	वडा नं. ६, भोटेचौर देखि छायाँक्षेत्र सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
७	शारदा नदी भोलुगे पुल निर्माण योजना	बटा	१	२००००	०	०	१	२००००	०	०	०	०	०	२००००	वडा नं. ६, भूमिश्वर देखि कर्णाली पिपलरुख सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
८	सुन्तला, कागती फलफूल चिस्थान केन्द्र निर्माण	बटा	१	१००००	०	०	०	०	१	१००००	०	०	०	१००००	वडा नं.६, भोटेचौर	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
९	शारदा नदी भोलुगे पुल निर्माण योजना	बटा	१	२००००	०	०	१	२००००	०	०	०	०	०	२००००	वडा नं.७, राइसी देखि कारेवास सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
१०	शारदा नदी भोलुगे पुल निर्माण योजना	बटा	१	१००००	१	१००००	०	०	०	०	०	०	०	१००००	वडा नं.७, जिताथान देखि ढुंगेवगर सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
११	शारदा नदी भोलुगे पुल निर्माण योजना	बटा	१	१००००	१	१००००	०	०	०	०	०	०	०	१००००	वडा न.७, अमिलेखोला देखि रिखेवगरसम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
१२	शारदा नदी भोलुगे पुल निर्माण योजना	बटा	१	१००००	१	१००००	०	०	०	०	०	०	०	१००००	वडा नं.७, पेदि देखि भालेढुंगा सम्म	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु	
						३००००		१२००००		३००००		०		०	१८००००		

पर्यटन एवं प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा																	
१	गुफा, ओढार संरक्षण तथा सम्बर्धन र व्यवस्थापन	वटा	५	५०००	२	१००००	३	१५०००	०	०	०	०	०	०	२५०००	वडा नं.१, शिदुगुफा लसुनेवनमार्कण्डे गुफा, फारुलीवन गुफा, बल्लेजुरा गुफा, देउराली गुफा	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२	चमेरे गुफा संरक्षण तथा व्यवस्थापन	पटक	१	५०००	०	०	०	०	०	०	१	५०००	०	०	५०००	वडा नं.२, चमेरे गुफा, दहखोला, दादर	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
३	जथाके लेक पर्यापर्यटन विकास निर्माण	पटक	३	५०००	१	५०००	१	५०००	१	५०००	०	०	०	०	१५०००	वडा नं.२, जथाके लेक	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
४	तिनछहरी भ्रमता व्यवस्थापन	पटक	१	५०००	१	५०००	०	०	०	०	०	०	०	०	५०००	वडा नं.२, तिनछहरी भ्रमता	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
५	शिदुगुफा संरक्षण तथा व्यवस्थापन	पटक	१	५०००	१	५०००	०	०	०	०	०	०	०	०	५०००	वडा नं.२, पाथिभरा, शिदुगुफा	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
६	शिदुले फालेको ढुंगा संरक्षण तथा व्यवस्थापन	पटक	१	५०००	१	५०००	०	०	०	०	०	०	०	०	५०००	वडा नं.२, भैसेखर्क	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
७	भालुदुला गुफा संरक्षण, संवर्धन तथा व्यवस्थापन	पटक	२	५०००	०	०	१	५०००	१	५०००	०	०	०	०	१००००	वडा नं.४, भालुदुला गुफा, जयचौर	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
८	साततले चाँदनी गुफा व्यवस्थापन	पटक	१	५०००	१	५०००	०	०	०	०	०	०	०	०	५०००	वडा नं.५, साततले चाँदनी गुफा, धमधमे	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
९	शिवगुफा संरक्षण तथा व्यवस्थापन	पटक	१	५०००	०	०	१	५०००	०	०	०	०	०	०	५०००	वडा नं.५, शिवगुफा, काप्रेचौर	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
						३५०००		३००००		१००००		५०००		०	६००००		
९	लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकता, जिविकोपार्जन र श्रृगासन																
१	रैथाने जातको वाली व्यवस्थापन निर्माण	पटक	५	५००	१	५००	१	५००	१	५००	१	५००	१	५००	२५००	सवै वडाका समुदायहरुमा	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२	हावस बाईरिङ्ग तालिम	पटक	२	२५०	१	२५०	१	२५०	०	०	०	०	०	०	५००	वडाका विपन्न घरधुरीका महिला वा पुरुष	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
३	पेन्टीङ्ग तालिम	पटक	२	२५०	१	२५०	१	२५०	०	०	०	०	०	०	५००	वडाका विपन्न घरधुरीका महिला वा पुरुष	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
४	चारपाङ्गे सवारी साधन मर्मत सम्बन्धी तालिम	पटक	२	२५०	१	२५०	१	२५०	०	०	०	०	०	०	५००	वडाका विपन्न घरधुरीका महिला वा पुरुष	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
५	मोटरसाईकल मर्मत सम्बन्धी तालिम	पटक	२	२५०	१	२५०	१	२५०	०	०	०	०	०	०	५००	वडाका विपन्न घरधुरीका महिला वा पुरुष	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु

६	व्यवसायिक वाखापालन तालिम	पटक	२	२५०	१	२५०	१	२५०	०	०	०	०	०	०	५००	वडाका विपन्न घरधुरीका महिला वा पुरुष	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
७	व्यवसायिक कुखुरापालन तालिम	पटक	२	२५०	१	२५०	१	२५०	०	०	०	०	०	०	५००	वडाका विपन्न घरधुरीका महिला वा पुरुष	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
८	काष्टकला सम्बन्धी तालिम	पटक	२	२५०	१	२५०	१	२५०	०	०	०	०	०	०	५००	वडाका विपन्न घरधुरीका महिला वा पुरुष	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
९	स्टिल फर्निचर तालिम	पटक	२	२५०	१	२५०	१	२५०	०	०	०	०	०	०	५००	वडाका विपन्न घरधुरीका महिला वा पुरुष	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
						२५००		२५००		५००		५००		५००	६५००		
१०	जनचेतना अभिवृद्धि क्षमता विकास र अनुगमन																
१	आगलागी नियन्त्रण सम्बन्धी होडिड बोर्ड स्थापना	बटा	१००	१०	२०	२००	२०	२००	२०	२००	२०	२००	२०	२००	१०००	पालिका अन्तर्गतका सबै सावउस हरू	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२	पूर्वसूचना प्रणाली अवलोकन भ्रमण	पटक	३	१०००	०	०	१	१०००	१	१०००	१	१०००	०	०	३०००	सिन्धुपाल्चोक, गोर्खा, सुनसरी, बाके, बर्दिया, कैलाली, कनचनपुर	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
३	लेखाजोखा तथा प्रतिवेदन लेखन तालिम	पटक	५	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१०००	विपद व्यवस्थापन समिति	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
४	अनुगमन तथा मूल्यांकन बैठक	लस	२०	२०	४	८०	४	८०	४	८०	४	८०	४	८०	४००	विपद व्यवस्थापन समिति र अन्य उपसमितिकहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
५	नेतृत्व विकास तालिम	पटक	५	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१०००	विपद व्यवस्थापन समिति र अन्य उपसमितिकहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
६	प्राकृतिक स्रोतमा महिलाको भूमिका विषयक तालिम	पटक	५	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१०००	सावउस का पदाधिकारीहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
७	महिला हिंसा विरुद्ध तालिम	पटक	५	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१०००	सावउस का पदाधिकारीहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
८	निर्णायक तहमा महिला नेतृत्व तालिम	पटक	५	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१०००	सावउस का पदाधिकारीहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
९	विपद व्यवस्थापन समितिको पदाधिकारीको क्षमता वृद्धि तालिम	पटक	५	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१०००	सावउस का पदाधिकारीहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१०	विपद व्यवस्थापन समितिको पदाधिकारीको अर्धवार्षिक समिक्षा बैठक	पटक	१०	५०	२	१००	२	१००	२	१००	२	१००	२	१००	५००	पालिका स्तरीय विपद व्यवस्थापन समिति	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
११	व्यवसायिक रैथाने आलुखेती तालिम	पटक	४	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	०	०	४००	वडा नं.१, २, ३, ४ र ५ वडाहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१२	व्यवसायिक आलुखेती व्रीड र सामाग्री सहयोग	पटक	४	२००	०	०	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	८००	वडा नं.१, २, ३, ४ र ५ वडाहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु

१३	वाखापालन तालिम र सहयोग	पटक	५	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१०००	वनक्षेत्र संग बस्ती जोडिएका गरिव किसानहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१४	मौसमी तथा बेमौसमी तरकारीखेती तालिम र सहयोग	पटक	५	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१०००	सबै वडाका कृषकहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१५	शत्रुजिव व्यवस्थापन तालिम	पटक	३	५००	०	०	१	५००	१	५००	१	५००	०	०	१५००	सबै वडाका कृषकहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१६	अगुवा कृषक तालिम र सहयोग	पटक	३	२००	०	०	०	०	१	२००	१	२००	१	२००	६००	सबै वडाका कृषकहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१७	अगुवा कृषक अवलोकन भ्रमण	पटक	२	१०००	०	०	०	०	०	०	१	१०००	१	१०००	२०००	सबै वडाका कृषकहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१८	चट्यांग सम्वन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम	पटक	१०	५०	२	१००	२	१००	२	१००	२	१००	२	१००	५००	सबै वडाका जनघनत्व हुने स्थानहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
१९	विपद् जोखिम सम्वन्धी रेडियो सचेतना कार्यक्रम	लस		२०		२०		२०		२०		२०		२०	०	स्थानीय एफएम	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२०	गाउँपालिका स्तरीय अनुकूलन सूचना केन्द्र स्थापना	बटा	१	१०००	०	०	१	१०००	०	०	०	०	०	०	१०००	गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, भोटेचौर	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२१	जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापन विषयक हाजिरीजवाफ प्रतियोगिता	पटक	५	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	५००	पालिका स्तरीय समुदायिक विद्यालयहरु	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२२	वन्यजन्तु संरक्षण सम्वन्धी होडिङ्ग बोर्ड स्थापना	बटा	२०	३०	२०	६००	०	०	०	०	०	०	०	०	६००	स्थानीय समुदायहरुका चोक तथा बस्तीस्तरमा	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२३	सरसफाई सम्वन्धी होडिङ्ग बोर्ड स्थापना	बटा	२०	३०	२०	६००	०	०	०	०	०	०	०	०	६००	स्थानीय समुदायहरुका चोक तथा बस्तीस्तरमा	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
२४	सरसफाई सम्वन्धी होडिङ्ग बोर्ड स्थापना	बटा	२०	३०	२०	६००	०	०	०	०	०	०	०	०	६००	स्थानीय समुदायहरुका चोक तथा बस्तीस्तरमा	वडा, गापा, प्रदेश, संघ, संघसंस्था, सरोकारवाला निकायहरु
						४१००		५०००		४२००		५२००		३६००	२२०००		

Grand Total

385050

456150

369950

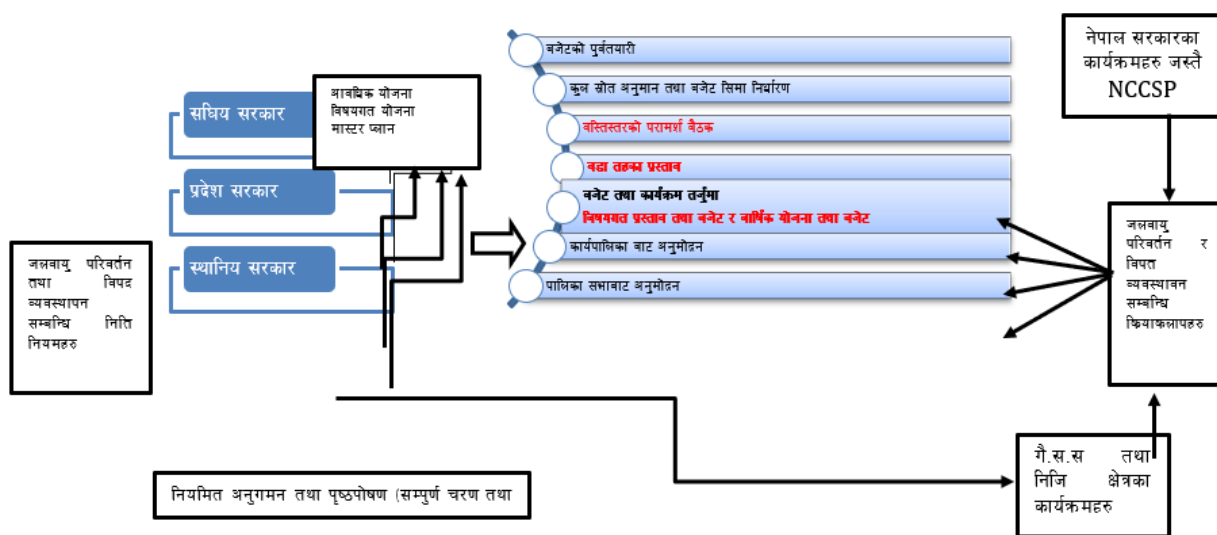
187200

98500

1532750

परिच्छेद ७ : जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण मूलप्रवाहीकरण

जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका सवालहरूलाई नीति, नियम, आवधिक योजनामा र वार्षिक योजना तर्जुमा मूलप्रवाहीकरण गर्न विभिन्न तहमा भएका तहगत संरचना, मन्त्रालय, स्थानीय सरकार र सरोकारवालाहरूको ठाडो र तेस्रो समन्वयन हुनुपर्ने देखिन्छ ।

स्थानीय योजना प्रक्रियामा छनौटमा परेका तर स्थानीय सरकारले लगानी गर्न नसक्ने, बहुवर्षे योजनाहरूलाई समेत प्रदेश र सघंबाट विनियोजन हुने बजेटहरूबाट विनियोजित गर्ने साथै विभिन्न तहबाट नियमित अनुगमन तथा पृष्ठपोषण गरेमा बस्ति वा बडा स्तरमा समेत जलवायु र विपद् सम्बन्धीका योजनाहरूले प्राथमिकता पाउनेछन् । योजना तथा विकासका नीतिहरूमा मूलप्रवाहीकरण र स्थानीय तहको वार्षिक योजना, बजेट तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण ५.१ र ५.२ अनुसार हुनेछ ।

७.१ आवधिक योजना तथा विकासका नीतिहरूमा मूलप्रवाहीकरण

जलवायु परिवर्तनका असरबाट जोखिममा रहेका परिवार, समुदाय, बडा तथा पालिकालाई अनुकूलन क्षमता बढाई स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका क्रियाकलापहरूलाई प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सरकारी, गैरसरकारी र निजी क्षेत्रबाट आवश्यक सहयोग जुटाई जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी विश्लेषण, अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरणका रणनीतिहरू स्थानीय आवधिक योजना अथवा दीर्घकालीन योजनामा समावेश गरिनेछ ।

राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक योजना आयोगहरूको आधार पत्र तथा आवधिक विकास योजनालाई प्रस्थानबिन्दु बनाएर जलवायु उत्थानशीलताका दीर्घकालीन लक्ष्य तथा सोचहरू आवधिक योजनामा समायोजन गरिनेछ । प्राविधिक रूपले कार्यान्वयन गर्न कठिन तथा धेरै स्रोत लाग्ने अनुकूलनका योजनाहरू बहुवर्षीय, दीर्घकालीन तथा आवधिक योजनामा समायोजन गरेर कार्यान्वयन गर्ने । स्थानीय तहबीच वा स्थानीय तह र प्रदेश एवं संघसँग समन्वय गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने प्रकृतिका जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका आयोजनाहरू आवधिक योजनामा एकीकरण गरी कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने । स्थानीय आवधिक योजना तथा विकासका नीतिहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सरकारी निकाय, गैरसरकारी संघ संस्था, विकास साभेदार र निजी क्षेत्रका स्रोत परिचालन गर्न मार्गचित्र तथा खाका तयार गरिनेछ ।

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद १०, दफा ७० बमोजिम पालिकाको स्थानीय संचित कोषबाट रकम विनियोजन गरी विपद् व्यवस्थापन तथा आर्थिक सहायता कोषको स्थापना गरिएको छ । स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी पालिकाको अधिकार क्षेत्र भित्र प्राकृतिक तथा गैर प्राकृतिक विपद् तथा अप्रत्याशित कारणबाट सिर्जना भएको विशेष परिस्थितिलाई नियन्त्रण गर्न एक विपद् व्यवस्थापन कोषको स्थापना गरी सो कोषको व्यवस्थापन गर्न वाञ्छनिय भएकोले छत्रेश्वरी गाउँपालिका विपद् व्यवस्थापन तथा आर्थिक सहायता कोष सञ्चालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७४ लागु गरेको छ ।

७.२ स्थानीय तहको वार्षिक योजना, बजेट तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण

अनुकूलन योजनालाई विकास र विषयगत योजनामा साथै स्थानीय सेवा प्रदान गर्ने नीजि तथा गैर सरकारी संस्थाहरूको योजना प्रक्रियामा समायोजन गर्नका लागि वडा एवं कार्यपालिकाका जनप्रतिनिधि, राजनैतिक दलहरू, अन्य वहुसरोकारवालाहरू र एकीकृत योजना तर्जुमा समितिसँग यस अनुकूलन योजना तर्जुमा प्रक्रिया देखि नै छलफल र समन्वय गरिएको छ । यसरी नै कार्यपालिका स्तरमा अनुकूलन कार्य योजनाका र प्रक्रियाको सम्बन्धमा प्रस्तुतीकरण गरी सेवा प्रदायक निकायहरूसँग छलफल गरियो । हरेक वडा स्तरका स्थानीय राजनीतिक दल, सामाजिक संस्थाहरू, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूका प्रतिनिधिहरूसँग विस्तृत छलफल गरी तयार गरिएको अनुकूलन कार्ययोजना पालिकाबाट अनुमोदन भएपश्चात लागु हुनेछ । यसरी नै कार्यपालिकाको वार्षिक योजनामा समावेश नभएका योजनाहरूलाई नियमित योजना तर्जुमा प्रक्रिया मार्फत जिल्ला समन्वय समिति तथा सम्बद्ध विषयगत कार्यालयहरू तथा अन्य सरोकारवाला निकायमा पनि पेश गरी मूलप्रवाहीकरणको लागि पहल हुनेछ । भविष्यमा कार्यपालिकाले तयार गर्ने आवधिक तथा वार्षिक योजना तथा रणनीतिहरूमा यस अनुकूलन योजनालाई उच्च प्राथमिकताका साथमा समायोजन गरिनेछ । यस योजनाका प्राथमिकताहरूलाई केन्द्रिय स्तरमा वन तथा वातावरण मन्त्रालय मार्फत राष्ट्रिय योजना आयोगबाट तयार गरिने रातो किताब मार्फत राष्ट्रिय विकास योजनामा समायोजन गर्न समेत आवश्यक पहल गरिनेछ । योजना समायोजनका लागि निम्नानुसार कार्यहरू समेत पहिचान गरिएका छन् ।

क) तत्काल गर्नुपर्ने

- योजनाका बारेमा सचेतना जागरण गर्ने र अपनत्वको विकास गर्ने ।
- कार्ययोजना पुस्तिका वा सो अन्तर्गत प्राथमिकतामा परेका क्रियाकलापहरू आवश्यक प्रक्रिया पुऱ्याई सम्बन्धीत विषयगत तथा अन्य सरोकारवालाहरू समक्ष पेश गरी सहयोगको लागि पहल र पैरवी गर्ने ।

ख) योजना तर्जुमा प्रक्रियाको समयमा समायोजन गर्नुपर्ने

तालिका ३३ योजना तर्जुमा प्रक्रियाको समयमा समायोजन गर्नुपर्ने

योजना तर्जुमाको स्तर	आवश्यक तयारी	जिम्मेवारी
टोल बस्ती स्तर	यस योजना बमोजिम आ-आफ्नो टोल बस्तीमा प्राथमिकतामा परेका योजनाहरू निर्धारित ढाँचामा पेश गर्ने ।	सम्बन्धीत टोल बस्तीबाट पालिकामा प्रतिनिधित्व गर्ने व्यक्ति (पालिका सभा सदस्य) वा प्रभावित समुदाय वा सम्बन्धीत विषयगत क्षेत्रको व्यक्ति
वडा स्तर	वडा स्तरमा गनुपर्ने कार्यहरू <ul style="list-style-type: none"> ● विभिन्न वडासँग सम्बन्धीत कार्यक्रम भए सबैसँग समन्वय गर्नुपर्ने 	वडा अध्यक्ष, सचिव वा तोकिएको व्यक्ति, वडा समितिका सदस्यहरू
कार्यपालिका स्तरमा	गाउँपरिषदबाट अनुमोदन गराउन पहल गर्ने ।	कार्यपालिका सदस्यहरू, स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरू, राजनैतिक दलका प्रतिनिधि
विषयगत क्षेत्रका योजनाहरू	<ul style="list-style-type: none"> ● वन संग सम्बन्धीत योजनाहरू सामुदायिक वनउपभोक्ता समूहको साधारणसभा पूर्व नै कार्यसमितिमा पेश ● माथिल्लो स्तरमा लैजानुपर्ने योजना भएपनि सम्बन्धीत निकायको तल्लो तह (जस्तै: सब 	सम्बन्धीत विषयगत क्षेत्रसँग सम्बन्धीत तथा अनुभवी व्यक्ति भएमा राम्रो

	डिभिजन वन कार्यालय) को सिफारिस <ul style="list-style-type: none"> सेक्टरस्तरको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा योजना पेश 	
विभिन्न परियोजनाहरू	<ul style="list-style-type: none"> परियोजनाका तल्लो तहका योजना तर्जुमा प्रक्रियामा वा सोभै परियोजनाको पायकको कार्यालयमानिर्धारित ढाँचामा कार्यक्रम पेश 	परियोजनाका स्थानीय सामाजिक परिचालक तथा कर्मचारी मार्फत गर्दा राम्रो

कार्यक्रमको निर्णयको अवस्थाका बारेमा नियमित रूपमा बुझ्ने तथा ताकेता गर्ने ।

७.३ अनुगमन तथा मूल्यांकन योजना

छत्रेश्वरी गाउँपालिका अर्न्तगत अनुकूलन योजनामा समेटिएका सबै घरधुरी तथा सरोकारवालाहरूको प्रत्यक्ष सहभागिता तथा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, कार्यपालिका सदस्यहरू र कार्यपालिका स्तरीय अनुगमन मूल्यांकन समितिको अगुवाईमा अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको अनुगमन, मूल्यांकनको साथै अर्धवार्षिक रूपमा समिक्षा गरिनेछ । अभिलेखीकरणमा उल्लेखित आवश्यक सूचनाहरूलाई ध्यान दिई अनुगमन गर्नुपूर्व अनुगमनको खाका तयार गरी सोही अनुसार अनुगमन र प्रतिवेदन तयार गरिनेछ । अनुगमनको लागि समितिका पदाधिकारीहरू अनुगमन सम्बन्धी अभिमुखीकरणमा सहभागि भएर मात्र अनुगमन कार्यमा संलग्न हुनेछन् जसबाट गरिएका प्रभावकारिताको लेखाजोखा गर्न सहज हुनेछ । त्यसैगरी वार्षिक रूपमा मूल्याङ्कन गरिनेछ भने योजनाको अन्तमा अन्तिम मूल्याङ्कन गरी पुनः आगामी दिनको मूल्याङ्कन योजना तयार गरिनेछ । यसरी नै अनुकूलन कार्ययोजनालाई सघाउन अनुगमन तथा मूल्याङ्कनले सिकाइ, चिन्तन-मनन र पृष्ठपोषणका लागि अवसर प्रदान गर्दछ । कार्यक्रम सञ्चालनको क्रममा कार्यक्रम गुणस्तरीय तथा उद्देश्य मुलक बनाउन सम्बन्धीत लाभान्वित वर्ग तथा सम्बन्धीत सरोकारवाला संस्थाहरूको सुझावलाई सम्बोधन गरिने छ । कार्यपालिका तथा सम्बन्धीत समूहले स्व अनुगमन मूल्यांकन गरिनुका साथै सहयोगी निकायहरू संग संयुक्त रूपमा कार्यक्रमको नियमित अनुगमन मूल्याङ्कन गरिनेछ । कार्यक्रम सम्पादन पश्चात सम्बन्धीत क्रियाकलापको सार्वजनिक लेखा परीक्षण गरिने छ ।

तालिका ३४: अनुगमन तथा मूल्यांकन योजना

अनुगमनका तहहरू	किन	कसले	कहिले	कसरी
वडा तहको अनुगमन (क्रियाकलापहरूको तहमा)	पारदर्शीता र अपनत्व कायम गर्न । अनुकूलनकार्यहरूको प्रभावकारीकार्यान्वयन ।	वडा समिति वडा स्तरीय अनुगमन समिति ।	कार्यक्रम सञ्चालन पूर्व, सञ्चालनको क्रममा र सम्पन्न भएको १ महिना भित्र (हरेक कार्यक्रममा)	सार्वजनिक लेखा परीक्षण, स्वः अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, होल्डिंग बोर्ड अवलोकन
पालिका तहको अनुगमन (प्रक्रिया र प्रगतिहरू तहमा)	कार्यक्रमको गुणस्तर कायम गर्न । योजना र प्रगतिको लेखाजोखा गर्न । कार्यक्रमको प्रभावकारीता वृद्धि गर्दै समयमा कार्य सम्पन्न गर्न ।	कार्यपालिका सदस्य ।	अर्धवार्षिक रूपमा (पौष र असारमा)	समिक्षा तथा योजना तर्जुमा बैठक तथा गोष्ठी
		कार्यपालिका स्तरीय अनुगमन समिति ।	त्रैमासिक	फिल्ड अनुगमन भ्रमण
		स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति ।	त्रैमासिक	संकटासन्न वर्गहरूसँग अन्तरक्रिया
		स्थानीय पत्रकार । कार्यपालिकाका कर्मचारी ।	नियमित	फोटो तथा घटना अध्ययनको संकलन
		अन्य सहयोगी तथा सरोकारवाला निकायहरू ।	वार्षिक	वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन
जिल्ला तहको अनुगमन	अन्तर पालिका समन्वय तथा अनुकूलनका राम्रा अभ्यासहरूको सिकाई आदान प्रदान गर्न पारदर्शीता र प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न ।	समन्वय समितिका पदाधिकारीहरू ।	अर्धवार्षिक वा वार्षिक ।	फिल्ड अनुगमन भ्रमण ।

प्रदेश तथा संघिय मन्त्रालय	पारदर्शिता र प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न, कार्यक्रम संचालको प्रभावकारिता आवश्यकता औल्याउन ।	प्रदेश :- सामाजिक विकास, उद्योग पर्यटन वन वातावरण र सम्वन्धीत मन्त्रालय संघ :- वन तथा वातावरण र सम्वन्धीत मन्त्रालय	बर्षिक	फिल्ड अनुगमन भ्रमण
----------------------------	---	--	--------	--------------------

कार्यक्रम संचालनको क्रममा कार्यक्रम गुणस्तरीय तथा उद्देश्य मुलक बनाउन सम्वन्धीत लाभान्वित वर्ग तथा सम्वन्धीत सरोकारवाला संस्थाहरुको सुभावलाई सम्बोधन गरिनेछ । साथै वडा, कार्यपालिका तथा सम्वन्धीत समूहले स्वअनुगमन, मूल्याङ्कन गरिनुका साथै सहयोगी निकायहरूसंग संयुक्त रुपमा समेत कार्यक्रमको नियमित अनुगमन मूल्याङ्कन गरिनेछ । कार्यक्रम सम्पादन पश्चात सम्वन्धीत क्रियाकलापको सार्वजनिक लेखा परीक्षण गरिने छ ।

७.४ अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका कार्यहरुको तर्जुमा र कार्यान्वयन

अनुकूलन योजनाको तर्जुमा तथा कार्यान्वयनको नेतृत्व पालिकाले गर्नेछ । कार्यपालिकाले योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन बाहेक स्थानीय स्तरमा घरधुरी, स्थानीय समुदाय र परियोजनाहरुले स्थानीय अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन कार्य, समुदायमा आधारित अनुकूलन कार्यक्रम, पारिस्थितिकीय प्रणाली, संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन र विषयगत क्षेत्रसँग सम्वन्धीत र समूहको योजनामा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका कार्यहरु समायोजन गर्नेछ । जोखिम तथा संकटासन्नता र यसका अन्तरनिहित कारणहरु व्यक्ति, घरधुरी र समुदाय स्तरमा फरक फरक भएका कारण स्थानीय योजना तर्जुमा प्रकृत्यामा जलवायु परिवर्तनबाट बढी प्रभावित महिला तथा संकटासन्न घरधुरीको विशिष्ट समस्यालाई समाधान गर्ने अनुकूलनका कार्यक्रमहरु समावेश गरिनेछ । अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरणका योजनाहरु घरधुरी, स्थानीय समुदाय, उपभोक्ता समूह, संघ-संस्था र परियोजना स्तरमा निर्माण र कार्यान्वयन गर्नलाई प्रोत्साहन गरिनेछ । जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका कार्यहरु व्यक्ति, घरधुरी, स्थानीय समुदाय र उपभोक्ता समूहको जीविकोपार्जन तथा परिस्थितिकीय प्रणालीमा आधारित हुन सक्नेछ ।

यस योजनाको सफल तर्जुमा तथा कार्यान्वयन र समन्वयात्मक भूमिकाका लागि वडा समिति तथा कार्यपालिका क्रियाशील रहनेछ । स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना संचालन कार्यविधि अनुसार यस योजनाको कार्यान्वयनलाई व्यवस्थित गरिनेछ । कार्यपालिकाले प्रदेश, संघिय सरकार, गै.स.स को सहयोग तथा समन्वयमा क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयन गर्ने छ । जलवायु वित्तका लागि पनि स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना महत्वपूर्ण दस्तावेज हुनेछ ।

अनुकूलन योजनामा उल्लेखित कार्यहरुलाई पालिका, विषयगत शाखा, समुदायमा स्थापित भई क्रियाशील रहेका विद्यमान समूह, संस्था, क्लबतथा उपभोक्ता समितिहरु मार्फत कार्यान्वयन गरिनेछ । भौतिक पूर्वाधार सम्वन्धी कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनमा आवश्यकता अनुरूप प्राविधिक तथा उपलब्ध अन्य विज्ञहरुबाट विस्तृत लागत अनुमान (इष्टिमेट) गराउनुका साथै कार्यान्वयनमा समेत सहयोग लिईनेछ । अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको सहजीकरण स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिले गर्ने छ । जलवायु परिवर्तन, विपद् व्यवस्थापन सम्वन्धी कार्यक्रमहरुलाई थप प्रभावकारी बनाउने, स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनलाई थप प्रभावकारी बनाउन आवश्यक पृष्ठपोषण गर्ने काम कार्यपालिका र स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति मार्फत गरिने छ । वार्षिक बजेट तर्जुमा तथा जलवायु परिवर्तन, विपद् व्यवस्थापन सम्वन्धी कार्यक्रमहरुलाई मुलप्रवाहीकरण गर्न आवश्यक सहजीकरण गर्ने तथा बजेट विनियोजनका लागि कार्यपालिकामा पैरवी समेत विपद् व्यवस्थापन समिति मार्फत गरिने छ । यस समितिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने आवश्यक क्रियाकलापहरु समेत समावेश गरिने छ ।

यस योजनामा अन्य सरोकारवाला निकायहरुको सहयोग पनि आवश्यक पर्ने हुनाले सो कार्यक्रमहरुका लागि सरोकारवाला निकायको वार्षिक योजनामा समावेश गर्नका लागि वडा एवं पालिकाले पहल गर्नेछ । प्राथमिकतामा परेका हरेक क्रियाकलापहरुको विस्तृत कार्यान्वयन योजना र जिम्मेवारी तय गरी सम्वन्धीत व्यक्ति, संस्था निकायहरूसंगको समन्वय र सहकार्यमा स्रोत तथा सेवा जुटाई कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछ । योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि व्यक्तिगत बानी व्यवहार देखि नै परिवर्तनको खाँचो देखिएको छ । त्यसैगरी यस योजनाको कार्यान्वयनमा नीजि क्षेत्रको भूमिका अहम् हुन सक्छ । नीजि क्षेत्रको संभावित भूमिका यसै योजनामा उल्लेख गरिएको छ । यसका लागि वडा तथा कार्यपालिकाले सम्वन्धीत नीजि क्षेत्र, व्यवसायिक क्षेत्र एवं स्थानीय उद्योग बाणिज्य संघ मार्फत समेत पहल गर्नेछ ।

सन्दर्भ सामग्री

राष्ट्रीय जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६

स्थानीय अनुकूलन योजनाको राष्ट्रिय संरचना(Revised LAPA Framework)२०७६

विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना २०१८-२०३०

विपद् जोखिम न्यूनीकरण नीति २०७५

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना २०६८

केन्द्रिय तथाक विभाग (२०७८) राष्ट्रिय जनगणना

राष्ट्रीय अनुकूलन कार्यक्रम (National Adaptation Programme of Action-NAPA),२०६६

Vulnerability and Risk Assessment and identifying adaptation measures, Summary for Policy Makers, 2021, MoFE

अनुसूचीहरु

अनुसूची १: स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, छत्रेश्वरी गाउँपालिका, सल्यान

क्र. सं	नाम	ठेगाना संस्था, पद	पद	सम्पर्क नम्बर
1	श्री ओज बहादुर बुढाथोकी	अध्यक्ष, छत्रेश्वरी गाउँपालिका, सल्यान	अध्यक्ष	९८५७८२०८१२
2	श्री बुद्ध कुमारी खत्री	उपाध्यक्ष, छत्रेश्वरी गाउँपालिका, सल्यान	उपाध्यक्ष	९८४७९९५४४९
3	श्री गुरु प्रसाद योगी	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	सदस्य	९८५७५४४४००
4	श्री प्रकाश हमाल	वडा अध्यक्ष, वडा नं. १	सदस्य	९८५७८२५०४०
5	श्री प्रेम बहादुर नेपाली	वडा अध्यक्ष, वडा नं. २	सदस्य	९८६८६८११७९
6	श्री त्रिभुवन दाहाल	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ३	सदस्य	९८६६६०८५८३
7	श्री छविीलाल केसी	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ४	सदस्य	९८४९७५६०९८
8	श्री फौद बहादुर बस्नेत	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ५	सदस्य	९८४९५९५९११२
9	श्री टिकाराम बुढा	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ६	सदस्य	९८६२८९५३४८
10	श्री टेक बहादुर बिष्ट	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ७	सदस्य	९८४४९४७४५४
11	श्री पवित्रा डाँगी	गाउँ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	९८४७९४९६९४
12	श्री तुल्सा बि.क.	गाउँ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	९८४३९२६९२९
13	श्री तिला घर्ती	गाउँ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	९८६६७२७५९९
14	श्री यमराज रावत	विपद् शाखा प्रमुख	सदस्य सचिव	९८६८६०८९८२

अन्य सदस्यहरु : प्राविधिक शाखा प्रमुख, शिक्षा शाखा प्रमुख, पशु शाखा प्रमुख, स्वास्थ्य शाखा प्रमुख, कृषि शाखा प्रमुख, महिला तथा सामाजिक विकास शाखा, योजना शाखा प्रमुख, स्थानीय ने.रे.सो. प्रमुख वा प्रतिनिधि, स्थानीय गैसस (महिला) ३, स्थानीय विपद्सम्बन्धी विज्ञ २, स्थानीय उद्योग वाणिज्य संघको अध्यक्ष वा प्रतिनिधि, जिल्ला प्रहरी कार्यालय, सशस्त्र प्रहरी वल, नेपाली सेना अन्य

अनुसूची २: छत्रेश्वरी गाउँपालिका, गाउँकार्यपालिकाका पदाधिकारीहरूको विवरण

क्र. सं	नाम	ठेगाना संस्था, पद	पद	सम्पर्क नम्बर
1	श्री ओज बहादुर बुढाथोकी	अध्यक्ष, छत्रेश्वरी गाउँपालिका, सल्यान	अध्यक्ष	९८५७८२०८१२
2	श्री बुद्ध कुमारी खत्री	उपाध्यक्ष, छत्रेश्वरी गाउँपालिका, सल्यान	उपाध्यक्ष	९८४७९९५४४१
3	श्री गुरु प्रसाद योगी	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	सदस्य	९८५७५४४४००
4	श्री प्रकाश हमाल	वडा अध्यक्ष, वडा नं. १	सदस्य	९८५७८२५०४०
5	श्री प्रेम बहादुर नेपाली	वडा अध्यक्ष, वडा नं. २	सदस्य	९८६६६८११७१
6	श्री त्रिथराज दाहाल	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ३	सदस्य	९८६६६०८५८३
7	श्री छविलाल केसी	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ४	सदस्य	९८४९७५६०९८
8	श्री फौद बहादुर बस्नेत	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ५	सदस्य	९८४१५९५११२
9	श्री टिकाराम बुढा	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ६	सदस्य	९८६२८५५३४८
10	श्री टेक बहादुर बिष्ट	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ७	सदस्य	९८४४९४७४५४
11	श्री पवित्रा डाँगी	गाउँ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	९८४७९४९६९४
12	श्री तुल्सा बि.क.	गाउँ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	९८४३९२६१२१
13	श्री तिला घर्ती	गाउँ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	९८६६७२७५१९
14	श्री विर बहादुर बि.क.	गाउँ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	
15	श्री रेणु बि.क.	गाउँ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	
16	श्री बसन्त जि.सि.	गाउँ कार्यपालिका, सदस्य	सदस्य	

अनुसूचि ३: कार्यक्रमका केही भलकहरु.

कार्यक्रमका केही भलकहरु. (एक)

छत्रेश्वरी गाउँपालिका स्तरीय प्रारम्भिक बैठकपछिको कार्यपालिका पदाधिकारीहरूसँग सामुहिक फोटो ।

VCA कार्यक्रम पछि वडा अध्यक्ष श्री प्रकाश हमाल ज्यू र सदस्यज्यूहरूसँग सामुहिक फोटो वडा नं.१, दमाचौर, सल्यान

VCA कार्यक्रममा वडा अध्यक्ष श्री प्रेम बहादुर नेपाली ज्यू र सदस्य ज्यू हरूसँग सूचना संकलन, वडा नं.२, को वडा कार्यालय, सल्यान

VCA कार्यक्रम पछि वडा अध्यक्ष श्री प्रेम बहादुर नेपाली ज्यू र सदस्य ज्यू हरूसँग सामुहिक फोटो वडा नं.२, सल्यान

VCA कार्यक्रम पछि वडा अध्यक्ष श्री तिर्थराज दाहाल ज्यू र सदस्य ज्यू हरूसँग सामुहिक फोटो वडा नं.३, मुलखोला, सल्यान

VCA कार्यक्रमपछि कावा वडा अध्यक्ष श्री शान्ता कुमारी उपाध्याय ज्यू र कार्यपालिका सदस्य तुल्सा वि.क.ज्यू हरूसँग सामुहिक फोटो वडा नं.४, जयचौर, सल्यान

कार्यक्रमका केही भलकहरु. (दुई)

VCA कार्यक्रममा वडा अध्यक्ष श्री फौद बहादुर वस्नेत ज्यू र सदस्य ज्यू लगायत स्थानीयहरुसंग सूचना संकलन, वडा नं.५, लेकपोखरा, सल्यान

VCA कार्यक्रम पछि वडा अध्यक्ष श्री फौद बहादुर वस्नेत ज्यू ले धन्यवाद ज्ञापन गर्दै, वडा नं.५, लेकपोखरा, सल्यान

VCA कार्यक्रम पछि वडा अध्यक्ष श्री फौद बहादुर वस्नेत ज्यू र स्थानीयहरुसंग सामुहिक फोटो वडा नं.५, लेकपोखरा, सल्यान

VCA कार्यक्रम पछि वडा अध्यक्ष श्री टिकाराम बुढा ज्यू र स्थानीयहरुसंग सामुहिक फोटो वडा नं.६, लान्ती, सल्यान

VCA कार्यक्रममा वडा अध्यक्ष श्री टेक बहादुर बिष्ट ज्यू, सदस्य ज्यू लगायत स्थानीयहरुसंग सूचना संकलन, वडा नं.७, को सभाहल, राडसी, सल्यान

VCA कार्यक्रम पछि वडा अध्यक्ष श्री टेक बहादुर बिष्ट ज्यू र स्थानीयहरुसंग सामुहिक फोटो वडा नं.६, को सभाहल, राडसी, सल्यान

125- हजेरवी विद्युत - MARD Kathmandu

माथि उल्लेखित उपपत्रातिमा यस हजेरवी गा पा सल्यानको पालिका इत्यादि स्थानीय अनुकुलन कार्यचौतरी निर्माण तयारीको लागि यस नै इत्यादि PVCB कार्यक्रममा आफ्नै रूपमा विधि र औजारहरूको प्रयोग गरी कार्य गर्न समर्थन गरियो।

(Handwritten signatures and notes)

आज मिति २०७८ साल जेठ १२ गते सोमवाला दिन यस हजेरवी माथि उल्लेखित उपपत्रातिमा यस हजेरवी गा पा सल्यानको पालिका इत्यादि स्थानीय अनुकुलन कार्यचौतरी निर्माण तयारीको लागि यस नै इत्यादि PVCB कार्यक्रममा आफ्नै रूपमा विधि र औजारहरूको प्रयोग गरी कार्य गर्न समर्थन गरियो।

- तपसिल
- १) श्री आता कुमारी उपपत्रातिमा - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा
 - २) श्री लुन्सा बि. क. - कार्यपालिका सदस्य - हजेरवी गा पा
 - ३) श्री रमेश खडका - ने. क. - जिल्ला समिति सदस्य
 - ४) श्री चन्द्रा शर्मा - धरलडाडा
 - ५) श्री जेत बहादुर बलि - जयचौर
 - ६) श्री प्रेम बहादुर खडका - इलखुर्क
 - ७) श्री मोहन लाल बलि - सल्लेरी
 - ८) श्री गोपाल खडका - हरिचौर
 - ९) श्री निर्मला शर्मा - धरलडाडा
 - १०) श्री दिलीपका के. सी - जयचौर
 - ११) श्री देव व. वि. क. - हरिचौर
 - १२) श्री लुका क. खत्री - जयचौर
 - १३) श्री जनक राज बलि - देउली
 - १४) श्री शिबिर रिताल (स्थाप्य चौकी प्रमुख)
 - १५) श्री बुद्धिमान शर्मा - सिद्धेश्वरी प्र. प्र.
 - १६) श्री मोहन व. खत्री - जयचौर
 - १७) श्री रामप्रसाद बली - श्री लक्ष्मी मावली जयचौर प्र. प्र.
 - १८) श्री उदिराम बलि - धरलडाडा
 - १९) श्री लोसिला गजारी
 - २०) श्री हिमा गजारी

१२५ को विद्युत विद्युत MARD Kathmandu

माथि उल्लेखित उपपत्रातिमा हजेरवी गा पा वडा नं ४ को इत्यादि PVCB कार्यक्रमको विधि र औजारहरूको प्रयोग गरी संचालन सम्पन्न गरियो।

(Handwritten signature)

आज मिति २०७८ साल शुक्रवा ११ गते का दिन यस हजेरवी गा पा सल्यानको पालिका इत्यादि स्थानीय अनुकुलन कार्यचौतरी निर्माण तयारीको लागि यस नै इत्यादि PVCB कार्यक्रममा आफ्नै रूपमा विधि र औजारहरूको प्रयोग गरी कार्य गर्न समर्थन गरियो।

- तपसिल
- १) श्री देव बहादुर खडका - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा
 - २) श्री देव बहादुर खडका - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा
 - ३) श्री देव बहादुर खडका - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा
 - ४) श्री देव बहादुर खडका - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा
 - ५) श्री देव बहादुर खडका - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा
 - ६) श्री देव बहादुर खडका - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा
 - ७) श्री देव बहादुर खडका - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा
 - ८) श्री देव बहादुर खडका - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा
 - ९) श्री देव बहादुर खडका - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा
 - १०) श्री देव बहादुर खडका - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा
 - ११) श्री देव बहादुर खडका - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा
 - १२) श्री देव बहादुर खडका - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा
 - १३) श्री देव बहादुर खडका - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा
 - १४) श्री देव बहादुर खडका - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा
 - १५) श्री देव बहादुर खडका - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा
 - १६) श्री देव बहादुर खडका - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा
 - १७) श्री देव बहादुर खडका - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा
 - १८) श्री देव बहादुर खडका - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा
 - १९) श्री देव बहादुर खडका - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा
 - २०) श्री देव बहादुर खडका - यथा अर्थ - हजेरवी गा पा

अनुसूचि ५: लापा खाका २०१९ को अनुसूची २

स्थानीय अनुकूलन रणनीतिहरूमा समावेश गर्न सकिने केही विषयगत जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका उपायहरू

२.१. कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

- सुख्खा, खडेरी, डुवान सहन गर्न सक्ने स्थानीय बाली तथा तिनका प्रजातिहरू पहिचान गरी संरक्षण, विकास तथा प्रवर्द्धन गर्ने। दबाव सहन सक्ने प्रजातिहरूको संरक्षण गर्ने स्थानीय स्तरमा सामुदायिक वीउबिजन बैङ्क स्थापना गरी संचालन गर्ने।
- प्रतिकूल मौसम र जलवायु परिवर्तनका कारण बालीनाली र बोट बिरुवाको उत्पादकत्व घट्ने र गुणस्तरमा आउने समस्यालाई समाधानको लागि उन्नत बीउ, बिरुवा पहिचान गरी संरक्षण, विकास तथा प्रवर्द्धन गर्ने।
- कृषियोग्य जमिनको जलवायुजन्य प्रकोप (बाढी, पहिरो) बाट हुने क्षयीकरण रोक्न आवश्यक प्रविधिहरू पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने। जस्तै: बायोइन्जिनियरिङ, नदी कटान नियन्त्रण, वृक्षरोपण।
- प्रतिकूल मौसम र जलवायु परिवर्तनका कारण बालीनालीमा लाग्ने रोग कीरा नियन्त्रण गर्ने एकीकृत रोग कीरा व्यवस्थापन, जैविक मल जस्ता स्थानीय परिवेश सुहाउँदा प्रविधि विकास गरी प्रवर्द्धन गर्ने।
- कृषि बालीको उत्पादकत्व घट्ने समस्या समाधानको लागि उपयुक्त बालीको पहिचान, छनौट तथा प्रवर्द्धन, कृषि जैविक विविधताको प्रवर्द्धन, बालीको विविधीकरण, बहुवर्षीय बालीको प्रयोग जस्ता असल अभ्यासलाई बढावा दिने।
- एक घर एक बगैँचा र करेसाबारीको अवधारणा मार्फत जैविक विविधताको प्रवर्द्धन र खाद्य तथा पौष्टिक सुरक्षा प्रवर्द्धन गर्ने। हैसियत विग्रीएको र नदी उकास जमिनमा माटो सुहाउँदो बाली लगाउने। जस्तै: नदीको किनारमा - बगर खेती गर्ने, आयमूलक कृषि (वन प्रजाति रोप्ने) गर्ने।
- कृषि जमिनमा सिँचाइको समस्या समाधानको लागि सरल थोपा सिँचाइ, नियन्त्रित सौर्यऊर्जा, सिँचाइ प्रविधि, विविध पानी प्रयोग गर्ने विधि ९:२०० लगायतका प्रविधिलाई प्रवर्द्धन गर्ने। त्यस्तै वर्षाको पानी संकलन गर्ने प्रविधि प्रचार प्रसार गर्ने।
- माटोमा चिस्यान कायम राख्न मल्चीङ प्रविधिलाई प्रवर्द्धन गर्ने।
- प्राङ्गारिक मल तथा कम्पोस्ट मलको प्रयोगलाई प्रवर्द्धन गर्ने।
- कृषि क्षेत्रमा पर्न सक्ने जोखिमलाई न्यूनीकरण र यससँग अनुकूलन हुन सहजीकरण गर्ने र कृषिसँग सम्बन्धित जलवायु पूर्वसूचना प्रणाली ९:२०० ध्वचलप्लन कथकतभ० स्थापना गरी कृषक समुदायहरूलाई सूचना प्रवाह गर्ने।
- स्थानीय र कृषक समूह स्तरमा कृषि सूचना प्रणाली (जस्तै: मौसमी पात्रो) स्थापना गरी कृषक समुदायबीच सूचना प्रवाह गर्ने।
- पशुपक्षीमा प्रतिकूल मौसम र जलवायु परिवर्तनका कारण लाग्ने रोग नियन्त्रण गर्न उपयुक्त प्रविधिहरू पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने।
- गरिब, भूमिहीन र संकटासन्न घरधुरीको अनुकूलनका लागि वैकल्पिक आय आर्जन र जीविकोपार्जनका उपायहरू पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने।
- प्रतिकूल मौसम र जलवायु परिवर्तनका कारण उत्पादित वस्तुमा पर्ने असर कम गर्न आवश्यक उपायहरू पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने।
- कृषि र पशुपक्षी विमा लागु गरी कृषकहरूको जोखिम न्यूनीकरण र अनुकूलन क्षमता बढाउने।
- जलवायु परिवर्तनको असर न्यूनीकरण र अनुकूलनको प्रभावकारिताको लागि कृषक पाठशाला संचालन गरी सूचना, ज्ञान र सीपको आदानप्रदान गर्ने।

- जलवायुमैत्री परम्परागत र स्थानीय प्रविधि तथा अभ्यासलाई प्रवर्द्धन गर्ने, जस्तै: अन्न भण्डारका लागि प्रयोग गरिएको प्रविधि, बीउ उमाने प्रविधि, अग्लो नर्सरी ब्याड, बीउ उमाने र बालीनाली लगाउने समयमा परिवर्तन ।
- बाली विविधीकरणमा जोड दिने ।

२.२. वन, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण

- रोगव्याधि, खडेरी आदिको दबाव सहन सक्ने वन प्रजातिहरूको पहिचान गरी तिनीहरूको संरक्षण गर्ने गरी स्थानीय स्तरमा कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनको जोखिममा रहेका वन, वन्यजन्तु एवं सिमसार क्षेत्रहरूको व्यवस्थापन कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनका कारण संकटासन्न र जोखिममा रहेका लोपोन्मुख प्रजातिहरूको संरक्षणको लागि स्थानीय र सामुदायिक स्तरमा नर्सरी र जिन बैङ्क स्थापना गर्ने ।
- प्राकृतिक स्रोतमा आश्रित गरिव, विपन्न, महिला तथा संकटासन्न घरधुरी र समुदायका लागि अनुकूलन क्षमता बढाउने वैकल्पिक आय आर्जनका उपायहरू पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।
- जलवायुजन्य जोखिमबाट प्रभावित भिरालो तथा हैसियत कम भएको वन क्षेत्र र नदी उकास जमिनमा कृषि वन विकास गर्ने र संकटासन्न घरधुरी र समुदाय केन्द्रित कार्यक्रम पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने जस्तै: भिरालो जमिनमा गह्रा सुधार तथा उपयुक्त खेती प्रणाली, साल्ट प्रविधि, एकीकृत कृषि वन अवलम्बन गर्ने ।
- भूस्खलन तथा भूक्षय रोक्न गरिने गल्छी निर्माण, वृक्षरोपण र चरीचरण नियन्त्रण गर्ने ।
- एकीकृत जलाधार व्यवस्थापनमा समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्दै स्थानीय समुदायको अनुकूलन क्षमता वृद्धि गर्ने ।
- वनमा लाग्ने रोग तथा कीरा, खडेरी तथा मिचाहा प्रजातिको प्रकोप न्यूनीकरण र व्यवस्थापन गर्न स्थानीय स्तरमा योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- वन डढेलो न्यूनीकरण र व्यवस्थापन गर्न स्थानीय स्तरमा योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने । साथै यस सम्बन्धी स्थानीय स्तरमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा पारिस्थितिकीय प्रणालीमा आधारित अनुकूलन कार्यक्रमबाट प्राप्त वातावरणीय सेवाको भुक्तानी प्रणालीको विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

@=#= hn tyf pmhf{

- जलवायु परिवर्तनले पानीको उपलब्धता र पहुँचमा पार्ने असरलाई दृष्टिगत गर्दै स्थानीय स्तरमा बर्सातको पानी सोस्न र भूमिगत जल पुनर्भरणका लागि गरिने कुलेसा, पोखरी निर्माण, पानी संकलन र भण्डारण गर्ने । जस्तै: पानीको संकलन र समुचित व्यवस्थापनको लागि पानी घट्ट, प्लास्टिक पोखरी, पोखरी, तलाउ र सूक्ष्म जलाशयहरू निर्माण गरी प्रवर्द्धन गर्ने र लोप भएका पोखरीहरूको पुनःस्थापना गर्ने ।
- खानेपानीका मुहानहरू संरक्षण तथा वैकल्पिक पानीको स्रोतको पहिचान गरी पानीको उपलब्धता र पहुँचमा स्थानीय समुदायको अधिकार सुनिश्चित गर्ने ।
- सिँचाइ र पानीको वितरणमा हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्ने स्थानीय स्तरमा उपयुक्त मापदण्ड तथा प्रविधिको विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- समुदायस्तरमा सञ्चालित सिँचाइ कुलो, पोखरी, साना ताल तलैया र तलाउहरूको संरक्षण गर्ने ।
 - हरेक घरमा स्वच्छ ऊर्जाको पहुँच विस्तारका लागि स्थानीय र समुदाय स्तरमा लघु जलविद्युत्, सौर्य ऊर्जा, बायोग्याँस, पानी घट्ट, वायु ऊर्जा, बायो ब्रिकेट, सुधारिएको चुलो लगायतका प्रविधि पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने र यस्ता प्रविधिमा विपन्न वर्गको पहुँचका लागि अनुदानको व्यवस्था गर्ने ।

- नदी किनाराका गह्रा - सदा हराभरा भन्ने नाराका साथ पहाडी क्षेत्रका नदी छेउछाउमा अवस्थित कृषियोग्य जमिनमा सौर्य ऊर्जा समेत उपयोग गरी लिफ्ट सिँचाई आयोजनालाई अभियानकै रूपमा सञ्चालन गर्ने ।

२.४. स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई

- जलवायु परिवर्तनबाट सृजित रोगवाहक कीटाणु तथा संक्रामक रोगको महामारीको बारेमा स्थानीय समुदाय र सरोकारवालालाई सुसूचित गर्ने ।
- तातो हावा (लु), सितलहर, अति गर्मी र अति जाडोबाट हुने जलवायुजन्य स्वास्थ्य सम्बन्धी समस्याबाट बच्न र यसको समाधानको लागि स्थानीय स्तरमा जोखिम न्यूनीकरणका कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनबाट सृजित रोगवाहक कीटाणु तथा संक्रामक रोगको महामारी फैलिन नदिन स्थानीय र समुदाय स्तरमा पूर्वतयारी आवश्यक संयन्त्रको विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- संक्रामक रोगको नियन्त्रणको लागि स्थानीय संरचनाहरू जस्तै : हेल्थ पोस्ट, स्थानीय अस्पतालको सेवा सुविधालाई सुधार गर्ने ।
- घरेलु तथा होटल व्यवसाय र अस्पतालहरूबाट निस्कने फोहरमैलाको स्रोतमा वर्गीकरण गरी सफा ऊर्जा उत्पादन गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।
- घरभित्र हुने धुँवा र यसबाट हुने असरलाई न्यूनीकरण गर्न उपयुक्त प्रविधिलाई प्रोत्साहन गर्ने जस्तै: सुधारिएको चुलोको प्रवर्द्धन ।
- स्थानीय विद्यालय र शैक्षिक संस्थाहरूमा जलवायु परिवर्तनको कारण स्वास्थ्य तथा सरसफाइमा पर्ने असरको बारेमा जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने ।

२.५. स्थानीय ग्रामीण तथा सहरी बस्ती

- स्थानीय तह स्तरीय भूउपयोग योजना तर्जुमा गर्दा जलवायु परिवर्तनका जोखिमहरूको आधारमा वन, कृषि, बस्ती तथा औद्योगिक क्षेत्र लगायतका क्षेत्रहरूको निर्धारण गर्ने ।
- एक गाँउ एक वातावरण र जलवायुमैत्री हरित सडक, जलवायु उत्थानशील खानेपानी, ढल निकास, विद्युत् र दूरसंचार, एक गाँउ १० पानी संकलन पोखरी र एक गाँउ एक पूर्वसूचना प्रणाली केन्द्र लगायतका संरचना विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- अव्यवस्थित सहरी तथा ग्रामीण बस्तीहरू एवं जलवायुजन्य जोखिम क्षेत्रमा बसोवास गरेका घरपरिवार र समुदायमा पर्ने जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल असरहरू न्यूनीकरण गर्न अनुकूलन कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
 - ग्रामीण र सहरी बस्ती पूर्वाधार एवं घरका संरचनाहरूको डिजाईन र निर्माण गर्दा जलवायु परिवर्तनका जोखिमहरूलाई दृष्टिगत गरी अनुकूलनका प्रविधिहरू अनुसरण गर्ने । जस्तै: हरेक घरमा पानी संकलन र सडकको दाँया बाँया पानी निकास गर्ने प्रविधि ।
- हरित बस्तीको अवधारणा अनुसरण गर्दै सडक किनारा र खाली रहेका जमिनमा वृक्षरोपणका साथै उद्यानहरू निर्माण गर्ने ।

२.६. जलवायुजन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन

- प्रकोपजन्य मौसमी घटनाहरूको पूर्वानुमान र पूर्वतयारी
 - मौसम पूर्वानुमानमा पहुँच र विषम मौसमी अवस्था (खडेरी, अति गर्मी, शीत लहर आदि) तथा घटनाहरू (लु - तातो हावा, आँधीबेहेरी, चट्याङ, असिना, अतिवृष्टि आदि) का बारेमा सचेतना जगाउने ।

- पूर्वसूचना तथा चेतावनी प्रणालीको स्थानीय संयन्त्र स्थापना र सञ्चालन गर्ने ।
- सुरक्षित आश्रयस्थल, आकस्मिक उद्धार तथा उपचार सेवा जस्ता विपद् प्रतिकार्यको पूर्वतयारी र कार्यान्वयन गर्ने ।
- घर, खेतबारी वरिपरि आँधीहुरी छेक्न सक्ने रूख प्रजातीका वृक्ष हुर्काउने र उचित व्यवस्थापन गर्ने ।
- प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धित कामहरू वा रणनीतिहरू
 - घर तथा सार्वजनिक सेवाका भवनहरूमा (विद्यालय, अस्पताल, किनमेल केन्द्र, कार्यालय आदि) चट्याङ पार गराउने प्रविधि र रड प्रयोग गर्ने ।
 - बाढी, पहिरोका जोखिमयुक्त ठाउँहरूको पहिचान गरी जोखिममा रहेकालाई अन्यत्र सार्ने ।
 - जोखिमबाट बच्न सुरक्षित स्थानको व्यवस्था गर्ने तथा आवश्यकता अनुसार सुरक्षित सामुदायिक भवन निर्माण गर्ने ।
 - बाढी तथा पहिराको रोकथाम गर्न सबै संरचनात्मक तथा गैरसंरचनात्मक उपायहरू अवलम्बन गर्ने ।
 - सडक, पुल, नाली, खानेपानी, सिँचाइ तथा अन्य भौतिक संरचना डिजाइन र निर्माणमा भविष्यमा हुन सक्ने उच्च तापक्रम र त्यसको असर, अति वर्षा र त्यसको असर साथै अन्य मौसमी दबावहरूको मात्रा आकलन गरी उपयुक्त प्रतिरोध क्षमता राखी डिजाइन र निर्माण गर्ने, ती संरचनाहरूको स्तर र मापदण्ड निर्धारण गर्ने ।
 - हावापानी परिवर्तनले बदलिन सक्ने मौसमी रोगव्याधिहरूका बारेमा जानकारी र रोकथामका उपायहरू अपनाउने ।
 - जलवायुजन्य प्रकोपहरूबाट हुने क्षतिबाट पुनरुत्थानका लागि अति संकटासन्न र जोखिममा रहेका व्यक्ति र परिवारहरूको सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभूति गर्ने ।
 - जलवायुजन्य जोखिम क्षेत्रमा काम गर्नेहरूको जीवन विमाका साथै जलवायुजन्य जोखिमका कारण क्षति हुन सक्ने सम्पत्तिको पनि विमा गर्ने ।
- अन्य
 - प्रकोप कम गर्न तथा विपद्को सामना गर्न आवश्यक ऐन, नीति नियम र योजनाहरू बनाउने ।
 - आपतकालीन अवस्थामा गर्नुपर्ने वा नपर्ने कामहरू, विधि र प्रक्रियाहरू तर्जुमा गरी लागु गर्ने ।
 - आवश्यक कर्मचारी, साधन स्रोत व्यवस्था गर्ने, तालिम तथा फिल्ड अभ्यास गराउने ।
 - हरेक विकास योजना जलवायुमैत्री भए वा नभएको जाँच गर्न व्यवस्था गरी, विधि र प्रक्रिया निर्धारण गर्ने ।

२.७. उद्योग, यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार

- स्थानीय तहमा स्थापना भई संचालनमा आएका उद्योग, यातायात र भौतिक पूर्वाधारमा किफायती ऊर्जा प्रविधि र विद्युतीय ऊर्जाको प्रयोगलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
- भौतिक पूर्वाधारको डिजाइन, विकास र रेखदेख गर्दा अनुकूलनका उपायहरू अनुसरण गर्ने ।
- सार्वजनिक यातायातलाई बढावा दिँदै, साइकलको प्रयोग एवं विद्युतीय र जैविक ऊर्जामा आधारित यातायातको प्रयोगलाई विस्तार गर्ने ।
- भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा बस्ती विकास गर्दा विपद्बाट सुरक्षित हुने स्थान छनौट गर्ने ।
- ग्रामीण सडक संजाल विस्तारमा संकटासन्न समुदायका बासिन्दाहरूको (आधारभूत सेवा केन्द्रहरू, स्वास्थ्य चौकी, विद्यालय, कृषि सेवाकेन्द्र जस्ता ठाँउ लगायत स्थानीय बजारसम्मको) सहज आवागमनलाई ध्यानमा राखी शाखा सडकहरू, गोरेटो सुधार, पुल पुलेसा निर्माण तथा बर्सातको पानी निकासको उचित व्यवस्थालाई सुनिश्चित गर्ने ।

२.८. पर्यटन एवम् प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा

- स्थानीय तहमा पर्यटन क्षेत्रलाई वातावरण र जलवायुमैत्री बनाउन आवश्यक कार्ययोजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- संवेदनशील एवं जलवायु संकटासन्न र जोखिममा रहेका पर्यटनस्थल र सांस्कृतिक सम्पदाको पहिचान गरी त्यस्ता क्षेत्रहरूको स्थानीय समुदाय र संघसंस्थाको सक्रिय सहभागितामा संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने ।
- पर्यापर्यटन व्यवसायमा संलग्न महिला तथा संकटासन्न समुदायका लागि विशेष सहूलियतका कार्यक्रमहरू निर्धारण गर्ने ।
- जलवायु संकटासन्न र जोखिममा रहेका घरधुरी र समुदाय केन्द्रित पर्यटनमा आधारित रोजगारीका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- पर्यटन क्षेत्रबाट सृजित फोहोर मैला एवं प्रदूषणलाई नियन्त्रण र व्यवस्थित गर्न आवश्यक मापदण्ड बनाई नियमनकारी व्यवस्था गर्ने ।
- पर्यटन व्यवसायलाई भरपर्दो, सुरक्षित बनाउनको लागि पूर्वसूचना तथा चेतावनी प्रणालीको स्थानीय संयन्त्र स्थापना र सञ्चालन गर्ने ।
- जलवायु अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी स्थानीय सांस्कृतिक ज्ञान र महत्त्वका वारेमा जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।

२.९. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिता, जीविकोपार्जन र सुशासन

- स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तनको असर र जोखिम सम्बन्धमा जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दा महिला सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
- संकटासन्नता र जोखिम विश्लेषण गर्दा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशितालाई मुख्य आधार बनाउने ।
- जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल प्रभावहरूबाट जोखिममा परेका महिला र संकटासन्न व्यक्तिहरू लक्षित गरी जलवायु उत्थानशील जीविकोपार्जन र रोजगारीका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- जलवायुमैत्री प्रविधि, ज्ञान र सूचनामा महिला र संकटासन्न समूहहरूको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा र समुदाय केन्द्रित पूर्वसूचना प्रणाली विकास गरी महिलाहरूको सहभागिता वृद्धि गर्ने ।
- जोखिम न्यूनीकरणका लागि स्थानीय र समुदाय स्तरमा दक्ष महिला जनशक्ति तयार गर्नका लागि सीपमूलक तालिम संचालन गर्ने ।
- सुरक्षित आश्रयस्थल, आकस्मिक उद्धार तथा उपचार सेवा जस्ता विपद् प्रतिरोधात्मक कार्यको पूर्वतयारी र कार्यान्वयन गर्दा महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक र संकटासन्न व्यक्तिहरूको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रम संचालन गर्दा पारदर्शिता र सुशासनका अभ्यासहरूलाई अनुसरण गर्ने ।

२.१० जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास

- स्थानीय तहमा जलवायु परिवर्तनको असर र जोखिम न्यूनीकरण एवं अनुकूलनका उपायहरूबारे समुदाय स्तरमा स्थानीय भाषामा प्रचार प्रसार गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनलाई स्थानीय तहमा औपचारिक तथा अनौपचारिक शैक्षिक पाठ्यक्रमहरूमा समावेश गर्ने ।
- विभिन्न लक्षित समूहको लागि उपयुक्त हुने तथ्यांक, सूचना, सिकाइ तथा असल अभ्यास सहितका ज्ञानमूलक सामग्रीहरू तयार गरी वितरण गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरू स्थानीय सरकार, गैरसरकारी संस्था एवं नागरिक समाजको सहभागितामा सञ्चालन गर्ने

अनुसूचि ६ : स्थानीय अनुकूलन योजना तर्जुमाका लागि तदर्थ सिद्धान्तहरू (Ad-hoc Principles of Local Adaptation Planning)

तत्कालका जोखिमहरूको सम्बोधन (Address immediate vulnerability):

जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्यक्रम तथा योजनाहरू छनौट गर्दा तत्कालका जोखिमलाई सम्बोधन गर्ने र स्थानीय वा भूपरिधि (Landscape) स्तरमा जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक प्रभावहरूलाई तत्काल सम्बोधन गर्ने रणनीतिहरू र कार्यहरू समावेश गर्नु पर्दछ। जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरू भौगोलिक स्थान, सम्मुखता (Exposure), समुदायको सामाजिक आर्थिक विशेषताहरू, र विशिष्टीकृत संकटासन्नताको आधारमा फरक प्रकृतिका र भिन्न-भिन्न हुन सक्दछन। तसर्थ तत्कालका सम्भावित जोखिमलाई सम्बोधन गर्ने कामलाई सधै प्राथमिकतामा राख्नु पर्दछ। यस्ता तत्कालका कार्य तथा रणनीतिहरू दीर्घकालीन अनुकूलन रणनीतिको अंश पनि हुनु पर्दछ, जसले वर्तमान र भविष्यमा जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न हुन सक्ने सम्भावित चुनौतीहरूलाई सामना गर्न सहयोग पुऱ्याउँदछ।

जीवन र जीविकोपार्जनको संरक्षण (Protect life and livelihoods):

जलवायु परिवर्तनको प्रभावले व्यक्तिको जीवन र जीविकोपार्जनलाई धेरै असर गर्ने भएकोले यसलाई जोगाउन स्थानीय अनुकूलन योजनाहरूको छनौट तथा कार्यन्वयन गर्दा यस्ता कार्यक्रमहरूलाई मुख्य प्राथमिकता दिनु पर्दछ। यस्ता योजनाहरूमा संकटासन्न समुदाय र क्षेत्रको विशेष जोखिमहरूलाई सम्बोधन गर्ने रणनीतिहरू र कार्यक्रमहरू समावेश गर्नु पर्दछ। यसका लागि जोखिम मूल्याङ्कन, प्रारम्भिक जोखिम सूचना प्रणाली (Early warning system), उत्थानशील पूर्वाधार, आर्थिक विविधीकरण, कृषिमा अनुकूलन, सामाजिक सुरक्षा, उत्थानशील सार्वजनिक सेवाहरू, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, सामुदायिक शिक्षा र जागरूकता, स्थानीय शासन र निर्णय लिने क्षमता निर्माण, अनुगमन र मूल्याङ्कन जस्ता विषयवस्तुहरू समावेश गर्नुपर्दछ।

पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूबाट प्राप्त हुने सेवाहरूको संरक्षण र उपयोग (Promote both conservation and utilization of ecosystem services):

स्थानीय अनुकूलन योजनाहरूले पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूबाट प्राप्त हुने सेवाहरूको संरक्षण, प्रवर्द्धन र दिगो उपयोग गर्ने रणनीति र कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ। यी सेवाहरू मानिसहरूले पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूबाट प्राप्त गर्दछन जस्तै स्वच्छ पानी, उर्वर माटो, खाद्यान्न र जलवायु नियमन आदि। यी सेवाहरूको जिम्मेवारपूर्ण उपयोगको साथ सन्तुलित संरक्षणले समुदायको उत्थानशीलता बढाउँदछ। पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूबाट प्राप्त हुने सेवाहरूको संरक्षण र दिगो उपयोगलाई बढावा दिएर, स्थानीय समुदायहरूले आफ्नो अनुकूलन क्षमता बढाउन, आफ्नो जीविकोपार्जन कायम राख्न र जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न चुनौतीहरूको सामना गर्न सक्दछन।

अनुकूलन मार्फत छोटो अवधिमा प्राप्त गर्न सकिने लाभहरूको प्राथमिकता (Focus on supply of direct adaptation benefits in short run):

अनुकूलनका कार्यक्रमहरू समुदायलाई छोटो अवधिमा छिटो, छरितो र प्रत्यक्ष लाभहरू प्रदान गर्न केन्द्रित हुनु पर्दछ र समुदायको उत्थानशीलताको लागि तत्काल र ठोस सकारात्मक परिणामहरू प्रदान गर्ने कार्यहरू र रणनीतिहरूलाई प्राथमिकता दिनु पर्दछ। अल्पकालीन र प्रत्यक्ष अनुकूलन लाभहरूमा ध्यान केन्द्रित गरेर, स्थानीय समुदायहरूले सकारात्मक परिणामहरू अनुभव गर्न सक्दछन, जसले जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूप्रति उनीहरूको उत्थानशीलता बढाउँछ र दिगापनको तयारीका लागि आधार निर्माण गर्दछ।

अनुकूलनका गलत अभ्यास नगर्ने (Avoid maladaptation):

जलवायु परिवर्तनको प्रभावले समाज र पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूमा नकारात्मक असर नपर्ने अनुकूलन विधि र उपायहरू छनौट गर्नुपर्दछ। जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूलाई सम्बोधन गर्नका लागि गरिएका कार्यहरूले नकारात्मक वा उल्टा परिणामहरू निम्त्याएमा, त्यसले व्यक्ति र समाजमा थप समस्या सिर्जना गर्दछ, उदाहरणका लागि माथिल्लो

भूभागमा बनेका सिँचाइ तथा तटबन्धहरूको अनुपयुक्त डिजाइन र कमजोर गुणस्तरका कारण उक्त संरचनाहरू भत्केमा तल्लो भूभागमा बाढी र पहिरो गई जनधनको ठूलो क्षति हुने जोखिम रहन्छ ।

त्यस कारणले योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्दा अनुकूलनका सति अभ्यास र कार्यहरू छनौट गर्नुपर्दछ । यसरी सचेत रहँदा खराब अनुकूलन अभ्यासका जोखिमलाई कम गर्न सकिन्छ र स्थानीय स्तरमा निर्माण गरेका अनुकूलन कार्यक्रम र रणनीतिहरूले सही रूपमा जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूलाई सम्बोधन गर्न सक्दछ ।

जलवायु परिवर्तनका प्रभाव सम्बोधनका कार्यक्रमहरू र नियमित विकासका प्रकृयाहरू (No amalgamation with regular development actions):

जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका कार्यक्रम र रणनीतिहरूलाई नियमित विकास प्रकृयाहरूमा मूलप्रवाहीकरण गर्नुपर्दछ, तर जलवायु परिवर्तनबाट तत्कालमा उत्पन्न हुने जोखिमहरूको सम्बोधनका लागि छुट्टै र भिन्न कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्नुपर्दछ । जलवायु परिवर्तनका प्रभावको सम्बोधनका लागि स्थानीय सन्दर्भहरू, उपलब्ध स्रोतहरू, शासकीय संरचनाहरू र जलवायु परिवर्तनका कारण उत्पन्न भएका विशिष्टीकृत चुनौतीहरूलाई ध्यान दिई भिन्न कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्नुपर्दछ ।

संकटासन्न समुदाय तथा घरधुरीलाई प्रत्यक्ष लाभ हुने योजना (Direct benefits to vulnerable household and community):

जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूबाट संकटासन्न समुदाय तथा घरधुरीहरू प्रत्यक्ष रूपमा लाभान्वित हुने अनुकूलन योजना तथा कार्यक्रमहरू निर्माण र कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ । यो स्थानीय अनुकूलनको एउटा महत्वपूर्ण पक्ष हो । जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभावहरूबाट गरीब तथा संकटासन्न समुदाय र घरपरिवारहरूले प्रायः असमान जोखिमहरूको सामना गरिरहेका हुन्छन् । यी प्रभावहरूको सामना गर्न र पुनः पहिलेको अवस्थामा फर्किन उनीहरूका लागि नगण्य वा सीमित स्रोतहरू मात्र प्राप्त हुन सक्छन्, जसले गर्दा यस्ता समुदाय बढी प्रभावित र पीडित हुन्छन् । उनीहरूको उत्थानशीलता र अनुकूलन क्षमता बृद्धिका लागि विशेष योजनाहरू जस्तै जीविकोपार्जनमा विविधीकरण, जलवायु उत्थानशील कृषि, प्रारम्भिक जोखिम सूचना प्रणाली, सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभुति र सामुदायिक क्षमता निर्माण सम्बन्धी योजनाहरू पहिचान गरी कार्यान्वयनमा प्राथमिकता दिनु पर्दछ । जोखिममा परेका घरपरिवारलाई प्रत्यक्ष फाइदा पुग्ने अनुकूलन योजनाहरूको डिजाइन र कार्यान्वयन गर्न स्थानीय सन्दर्भ र चुनौतीहरूको विस्तृत बुझाइ आवश्यक हुन्छ । यस प्रक्रियामा स्थानीय समुदाय र सरोकारवालाहरूसँगको सहभागितामुलक छलफलबाट प्रभावकारी र दिगो समाधानहरूको खोजी गर्न आवश्यक हुन्छ, जसले जोखिममा रहेका व्यक्ति र समुदायको उत्थानशीलता बढाउँदछ ।

महत्वपूर्ण र संवेदनशील पूर्वाधारको संरक्षण (Protection of critical infrastructures):

महत्वपूर्ण र संवेदनशील पूर्वाधारको निर्माण तथा संरक्षण स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलनको एक महत्वपूर्ण पक्ष हो । संकटासन्न समुदायहरूको दैनिक जीवन र जीविकोपार्जनमा यस्ता पूर्वाधारहरूको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । उत्थानशील पूर्वाधारहरू जस्तै पानी आपूर्ति, सिँचाइ, यातायात, ऊर्जा, सञ्चार, र स्वास्थ्य सेवाहरूले समुदायको जीवन र जीविकोपार्जनमा प्रत्यक्ष योगदान पुऱ्याउँदछन् । यस्ता महत्वपूर्ण पूर्वाधारको संरक्षणका लागि सरकारी निकायहरू, निजी क्षेत्र, सामुदायिक संस्थाहरू, स्थानीय समुदाय लगायत विभिन्न सरोकारवालाहरूको आपसी सहयोग र समन्वय आवश्यक हुन्छ ।

प्रकृति र प्राकृतिक स्रोतहरूको संरक्षण (Conservation of nature and natural resources):

जलवायु परिवर्तनको स्थानीय अनुकूलनमा प्रकृति र प्राकृतिक स्रोतहरूको संरक्षणले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ । पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको संरक्षण, उपलब्ध सेवाहरूको उपयोग र प्राकृतिक स्रोतहरूको दिगो व्यवस्थापन गरेर, समुदायहरूले जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभावहरू प्रति उत्थानशीलता बढाउन र जीविकोपार्जन सुरक्षित गर्न सक्दछन् । जस्तै पानीको मुहान संरक्षण गरी निरन्तर खानेपानीको उपलब्धता सुनिश्चित गर्न सकिन्छ । प्रकृति, प्राकृतिक स्रोतहरू र जलवायु परिवर्तन अनुकूलनको अन्तरसम्बन्धलाई आत्मसात गरेर, समुदायहरूले जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभावहरू विरुद्ध उत्थानशीलता निर्माण गर्दै वातावरण संरक्षण गर्ने रणनीतिहरू विकास गर्न सक्दछन् । प्रकृति र प्राकृतिक स्रोतहरूको संरक्षण गर्ने स्थानीय कार्यहरू, जलवायु अनुकूलन रणनीतिको एक महत्वपूर्ण कार्य हो ।

रोजगारी सृजना र आयस्रोतको संरक्षण (Employment generation and protection of income sources):

हरित रोजगारी सिर्जना र आम्दानीका स्रोतहरूको संरक्षण स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन प्रयासका महत्वपूर्ण पक्षहरू हुन । आयआर्जन, रोजगारी सिर्जना गर्ने र जीविकोपार्जनको सुरक्षा गर्ने रणनीतिहरूलाई एकीकृत गरेर, समुदायहरूले आर्थिक स्थायित्वलाई प्रवर्द्धन गर्दै जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभावहरू प्रति आफ्नो उत्थानशीलता बढाउन सक्दछन । यसबाट समुदायहरूको जलवायु परिवर्तनको प्रभावसँग जुध्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्न सक्दछन । स्थानीय अनुकूलन योजनाहरूले समुदायको आयआर्जन, रोजगारी तथा जीविकोपार्जनका अवसरहरूको सृजना र सुरक्षा गर्ने रणनीति तथा कार्यक्रहरूको पहिचान र कार्यन्वयन सुनिश्चित गर्नु पर्दछ ।